

Tartu Universitet
Det humanistiske og kunstneriske fakultet
Institutt for fremmedspråk og kulturer
Avdelingen for skandinavistikk
Norsk språk og litteratur

HVORDAN KOMME LEVENDE TILBAKE FRA EN GRAVHAUG?

En analyse av haugbuer i norrøne tekster

Masteroppgave

Rika Tapper
Veileder: Per Daniel Sävborg, PhD

Tartu
2021

1 Innledning	7
1.1 Problemstilling	9
1.2 Tidligere forskning	9
2 Teori	13
2.1 Begrep	13
2.1.1 <i>Haugbue</i>	13
2.1.2 <i>Overnaturlig</i>	14
2.2 Brukte teorier	14
2.2.1 <i>The Oral-Formulaic Theory</i>	14
2.2.1.1 Tema	15
2.2.2 Betingelser	16
2.2.2.1 Perseptuelle vilkår	17
2.2.2.2 Normbrudd	17
2.2.3 Haugbues funksjon	18
2.2.4 Dimensjonalitet	19
2.2.4.1 Endimensjonalitet	20
2.2.4.2 Todimensjonalitet	20
2.2.5 Distansemarkører	21
2.2.5.1 Natur	22
2.2.5.2 Frykt	22
2.2.5.3 Geografisk avstand	23
2.2.5.4 Drøm	23
2.2.5.5 Interaksjon	24
3. Metode	25
3.1 Materiale	26

3.1.1 Dikt	28
3.1.1.1 Islendingadråpa	28
3.1.1.2 Helgekvida Hundingsbane II	29
3.1.1.3 Groagalder	29
3.1.2 Historieskrivning	29
3.1.2.1 Landnámabøker	29
3.1.2.1.1 Sturlubok	30
3.1.2.1.2 Hauksbok	30
3.1.2.2 Gesta Danorum	30
3.1.3 Tått	31
3.1.3.1 Torstein Oksefots tått	31
3.1.3.2 Torleiv Jarlsskald tått	31
3.1.3.3 Stjerne-Odds tått	31
3.1.3.4 Tåtten om gravboeren	32
3.1.3.5 Torstein Bjærmagns tått	32
3.1.4 Islendingesagaer	32
3.1.4.1 Laxdæla saga	33
3.1.4.2 Bårds saga	33
3.1.4.3 Hord og holmverjene saga	34
3.1.4.4 Øyrbyggja saga	34
3.1.4.5 Njáls saga	34
3.1.4.6 Røykdæla saga	35
3.1.4.7 Gull-Tores saga	35
3.1.5 Kongesagaer	35
3.1.5.1 Ynglinga saga	36
3.1.5.2 Den legendariske saga om Olav den Hellige	36

3.1.6 Riddersagaer	36
3.1.6.1 Viktor saga og Blavus	37
3.1.7 Fornaldersagaer	37
3.1.7.1 Ganger-Rolfs saga	38
3.1.7.2 Hervor og Hedreks saga	38
3.1.7.3 Den Enarmede Egil og Åsmund Berserkjabane	38
3.1.7.4 Sagaen om Half og hans kjemper	38
3.1.7.5 Hromund Gripssons saga	39
3.1.8 Samtidssaga	39
3.1.8.1 Thorgils saga og Havlida	39
4 Analyse	40
4.1 Betingelser for et møte med haugbue	40
4.1.1 Tid av døgnet	40
4.1.1.1 Uten bestemt tid	40
4.1.1.2 Dagstid	41
4.1.1.3 Kveldstid	42
4.1.1.4 Nattetid	43
4.2.1.5 Mørket i hauger	45
4.1.2 Årstid	47
4.1.3 Uvær	48
4.2 Normbrudd	50
4.2.1 Tyveri	50
4.2.1.1 Vellykket haugbrott	51
4.2.1.2 Planlagt haugbrott	54
4.2.2 Du må ikke sove	56
4.2.3 Du skal ikke vekke opp de døde	59

4.2.4 Hilsning	61
4.2.5 Bud om mord og selvmord	62
4.2.6 Gjestfrihet	63
4.3 Typescener	65
4.3.1 Månen	65
4.3.2 Det å bryte opp haugen	66
4.3.3 Tau	68
4.3.4 Utseende	71
4.3.4.1 Haugbuer uten skildring	71
4.3.4.2 Fæle haugbuer	72
4.3.4.3 Staselige haugbuer	72
4.3.5 Sittende haugbuer	75
4.3.5.1 På sin haug	75
4.3.5.2 Inne i sin haug	76
4.3.6 Hilsning	78
4.3.7 Halshogging	81
4.3.8 Det å være glad	83
4.3.9 Gavemotiv	85
4.3.10 Viderefortelling	90
4.4 Distansemarkører	94
4.4.1 Interaksjon og dimensjonalitet	94
4.4.1.1 Endimensjonale	94
4.4.1.2 Todimensjonale	95
4.4.2 Drøm	99
4.4.3 Naturfenomener	100
4.4.3.1 Haugeld	100

4.4.3.2 Jordskjelv	104
4.4.3.3 Vannstrøm	104
4.4.4. Lukt	105
4.4.5. Redsel	111
4.4.6. Avstand	120
4.4.7. Troverdigheten av episoden	123
4.5 Klassifikasjon av haugbuer og funksjon	125
4.5.1 Passive haugbuer	125
4.5.1.1. Ikke-kvedende haugbuer	125
4.5.1.2 Kvedende haugbuer	126
4.5.1.3 Passiv-aggressive haugbuer	127
4.5.2 Vennlige haugbuer	128
4.5.3 Aggressive haugbuer	129
4.5.3.1 Fysisk aggressive haugbuer	129
4.5.3.2 Mentalt aggressive haugbuer	129
4.5.3.3 Irettesettende haugbuer	132
5. Konklusjon og diskusjon	134
6. RESÜMEE	142
7. Kilder	144
7.1. Norrøn litteratur:	144
7.2. Bøker, artikler, andre skriftlige vitenskapelige verk i samlinger	147
7.3. Internettkilder	153
Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks	156

1 Innledning

*Vakne Groa
vakne du gode,
eg vekkjer ved daudheims dører;
om i minnet du ber
det du baud sonen din
til gravhaugen gange. (214)*

Slik begynner et av eddadiktene. I diktet kommer en mann til si døde mors gravhaug og framkaller henne. Hun er haugbue, dvs. en dødning som kalles fram fra de døde verden. Det skjer et møte mellom en haugbue og et menneske der den døde haugbuen velsigner sin sønn når hun sier besvergelses for ham. Haugbuen Groa er tråden som forbinder sammen den menneskelige og den overnaturlige verdenen. Hun er den som representerer den andre verdenen. Haugbuer kan sees på som symbol på døden, for i prinsipp er de døde, men de lever fremdeles i sin haug.

I tillegg til Groa finnes det også andre haugbuer som er fullstendig forskjellige fra henne. Det finnes ulike typer av haugbuer, og de følger ulik etikk. De kan ha menneskelige trekk, men også trekk som skiller dem fra levende personer. Grunnen til at noen blir en haugbue, og ikke havner i verdenen av de døde, kan vi av og til finne fra personens dødsårsak.

Haugbuer har også ulike funksjoner i narrativet. Det å møte en haugbu er vesentlig for skikkelsers utvikling, b.la. på veien til å bli en helt. De døde vesenene som bor i sine gravhauger, kan sette heltene på prøve. (Hume, 1980, 3) Møte med en haugbue kan slutte enten med ens død eller stor ære, og i noen tilfeller også rikdommer. Så er du bedre enn andre, og overvinner din angst og kanskje til og med døden, får du muligheten å kikke inn i de dødens verden, samt bli suksessrik.

I *Groagalder* møter mannen en verden som har den dødes verdens regler. Denne verdenen er både lik og ulik vår verden. Haugbuer representerer samfunnets normer. Overnaturlige vesener beskytter bestemte verdier i samfunnet. (Honko, 1964, 14) Dermed representerer haugbuer også normer i middeladerssamfunnet, så som de ble forstått da disse tekstene ble nedskrevet. Når vi ser på norrøne tekster i dag, så ser vi hvordan disse tekstene gjenspeiler

livssynet som datidens mennesker hadde. Derfor er det vesentlig å vite mer om norrøne tekster.

Når vi ser på haugbuens relevans i dag, så merker vi at haugbuer har en viktig rolle i dagens litteratur og filmkunst. Haugbuer har nemlig mange likheter med bl.a. vampyrer og zombier (Jakobsson, 2009, 36, Larrington, 2016, 85) som også regnes å være døde, nesten uovervinnelige lik som våkner opp fra døden. Så vi kan si at haugbuer er den eldste versjonen av og prototypen for zombier og vampyrer som mange fantasybøker og -filmer handler om. Ifølge J.R.R.Tolkiens brev fikk Tolkien, som er en av de mest berømte og mest solgte fantasyforfattere, inspirasjon fra haugbuer, som han brukte som analog til barrow-wights (Hammond, Scull, 2005, 137). Også Georg R. R. Martin, forfatteren av bokserien «Game of Thrones» som var også grunnlaget for en fantasirik tv-serie med samme navn, fikk inspirasjon til sine fantasyvesener – de døde, fra haugbuer (Larrington, 2016, 85).

Denne oppgaven skal ikke glide inn i den nåtidige fantasylitteraturen, men fokuserer seg på heltenes møter med haugbuer i den norrøne litteraturen. Jeg valgte dette temaet fordi haugbuer er mangefasettete og spennende vesener som er aktuelle for mytologiforskere, og forbinder ulike århundre sammen, og det er fascinerende for mennesker. Haugbuer kunne tiltrekke mennesker fordi de har personlighetstrekk som gjør at de likner på mennesker. F. eks. kan de være like sårbare eller grådige som mennesker. Haugbuer gjenspeiler svakheter i menneskers oppførsel.

1.1 Problemstilling

1. Finnes det faste mønster i haugbue-episoder? Hvis ja, hvilke mønstre?
2. Hvorfor dukker haugbuer fram?
3. Hvilke trekk ved haugbuer i historien peker på om fortellinger oppleves som overnaturlige eller fantastiske?

1.2 Tidligere forskning

Den tidligste haugbueforskningen ble antakelig gjort av Hilda Roderick Ellis i 1943 i hennes doktoravhandling «The Road To The Hell. A Study Of The Conception of The Dead in Old Norse Literature,» der hun diskuterte forestillinger om døden i konteksten av arkeologi og litteratur. Hennes mål var å etablere et sannsynlig trossystem som man kunne ha trodd på i førkristen tid. Derfor så hun på begravelsesskikker, sjelens eksistens og konsepter om Valhall. Hun berørte veldig kort også noen haugbue-episoder, men hun fokuserte mest på de rituelle aspektene av døden og arkeologiske funn.

I 1945 kom det ut artikkelen «Oseberggraven-haugbrottet», skrevet av Anton Wilhelm Brøgger. Den regnes å være den tidligste analysen av haugbrott. Brøgger analyserte arkeologiske funn både fra Osebergsskipet og andre kjente gravhauger (f.eks. Salhusaugen, Raknehaugen, Farmannshaugen) i Norge, og kom til resultatet at gravrøveri var et mindre utbredt fenomen enn man hadde trodd før, siden det finnes mange store hauger der ingen har brutt seg inn. Han oppdaget at det er to formål med å bryte seg inn i gravhauger. Det første er rent skatteplyndreri, det andre er gjenbegravelse av gjengangere. (Brendalsmo, Røthe 1992, 84-85)

I 1946 ble «Norse Ghosts: A Study in the Draugr and the Haugbúi» publisert. Det er en artikkel av Nora Kershaw Chadwick der også hun utforsket forestillinger om døden, og fant bl.a. at islandske haugbuer og drauger kveder i sine hauger. Hun analyserte kvedemotivet og motivet om at haugbuers navn blir gitt til haugbryterens sønn. (Chadwick, 1946, 59)

I 1947 kom det ut «Das europäische Volksmärchen: Form und Wesen.» av Max Lüthi. I 1982 kom det ut oversettelsen «The European Folktale: Form and Nature» av John D. Niles. Lüthis bok handler om typer av fortellende historier som sagn og eventyr. Han bruker det tyske begrepet *eindimensionalität*, oversatt til norsk som endimensjonalitet. Dette begrepet brukes til å beskrive om møtene mellom litterære skikkelser og overnaturlige vesener, som ånder, dverger osv. oppleves som en del av menneskeverden, eller noe som er overnaturlig og ikke hører til menneskeverden. (Lüthi, 1986, 10)

Milman Parry jobbet med sørslaviske muntlige sanger og skapte sammen med Albert Lord grunnlaget for *Parry-Lord teori*, også er kjent som *The Oral-Formulaic Theory*. De samarbeidet og utforsket muntlig tradisjon og karakteristikk av muntlig tradert fortellinger. Albert Lord utvidet deres teori, og i 1960 ble «The Singer of Tales» utgitt. Boka regnes å være gjennombrudd i forskningen av muntlig tradert gamle sanger.

Brøggers arbeid fra 1945 ble fortsatt av Jan Brendalsmo og Gunnhild Røthe som publiserte sine resultater i 1992 i artikkelen «Haugbrott eller de levendes forhold til de døde: en komparativ analyse.» De så grundigere på de arkeologiske opplysningene, sammenlignet størrelsen av gravene og funnene der, og analyserte norrøne tekster i samband med gravrøveri. I tillegg brukte de sosialantropologiske kilder. (Brendalsmo, Røthe, 1992, 91-99)

Haugbuer var tidligere utforsket som litterære skikkelser i artikler skrevet av Nora Kershaw Chadwick og Hilda Roderick Ellis, men i 1980 kom det ut en artikkel som har et annet perspektiv på haugbuer. Kathryn Hume skrev artikkelen «From Saga to Romance: The Use of Monsters in Old Norse Literature.» Der regnet hun opp fire funksjoner som haugbuer har: de er en prøve for personen, skikkelsen kan realisere seg selv og hjelpe samfunnsmedlemmer som trenger hans hjelp, haugbuer gjør skikkelsen mer menneskelig og bringer ut emosjonelle og intellektuelle reaksjoner fra tilhørere. (Hume, 1980, 4)

I 1986 ble det publisert en artikkel av John Lindow «Þorsteins þáttir skelks and the verisimilitude of supernatural experience in saga literature». Den folkloristiske teorien som ble brukt for å analysere

«Þorsteins þáttir skelks» ble først presentert i 1964 «Memorates and the Study of Folk Beliefs» av Lauri Honko. Den konsentrerte seg om hvordan overnaturlige opplevelser skapes fra et psykologisk perspektiv, dvs. hvilke betingelser må oppfylles for at noe overnaturlig kunne finne sted. John Lindow analyserte «Þorsteins þáttir skelks i lyset av *perseptuelle vilkår, psykofysiske betingelser og normbrudd*.

I 2011 kom det ut ei bok «Myths, Legends and Heros: Essays on Old Norse and Old English Literature» som består av mytologiforskning innen norrøn og gammelengelsk litteratur. Lindow publiserte der en annen artikkel «Meeting the Other. The Cases of Draumr Þorsteins Síðu-Hallssonar and Kumlbúa þáttir», som også baserer seg på Honkos teori, men den gang utforsket han normer i *Kumblua tått* og *Torstein Síðu-Hallssons drøm* og så på hvilke av Honkos betingelser opptrer når karakteren møter et overnaturlig vesen i en drøm.

I 2009 skrev Daniel Sävborg to artikler om haugbuer. I den første artikkelen som heter «Haugbrot, Haugbúar and Sagas», så han på haugbrott- og haugbue-motiver. Han fant ut at disse motivene ikke var typiske for fornaldersager, men preget hovedsakelig etterklassiske og klassiske islendingesagaer. Derfor kan de ikke være lånt fra fornaldersagaer, og må være eldre enn tidligere forskere hittil har trodd.

I den andre artikkelen, «Avstånd, gräns och förundran: Möten med de övernaturliga i islänningasagan», skapte Sävborg en modell for å analysere motiver som inneholder overnaturlige trekk og plassere dem på skalaen mellom sanne og oppdiktete historier. Modellen baserer seg på Max Lüthi's kriterier.

Det er også blitt skrevet to masteroppgaver som i noen omfang handler om haugbuer. I 2003 skrev Fernando Guerrero masteroppgaven «Stranded in Midgarðr. Draugar folklore in Old Norse Sources», og i 2007 Rune Soma «Haugbrott og Hersemakt. Om gravrøveri

som ritual,» men ingen av dem konsentrerer seg om teorien jeg bruker i min oppgave. Dermed anser jeg dem som ikke relevante for min undersøkelse.

2 Teori

I dette kapitlet presenterer og forklarer jeg relevante begrep og teorier som jeg bruker i analysedelen av denne oppgaven.

2.1 Begrep

2.1.1 *Haugbue*

NAOB definerer ordet *haugbue* følgende «dødning som har tilhold i gravhaug (*haugbue*, NAOB)».

Nora Kershaw Chadwick (1946, 54) forklarer *haugbuer* som vesener som bor i gravhaug, men kan også komme ut hvis de vil:

A characteristic of the draugr, or the haugbúi, "barrow dweller", as these Scandinavian ghosts, or rather animated corpses, are called, is that they frequently come out of their barrows, and walk, or even ride abroad, which is thought by the living to be an undesirable habit. (Chadwick, 1946, 54)

Haugbuer betraktes ofte som en underkategori av *drauger*. Ifølge islandske-engelsk ordbok er *draug* «a ghost, spirit, esp. the dead inhabitant of a cairn was called draug. (Claesby, Vigfússon, 1874, 103)» Derfor kan det noen ganger være en uklar grense mellom begrepene *haugbue* og *draug*, fordi begge betyr *dødning*. Forskjellen er at *draug* er et allment begrep som betegner all slags ånder, vetter, gjengangere og dessuten omfatter det også vesener som bor i sine hauger (Vidalín 2012, 66), mens *haugbue* er et mer konkret begrep for et overnaturlig vesen som har en sterk kopling til sin grav.

I norrøne tekster kalles *haugbuer* noen gang også *troll*. Da beskriver det vesener som er farlige og onde i sin natur, eller vesener som kan magi (Jakobsson, 2018, 33). Disse trekkene preger også *haugbuer* i min analyse.

Så i min oppgave bruker jeg begrepet *haugbue* for vesener som er døde og som sitter på sin gravhaug eller som kan forlate sin haug for å drive med gjengangeri.

2.1.2 Overnaturlig

I denne oppgaven analyserer jeg bl.a. om haugbuer oppfattes i norrøne tekster som overnaturlige eller fantastiske vesener.

Sagaforskeren Else Mundal gjør en distinksjon mellom begrepene *overnaturlig* og *fantastisk*. Ifølge Mundal (2006, 718) betegner ordet *fantastisk* noe som er skapt av fantasi. De bryter mot naturlovene og betraktes som ikke-virkelig, mens *overnaturlig* er noe som bryter mot naturlovene, men betraktes som virkelig. Overnaturlige fenomener avviker fra det vanlige og skildres som ikke-naturlige:

The supernatural deals, according to the standard definitions in dictionaries, with beings and phenomena that are not subject to natural laws. The fantastic on the other hand, deals with beings and phenomena that do not belong to the real, experienced world, but rather to imagination and fantasy. (Mundal, 2006, 718)

2.2 Brukte teorier

I dette underkapitlet presenterer jeg teoriene som er viktige for min oppgave og analyse.

2.2.1 The Oral-Formulaic Theory

The Oral-Formulaic Theory koples først og fremst til litteraturforskeren Albert Lord. I 1960 kom det ut hans bok «The Singer of Tales» om formelforskning. Denne boka gjorde *The Oral-Formulaic Theory* kjent i verden. Likevel er det også en annen person, som drev med formelforskning i 1920 og 1930-årene, bak denne teorien. Det er Milman Parry som var bl.a. veilederen til Albert Lord hvem sine ideer hadde en stor innflytelse på Lord. Så det kan sies at *The Oral-Formulaic Theory* er skapt som resultat av deres samarbeid. Derfor kalles teorien også for *Parry-Lord teori*. Den presenteres det sentrale begrep som *formel* og *tema*. Disse brukes i analyse av muntlige tekster som har metrisk form. I boka definerer Milman Parry *formel* som følger: «A group of words which is regularly employed under the same metrical conditions to express a given essential idea. (etter Lord

2018,4, Parry, 1930, 147)» *Parry-Lord teori* understreker at *formler* og *temaer* er kompensasjonsmidler i muntlige eposer. Sangframfører bruker ubevisst ulike *formler* og *temaer* for å skape muntlige sanger. Teorien er viktig for min oppgave for sagaer er muntlig tradert fortellinger og inneholder også ulike *temaer*. «The Singer of Tales» regnes som et grunnlag for formelteori. Den har også stor påvirkning på nyere forskere. (Foley, 1988, 36) Lord utvidet Milman Parrys ideer om formler og motiver, da han forsket videre sør-slaviske heroiske sanger.

The Oral-Formulaic Theory ble mye brukt i litteraturforskning på 1960-1990-tallet. Men i forbindelse med den norrøne litteraturen har den hovedsakelig blitt brukt i samband med eddadiktning. (Sävborg, 2018, 52) Etter 1990-årene har fokuset av formelforskningen endret seg, og derfor har også populariteten av *The Oral-Formulaic Theory* minket. (Foley, 1988, 36)

2.2.1.1 Tema

Ifølge Albert Lord (2018) inneholder narrativer *temaer* som karakteriserer muntlig traderte tekster:

The "theme" in oral-traditional epic, a repeated *passage*, is as characteristic of oral-traditional composition as is the formula and for the same reason, its usefulness in composition. (Lord, 2018, 21)

Ifølge Lord (1951, 73) er *tema* «a recurrent element of narration or description in traditional oral poetry». Han mener at *tema* er et gjentakende motiv. Slike motiver finner man f. eks. i gamle muntlig traderte tekster så som eposer. Disse tekstene ble skapt, også av ikke-skrivekyndige forfattere, ved hjelp av «formler» og motiver som var kjent til forfatteren fra før. Hver forfatter bygget teksten sin opp ved ubevisst bruk eller ikke bruk av disse motivene. (Lord, 2018, 36)

Moderne litteraturleksikonet *Oxford Concise Dictionary of Literary Terms* gir følgende definisjonen av *motiv*:

Motif (moh-teef), a situation, incident, idea, image or character-type that is found in many different literary works, folktales, or myths; or any element of a work that is elaborated into a more general theme. (Baldic, 2001, 162)

Så her kan vi se at *motiv* også kan være en hendelse eller situasjoner som opptrer i flere verk. Så ifølge moderne litteraturvitenskap blir begrepet *motiv* definert på samme måte som Lord definerer begrepet *tema*.

I denne oppgaven bruker jeg begrepet *motiv* i stedet for Lords begrep *tema* siden moderne litteraturvitenskap opererer med dette begrepet.

Motiver som gjentas fra verk til verk utgjør *typescener*. *Typescene* er ifølge sagaforskeren Matthew Driscoll (2005, 197) «motiv-complexes».

Typescener er en narrativteknikk som brukes for å fortelle narrativer. Den kulturelle ideen om *typescener* forutsetter at publikum, som hører på narrativet, er kjent med det fra før. Ifølge Foley har *typescenener* følgende funksjon: «The typical scene thus helps to predict what will happen: it provides a kind of map for the epic journey». (Foley, 2012: 391)

Ifølge Heinemann er typescener karakteristiske for islendingesagaer: «A type-scene is a stereotyped episode recurring frequently in a highly conventionalized literature, such as Homeric poetry, and the family sagas». (Heinemann, 1974, 102, 1974) Siden typescener er en viktig del av sagaforskningen vil jeg gjerne se om haugbue-scener også kan regnes å være en form av typescener.

2.2.2 Betingelser

I sin artikkel «Memorates and the Study of Folk Beliefs» analyserte Honko hvilke betingelser må oppfylles for at man kunne tolke sitt møte med det overnaturlige som en overnaturlig opplevelse. Betingelser som han nevner er *perseptuelle vilkår*, *normbrudd*, *psykofysiske vilkår*. (Honko, 1964, 16)

I min oppgave bruker jeg ikke kategorien *psykofysiske vilkår*. Ifølge Hanko er psykofysisk tilstand noe som personen opplever før han møter et overnaturlig vesen, og på grunn av denne tilstanden tolker man opplevelsen sin som overnaturlig. Eksempler på denne

tilstanden er f. eks. tretthet eller frykt. (Honko, 1964, 11) Denne kategorien bruker jeg ikke i min analyse siden den psykofysiske tilstanden, som ifølge Honko haugbryteren burde ha før et møte med haugbuen, oftest ikke forekommer i mitt materiale.

2.2.2.1 Perseptuelle vilkår

Ifølge Honko kan møter med de overnaturlige vesener tolkes som overnaturlige opplevelser når visse *perseptuelle vilkår* er oppfylt. Det første er at møtet finner sted når det er mørkt ute dvs. det er nattetid. I tillegg til tid av døgnet er det ofte andre faktorer som spiller inn og gjør at det er mulig å se eller tro at man har sett noe som var eller ikke var der. (Honko, 1964, 16) Det kan for eksempel være naturfenomener som storm, månen eller tåke som gjør det mulig å møte det overnaturlige vesenet. Siden det er mørkt ute og man ikke kan se så godt sine omgivelser. Det gir rommet for fantasi å skape noe mystisk og uforklarlig.

Likevel forutsetter slike møter at man har kunnskap om muntlig tradisjon siden overnaturlige opplevelser skapes ved hjelp av fornemmelse og kunnskap en har fra folkesagn og fortellinger man hørt fra før.

2.2.2.2 Normbrudd

Hvert samfunn har sine verdier og oppførselsregler som skaper orden blant medlemmer og unngår uorden i verden. «Expected behavior is expressed as norms. (Honko, 1964, 14)» Disse reglene er faste normer som har som formål å hindre mennesker å avvike fra den aksepterte oppførselen i samfunnet og beholde samfunnets verdier. (Honko, 1964, 16)

Også ulike samfunnsgrupper har sine egne normer og er ofte avhengige bl.a. av sosial klasse. Klassemedlemmene kjenner til disse normene og følger dem som utgjør dem en del av denne gruppa. Bryter man mot normene, så streber man mot samfunnets verdier. Forbrytelsen straffes oftest, og i verste tilfellet kan man til og med utvises fra samfunnet.

Både fantastiske og overnaturlige fortellinger kan inneholde normer, og i norrøne tekster resulteres normbruddet ofte i at et overnaturlig vesen dukker opp. Disse vesenene er ansvarlig for å utfylle straffen. (Honko, 1964, 16)

I tillegg til å straffe normbrudd som er en del av menneskeverden, har haugbuer også sine egne verdier og normer. Haugbuer kan også ses som egen klasse av overnaturlige vesener som har visse normer og verdier som er viktige å følge når man kommer i kontakt med dem.

2.2.3 Haugbues funksjon

Fortellende historier har et konkret formål. Dette formålet kommer i tekstanalysen til syne ved bl.a. motivenes funksjon. Denne funksjoner hjelper oss å bedre forstå fortellingenes oppbygning og holdninger til bl.a. det overnaturlige som framstilles i fortellingene.

Katheryn Hume har i sin artikkel «From Saga to Romance: The Use of Monsters in Old Norse Literature» (1980) skrevet om funksjoner som overnaturlige vesener som draker og drauger har i fortellinger.

I min analyse ser jeg også på om det finnes noen funksjoner av haugbuer i riddersagaer, islendingesagaer, kongesagaer, samtidssagaer og historieskrivningsverk. Og hvis ja, ser jeg på om observasjonene faller sammen med Humes fire følgende funksjoner:

1) Å sette på prøve

«The monster exists to test the protagonist and to affirm his status as a professional hero. (Hume, 1970, 3)» I denne kategorien er overnaturlige vesener med for å teste personen og synliggjøre at han er helt. «In the first category the monster`s testing and defining of the hero- the monster`s function is to prove inferior to the hero. (Hume, 1970, 3)»

2) Å gjenopprette samfunnets balanse

Det betyr at et skadelig vesen er med i narrativet for å skape en situasjon der litterære skikkelse må hjelpe svakere samfunnsmedlemmer og gjennom det gjenoppretter han i en

viss forstand den kosmiske balansen. Han gjenoppretter den opprinnelige situasjonen og likviderer faren så at man kan fortsette å leve i fred og ro. (Hume, 1970, 3)

«The monster preys upon society, thus letting the hero put his strength to the service of others. (Hume, 1970, 3)» Samfunnets medlemmer er i fare for haugbuer er aggressive, og helten kan hjelper dem.

3) Å gjøre skikkelsen menneskelig

Det dreier seg om å framheve heltens menneskelig trekk, for å gjøre det nedvurderes karakter. Han blir mindre helt, men mer mennesket. (Hume, 1970, 3)

«The supernatural being serves as a comic or ironic device for reducing exaggerated heroes to more human stature. (Hume, 1970, 3)»

Det overnaturlige vesenet fungerer som en komisk eller overdrevet skikkelse som synliggjør personens humane trekk og gjør ham mer menneskelig.

4) Å understreke heroisme

The monster forms part of a deliberate comment on the nature of heroism. The last use invites critical reflection from the audience, as well as naive, immediate excitement. (Hume, 1970, 3)

The author introduces a critical distance between the audience and the monster fight for the purpose of encouraging an intellectual, as well as an emotional response. (Hume, 1970, 6)

Fortellingen som inneholder de overnaturlige vesener er ofte full av motsetninger mellom det gode og det onde, skjulte betydninger og symboler. Dette gir fortolkningsrom og påvirker tilhørere både intellektuelt og emosjonelt. (Hume, 1970, 3, 6)

2.2.4 Dimensjonalitet

Max Lüthi bruker eventyr og sagn for å illustrere teorien sin og vise at disse fortellende historier enten har eller mangler trekk som kan beskrives med hans begrep *eindimensjonalitet* (for å unngå forvirring mellom tyske og norske begrep, har jeg i min oppgave valgt å bruke på norsk begrepet *endimensjonalitet*). (Lüthi, 1976, 138)

2.2.4.1 Endimensjonalitet

Endimensjonale narrativer har noen trekk som kjennetegner *eventyr*. Ifølge Store Norske Leksikon er eventyr «korte, oppdiktete fortellinger som foregår i et magisk univers. (Esborg, 2021)» I endimensjonale eventyrlige episoder møter litterære skikkelsen overnaturlige vesener, men gjør ikke noen sterk distinksjonen mellom seg selv og dem. (Lüthi, 1986, 6) Mennesker i narrativet føler at de tilhører til den samme verdenen som de overnaturlige vesener hører til. (Lüthi, 1986, 10) Ofte har overnaturlige vesener magiske evner, og de kan gi gaver eller de kan ha kunnskap som de vil dele med personen. (Lüthi, 1986, 6)

Det er noen trekk som viser at fortellingen er endimensjonal. Man møter overnaturlige vesener bare fjernt fra sitt hjem og kjente omgivelser. F.eks. kan møtet skje i et fjernt land. (Lüthi, 1986, 8) I tillegg er overnaturlige vesener ikke noe underlig for skikkelsen. Det er noe hverdagslig og direkte verbal interaksjon finner gjerne sted. Man kan prate med vesener og/eller kjempe med dem. Man er ikke redd for dem. (Lüthi, 1986, 7-10)

2.2.4.2 Todimensjonalitet

Andre historier, som ikke er endimensjonale, likner på *sagn*. Sagn er «korte, oftest en-episodiske fortellinger som er muntlig overlevert (Esborg, 2019)». Det som skiller sagn fra eventyr er at «Sagn gjør krav på å bli trodd, det forteller noe som angivelig har hendt, og er knyttet til bestemte steder, personer eller hendelser». (Esborg, 2019)

Fortellinger som likner på sagn, kategoriseres som todimensjonale. Det betyr at personer som møter overnaturlige vesener tar hensyn til deres overnaturlige opprinnelse. (Lüthi, 1986, 4) Litterære skikkelser fornemmer vesener som noe man må ha ærefrykt for og som kan være farlig for en. Man regner vesener til å være noe besynderlig, men samtidig også interessevekkende. (Lüthi, 1986, 4)

I todimensjonale fortellinger finnes det ikke noen direkte interaksjon mellom personer og overnaturlige vesener siden personen ikke vil finne seg i interaksjonen med dem. Man ser vesenet som åpenbarer seg, men vesenet forblir en mystisk skikkelse som forsvinner

ganske snart, og mennesket har ikke noen nytte av vesenet. Skikkelsen tviler ofte på at han kan tro på det han har sett. (Lüthi, 1986, 6)

Overnaturlige vesener åpenbarer seg i todimensjonale fortellinger ikke i de fjerne land. De befinner seg geografisk sett nære skikkelses bosted. Man kan treffe overnaturlige vesener i skogen, enger eller andre steder som den litterære skikkelsen godt kjenner til. (Lüthi, 1986, 7-8)

Skikkelse føler redsel og undring over møtet med det overnaturlige vesenet. Personen som møter det overnaturlige vesenet, skiller seg sterkt verden hvor han selv lever og hvor overnaturlig vesen har kommet fra. Det er en stor distinksjon mellom karakter og overnaturlig vesen etter karakters syn og hva teksten avslører om møtet. (Lüthi, 1986, 9)

For å analysere om skildringen av møtet med et overnaturlig vesen ble betraktet som fantastisk eller overnaturlig, bruker jeg Sävborgs (2009a, 324) begrepet *distansmarkörer*.

2.2.5 Distansemarkører

Det er noen forutsetninger som gjør det mer sannsynlig at overnaturlige vesener åpenbarer seg i norrøne tekster. I samband med sagaer har Daniel Sävborg (2009a) brukt begrepet *distansemarkører* som ifølge ham er:

[...] drag som kan sees som uttrykk for samma idé som motivet med en fysisk gräns: de övernaturliga tillhör en annan värld än vi, världarna möts vanligen inte, varför människor reagerar med tvivel, förundran och chock när så trots allt sker. Alla dessa drag framstår som uttryck för en gemensam tendens. Jag behandlar dem nedan under beteckningen "distansmarkörer". (Sävborg, 2009a, 324)

Disse forutsetningene er noen fenomener som lar mennesker å tolke sin opplevelse som overnaturlig. Disse fenomenene kan koples f.eks. til været som går ut fra at været kan fungere som betingelse at et overnaturlig vesen blir sett. Når det er fint vær på dagen, møter man ikke overnaturlige vesener som markeres som skremmende vesener fra den andre verden. Deilig vær og haugbue-episoder som pågår på dagen er *endimensjonale*. Mens dårlig sikt tyder på at et besøk av det farlige overnaturlige vesenet kan finne sted.

2.2.5.1 Natur

Det kan opptre noen forutsetninger som påvirker om man ser sine omgivelser godt eller dårlig. Disse forutsetningene skaper synsvanskeligheter. Disse fenomenene dukker opp fordi også naturen bevitner at noe som avviker fra den vanlige, uforklarlige fenomener som hører til annen verden, har skjedd. Ett av eksemplene på dette jordskjelvet som opptrer i *Njáls saga* når Hildiglum har en visjon om en ridende man som skaper flammer. (Sävborg, 2009a, 337)

«Naturen reagerar vid gränsöverträdet så att jordskalv äger rum eller en knall hörs i luften. (Sävborg, 2009a, 341)» Naturen er ikke rolig når et overnaturlig vesen tilnærmer seg til mennesker. Tvert imot. Den reagerer i form av jordskjelv, flom eller andre liknende naturfenomener, og viser tilværelsen av det overnaturlige vesenet.

2.2.5.2 Frykt

Frykt er en av distansemarkørene som karakteriserer møtet mellom personen og overnaturlige vesener. Den markerer ulikhet mellom vår verden og den overnaturlige verdenen. (Sävborg, 2009a, 325) I den todimensjonale sagnverden er personen redd for overnaturlige fenomener, mens i endimensjonale eventyrverden er man sjeldent redd for overnaturlige fenomener (Lüthi, 1986, 5-7).

Hvis personen i eventyrverden er redd for det overnaturlige, er det på grunn av en fare han ser, ikke på grunn av at han forstår at han har oversteget grensen mellom denne og den overnaturlige verden.

(Lüthi, 1986, 5-7) «He avoids such creatures because they have the power to kill or injure, not because of their supernatural character. (Lüthi, 1986, 7)» I eventyr er overnaturlige vesener hjelpere og opponenter, ikke mystiske vesener som man er redd for som i sagn. (Lüthi, 1976, 141)

The other worldly beings which he encounters interest him only as helpers or opponents and do not inspire him with either curiosity, a thirst for knowledge, or a vague fear of the supernatural. (Lüthi, 1976, 141)

2.2.5.3 Geografisk avstand

Det hvor troverdige historier om møte med et overnaturlig vesen oppfattes til å være er bl. a. knyttet til avstanden som finnes mellom stedet der møtet finner sted og personens hverdagslige omgivelsene.

Ifølge Lüthi (1976) ansees møtene som finner sted med det overnaturlige vesenet nære hjemmet å være sanne. Vesener som man møter fjernt fra hjemmet regnes derimot å være fantasiskapning: «Whereas the events in the local legend usually take place in the hometown or its vicinity, the fairy tale time again and again sends its heroes out into the world (Lüthi, 1976, 140).»

Dermed når et møte med det overnaturlige vesenet finner sted i Island, finnes det ofte noen distansemarkør som gjør episoden til en overnaturlig *sagnlik* episode. Hvis man sammenlikner disse med overnaturlige hendelser som pågår utenfor Island, f.eks i Norge, likner de ofte på *eventyr*. Da mangles ofte distansemarkører. Dvs. at det ikke finnes noen forskjell mellom vår menneskelige verden og den overnaturlige verdenen. (Sävborg, 2009a, 324, 346) «I Norge är möte med det overnaturliga något naturligt, normalt och okomplicerat. (Sävborg, 2009a, 346)»

2.2.5.4 Drøm

Drømmer kan ofte fungere som distansemarkører. I dag ser man gjerne på drømmer som urealistiske fantasiskapninger. Drømmene i den norrøne litteraturen er annerledes. F. eks. drømmer der skikkelsen møter de døde betyr at han ikke lenger befinner seg i den menneskelige verdenen. (Sävborg, 2009a, 331) «Drömmen fungerer som en mötesplats mellan världarna, då gränsen annars är svår eller omöjlig att korsa. (Sävborg, 2009a, 331)»

Så drømmer i sagalitteraturen er ikke drømmer i dagens betydning av dette ordet. Det er transgresjon fra den menneskelige verdenen til en verden som befinner seg mellom den overnaturlige verdenen og den menneskelige verdenen. (Sävborg, 2009a, 331)

Drømmene betraktes å være sanne, og innholdet i drømmen anses som noe som har skjedd i virkeligheten. Bevis på dette kan f. eks. være gaver som stammer fra den overnaturlige verdenen som personen finner ved siden av seg når han våkner. (Sävborg, 2009a, 331)

2.2.5.5 Interaksjon

I endimensjonale episoder kan man få hjelp fra de overnaturlige vesener. Vesener kan tales med, de kan gi råd, gaver, kjempe eller jamvel gifte seg med mennesker. I endimensjonale episoder er det regelrett at det finnes en klar interaksjon mellom personen og det overnaturlige vesenet. (Lüthi, 1986, 6, 9) Når man ikke kjemper, så er det verbal interaksjon som har som mål å overvinne den mytiske skikkelsen. Både fysisk og verbal interaksjonen fungerer som mulighet for å underordne det mytiske vesenet. (Lindow, 1986, 269)

I motsetning til endimensjonale eventyrlige episoder, som har verbal eller fysisk interaksjon, mangler todimensjonale episoder denne typen av interaksjon, og dette er en av distansemerkene i disse episodene. Det finnes en fysisk distanse i løpet av hele møtet mellom mennesker og de overnaturlige vesener. (Sävborg, 2009a, 323) Når det er den fysiske distansen mellom protagonist og overnaturlig vesen så ser personen vesen delvis og aner at det var et overnaturlig vesen. Mennesket fornemmer at han ser eller hører til et vesen som han ikke omgås med, og som ikke er en del av den menneskelige verden. (Sävborg, 2009a, 324, 341)

3. Metode

Denne oppgaven er en kartleggende masteroppgave som fokuserer på motiver i haugbue-episoder. I denne oppgaven undersøker jeg om det finnes gjentakende motiver i skildringer av haugbuer og haugbrott, og om disse i så fall kan betraktes som typescener.

I dette kapitlet presenterer jeg min metode og empirisk materiale som jeg baserer min analyse på. For å svare på mine forskningsspørsmål og analysere haugbue-episodene grundig og fra ulike perspektiver, kombinerer jeg ulike teorier som man tidligere har brukt for å analysere møtene med det overnaturlige i norrøne tekster.

Jeg bruker nærlesning for å analysere haugbue- og hagbrottepisodene. Jeg ser på alle verkene, som Daniel Sävborg nevner (2009b) i artikkelen sin, der haugbuer nevnes. Jeg bruker *The Oral-Formulaic Theory* for å se om det finnes noen like motiver i de utvalgte verkene, og hvis ja, så analyserer jeg motivene induktivt. Hvis samme motiv gjentas i flere verk, drøfter jeg om det er en typescene eller ikke.

Jeg anvender Lauri Honkos (1964) teori og ser på betingelser som må oppfylles for at haugbuer skulle dukke opp. Om episodene inneholder noen normbrudd eller perseptuelle vilkår som kan være grunnen til at haugbuer viser seg.

Jeg bruker Max Lüthis (1986) teori om dimensjonalitet for å se om middelaldermennesker kunne ha betraktet haugbuehistorier som sanne eller ikke.

Lüthis teori kombinerer jeg med Daniel Sävborgs (2009a) distansemarkører (naturen, redsel, avstand og mangelen av interaksjon) for å grundigere analysere dimensjonale innslag i haugbue-episoder.

Som sist bruker jeg Katheryn Humes (1980) inndelingen av funksjoner som overnaturlige vesener har i fortellinger og prøver å se om også haugbuer har noen av disse funksjonene i mitt materiale.

3.1 Materiale

I denne delen presenterer jeg hvor mitt kildemateriale stammer fra, og gir en liten oversikt over sjangrer som mitt materiale tilhører under. Jeg presenterer sammenfatter kort hva disse tekstene handler om.

Haugbue-episoder som jeg analyserer i min oppgave har blitt tidligere kartlagt i norrøne tekster av Nora Kershaw Chadwick og Daniel Sävborg. Informasjonen om haugbue-episodene i *Stjerne-Odds tått* og *Groalgalder* har jeg fått fra Nora Kershaw Chadwicks (1946) artikkel «Norse Ghosts: A Study in the Draugr and the Haugbúi,» alle andre episoder ble nevnt i Daniel Sävborgs (2009b) artikkel «Haugbrot, Haugbúar and Sagas».

For å analysere episodene, brukte jeg verk jeg kunne få tak i, og derfor varierer oversettelsesspråket. Noen av episodene inneholder sitater på norsk, mens andre er på dansk eller på engelsk. Noen av tekstene som inneholder haugbuer er ikke oversatt til skandinaviske språk, for eksempel *Viktor saga* og *Blavus* har bare norrøn og engelsk oversettelse. Derfor brukte jeg den engelske versjonen som er oversatt av Allen Harris Chappel. I tillegg til *Viktor saga* og *Blavus* bruke jeg også T. Ellwoods engelske oversettelse av *Sturlubok*. For å analysere *Hauksbok* brukte jeg Jan Ragnar Haglands norske oversettelse av *Hauksbok*.

For å gi dateringen av verkene i materialedelen brukte jeg Annette Lassens (2016) forord i *Oldtissagaer*, *Store Norske Leksikon* og *Medieval Scandinavia: An Encyclopedia* (1993) hvor jeg brukte tekster fra følgende forfattere: Phillip Pulsiano, James A. Knirk, Marianne E. Kalinke, Sverrir Tómasson, Ásdis Egilsdottir, Vésteinn Ólason, Lotte Motz, D.A.H.Evans, Helgi Þorláksson, Rosemary Power, John Lindow, Joseph Harris, Anne Heinrichs, Peter Hallberg. For å gi en kort oversikt over verkene brukte jeg både *Medieval Scandinavia* og *Store Norske Leksikon*.

For å analysere fornaldersagaene brukte jeg tre danske oversettelser som tilhører samlingen *Oldtidssaga serier*. Fra denne samlingen brukte jeg *Ganger Rolv saga*, *Half og hans kjempene saga* og *Hervors og Hedreks saga*.

Half og kjempene hans var oversatt av Rolf Stavnem, *Ganger Rolvs saga* og *Hervor og Hedreks saga* var oversatt av Annette Lassen. Jeg hadde ingen tilgang til Annette Lassens danske oversettelse av *Egil den einhendtes* og *Asmunder Beserkjabane saga* og *Hromund Gripssons saga*. Derfor brukte jeg oversettelsen som finnes internettssida *Norsesaga.no* (den inneholder norske fornaldersagaer som er første gang oversatt til norsk) for å analysere disse sagaene. Disse oversettelsene er gjort av Kjell Tore Nilssen og Arni Olafsson. Jeg var nødt til å bruke disse oversettelsene, fordi jeg ikke hadde noen annen mulighet å få tilgang til disse kildene.

Jeg brukte oversettelse av *Den Legendariske Olavssaga* gjort av Kåre Flokenes. Den versjonen av *Ynglinga saga* som jeg brukte var Gustavs Storms oversettelse som er redigert av Finn Hødnebo.

Jeg brukte to eddadikt som er på nynorsk og stammer fra oversettelse av *Den Eldre Edda*. Jeg brukte Ivar Mortensson-Egnunds oversettelser av *Groagalder* og *Helgekvida Hungsbane II* fra verket *Edda- Kvede. Islendingadråpa* stammer fra *Den Norsk- Islandske Skjaldedigtning*.

Jeg skal også analysere noen islendingesagaer som *Laxdæla saga*, *Øyrbyggja saga*, *Tord den Trugendes saga*, *Njáls saga*, *Hord og Holmverjane saga*, *Gull-Tores saga*, *Grettes saga*, *Bårds saga*, *Røykdæla saga*. Jeg har brukt den norske oversettelsen «Islendingesagaene. Samtlige sagaer og førtini tætter,» som er oversatt av Jon Gunnar Jørgensen, Kjell Arild Pollestad, Elise Kleivane, Børge Nordbø, og Jan Ragnar Hagland. Blant haugbuematerialet er det 5 tætter i «Islendingesagaene. Samtlige sagaer og førtini tætter» som er oversatt av Jon Gunnar Jørgensen, Jan Ragnar Hagland, Lars S. Vikør, Børge Nordbø, Arnhild Mindrebø, Jon Gunnar Jørgensen. Denne sagasamlingen rommer: *Torolv Jarlsskalds tått*, *Gravboernes tått*, *Torstein Oksefots tått* og *Stjerne Odds tått*.

Thorstein Bjærmagns tått er ikke oversatt i *Islendingesagaene: Samtlige sagaer og førtini tætter*. Derfor brukte jeg oversettelsen av Kjell Tore Nilssen og Arni Olafsson på internettssida *Norsesaga.no*.

3.1.1 Dikt

Én av sjangrene som inneholder enten haugbue- eller haugbrottepisoder er *kvad*. *Kvad* betyr «norrønt dikt (Kvad, 2021, NAOB)», som vanligvis deles i to store grupper: *skaldekvad* og *eddakvad*. (Nordbø, 2020a, SNL). *Skaldekvad* relateres til en bestemt skald som har skrevet dette kvadet (Skaldekvad, 2021, NAOB). *Skaldekvad* har også en underkategori som heter *dråpa*. *Dråpa* er «den fornemste form for *skaldekvad*, (Jørgensen, Hagland, 2014, V, 388)» som har som mål å rose høyættede menn, f.eks. konger, jarler og andre store kjemper. (Jørgensen, Hagland, 2014, V, 388). Til denne kategorien hører *Islendingadråpa*, ett av diktene som inneholder motiver jeg er ute etter.

Eddakvad inneholder *gudekvad* som assosieres med strofer i *Den Eldre Edda* som handler om nordisk mytologi og norrøne guder. I tillegg til *gudekvad* inneholder *Den Eldre Edda* *heltekvad* som fokuserer på heltenes kamp i folkevandringstiden. (Nordbø, 2019a, SNL)

3.1.1.1 *Islendingadråpa*

Islendingadråpa regnes å være et *skaldedikt*, for det er skapt av en skald som heter Haukr Valdisarssonar. *Dråpa* inneholder arkaiske ord og noen helter som ikke opptrer i andre norrøne tekster. Det vitner på tekstens muntlige opprinnelse og peker på at den inneholder gammel muntlig tradisjon. Diktet dateres til minst 1200-tallet, selv om det er mulig at det er enda eldre enn det. (Kristjánsson, 1975, 80, 86, 90).

Denne *dråpa* er bevart i 27 strofer (Jónsson, 1923). Diktet hyller islandske helter og innholdet dreier seg om heltedåd og blodige kamper. Vanligvis handler hver strofe om en heltedåd. Mange av disse heltene forekommer også i *islendingesagaer*. (Kristjánsson, 1975, 80) Jeg analyserer strofe 21 som handler om haugbrottmotiv der en taper kriger, Midfjord Skjegge, stjeler våpen fra Hrolf Krakes grav.

3.1.1.2 Helgekvida Hundingsbane II

Helgekvida Hundingsbana II er det andre diktet som jeg ser på, og det grupperes under heltekvad i *Den Eldre Edda*, fordi den inneholder 50 strofer som forteller om kongesønnen Helge, hans slag og tragiske død. I midtdelen av kvadet dør Helge og blir haugbue som åpenbarer seg til si kone i etterlivet. (Bellows, 1936, 15-16) Kvadets alder er vanskelig å fastslå, men det antas å bygge på gammel muntlig tradisjon. Det er klart eldre enn manuskriptet som regnes å være skrevet ned på ca. 1200-tallet. (Bellows, 1936, 15-16)

3.1.1.3 Groagalder

Svipdagsmál er felles benevnelse på to dikt i *Den Eldre Edda*. Ett av dem er *Fjolvinnsmal* og det andre er *Grógalder*. (Motz, 1993, 629) *Groagalder* dateres til ca 1250 (Holtmark, 1982, 585). *Groagalder* er et eddadikt som forteller om en mann som heter Svipdag. Han maner fram si døde mor, for han trenger hjelp. Han vil nemlig bli kvitt en forbannelse. Derfor har han behov for støtte når han skal overvinne hindringer for å få seg ei kvinne som heter Mengljod. (Motz, 1993, 629)

3.1.2 Historieskrivning

Haugbuer dukker også opp i verkene som i sin helhet hovedsakelig regnes å være samlinger av historiske begivenheter og historiske fakta. Selv om disse tekstene også inneholder fantastisk stoff, er de forfattet for å forestille historie av Island som *Landnåmabok* eller historie av Danmark som *Gesta Danorum*.

3.1.2.1 Landnåmabøker

Selv om det finnes 5 redaksjoner av *Landnåmabok*, finnes det haugbuer bare i to av dem. Disse versjonene er *Sturlubok* og *Hauksbok*. Verket handler om en rekke islendinger og hvor de første bosetterne bodde etter at de hadde kommet til Island. Manuskriptet nevner også deres etterkommere og beskriver innføringen av kristendommen. (Benediktsson, 1969). Som sagt, gir teksten en oversikt over mange islendinger og deres bosted: «Den rummer omkring 3500 personnavne og over 1500 stednavne (Benediktsson, 1969).» Alle

utgaver av *Landnåmabok* må betraktes i konteksten av elitekulturen på Island og samfunnet i høymiddelalderen. *Landnåmabøker* har rot i islendingers middelalderkultur og deres tro. (Hagland, 2002, 23)

3.1.2.1.1 *Sturlubok*

Sturlubok kalles S-versjonen av *Landnåmabok* som regnes å være skrevet ned av Sturla Tordarson. *Sturlubok* stammer fra 1200-tallet. Det regnes å være ferdig komponert i 1275-1280. (Pálsson, Edwards, 1972, 3).

3.1.2.1.2 *Hauksbok*

Ved siden av *Sturlubok* er det også en annen middelaldersk versjon av *Landnåmabok* som kalles for *Hauksbok* eller H-versjonen av *Landnåmabok*. I likhet med *Sturlubok* gir også *Hauksbok* detaljer om gårder, islendinger som bodde der og ulike konflikter i landnåmstid. Det ble skrevet ned i perioden mellom 1306 og 1308. Selv om en stor del av *Hauksbok* bygger på *Sturlubok*, finnes det også noen avsnitt som Haukr Erlendsson og hans skribenter har lagt til eller eliminerte tekstdeler fra *Sturlubok*. (Hagland, 2002, 7-8)

3.1.2.2 *Gesta Danorum*

Gesta Danorum er et fellesnavn på 16 bøker som handler om begivenheter i dansk historie. De er skrevet ned av Saxo Grammaticus på forespørsel av erkebiskopen Absalon. Verket stammer fra 1200 tallet. (Fenger, 2002, 208-209, 213) Det er fire bøker av *Gesta Danorum* som inneholder fortellinger om nordiske guder, men også historiske konger og andre helter. Det mytologiske stoffet er bundet sammen med historiske kongenavn og islandske helter. (Fenger, 2002, 208-209, 213) *Gesta Danorum* inneholder kristne ideer, moral og etikk som kirka satt pris på, for eksempel troen på hellig makt og lydighetsplikt. (Fenger, 2002, 215) Det er presentert historier som bærer både mål av politisk propaganda og religiøsitet. (Fenger, 2002, 208)

Haugbuer dukker opp i *Gesta Danorum III* og *V*.

3.1.3 Tått

«Tått (Pátttr) er en kort fortelling som ofte inngår i en lengre fortelling, spesielt i kongesagaene. (Jørgensen og Hagland, 2014, 399)» Tåtter kalles noen ganger også småsagaer. Tåtten skiller seg fra kongesagaer, islendingesagaer på grunn av deres korthet. Likevel har tåtter tematiske likheter med kongesagaer og fornaldersagaer. Det er mange tåtter som er små fornaldersagaer, for de har spor av overnaturlige motiver. (Lindow, 1993, 661)

Etter tåttenes innhold deles de opp i tåtter som likner på fornaldersaga, kongesaga og islendingesaga. Tåtter dateres ofte til 1200- og 1300-tallet. (Aursland, 1980, 7). Til sammen finnes det minst 100 tåtter. Vanligvis handler en tått om en islending som utfører mange heldedåd for å vinne kongens yndest og rykke opp fra sin lave sosiale status. (Lindow, 1993, 661)

3.1.3.1 *Torstein Oksefots tått*

Tåtten stammer fra 1300. Historien handler om Torstein Oksefot. Tåtten inneholder både hedenske innslag og kristen omvendelse. (Rowe, 2004, 461) I tillegg til religiøse aspekter ser fortellingen på Torstein Oksefots liv, hans kamper med de overnaturlige vesener, hans kompliserte relasjon til sin far og tilværelsen hos den norske kongen Olav Tryggvason. (Rowe, 2004, 461) I *Torstein Oksefots tått* kaller en haugbue Brynjar Torstein inn i sitt underjordiske hjem der Torstein dreper hans bror.

3.1.3.2 *Torleiv Jarlsskald tått*

Historier dateres til slutten av 1300-tallet (Harris, 1993, 672). Denne tåtten handler hovedsakelig om en poet Thorleiv, og hans konflikter med en mektig magiherskende hedning Håkon Sigurdarson. (Hreinsson, 2013, 29) Tåtten forteller også hvordan en gjeter sover på haugen og dødningen Torleiv besøker ham i drøm.

3.1.3.3 *Stjerne-Odds tått*

Stjerne-Odds tått stammer fra 1200-tallet. (O'Connor, 2006, 89) Denne tåtten handler om en islending som heter Stjerne-Odd. Han drømmer om at han er på Gotland i kongens

hoff der han er poet og blir kalt Dagfinn. I løpet av sagaen framfører Dagfinn flere dikt til kongen. (O'Connor, 2006, 48)

3.1.3.4 *Tåtten om gravboeren*

Tåtten om gravboeren dateres til 1200-tallet. Tåtten handler om Thorstein og hans møte med den overnaturlige haugbuen som truer ham i en drøm. (Lindow, 2011, 77, 79)

3.1.3.5 *Torstein Bjærmagns tått*

Saga dateres til slutten av 1300 (Power, 1993, 675). Hoversonen i sagaen heter Torstein Bjærmagn, og sagaen konsentrerer seg om hans fire vågestykker. Sagaen var antakelig påvirket av ridderasagaer og fornaldersagaer. *Torstein Bjærmagns tått* inneholder en rekke elementer fra islandske eventyr, eddadikt, sagaer fra keltisk litteratur. (Power, 1993, 675-676) I *Torstein Bjærmagns tått* har Torstein problemer med en ond haugbue Agdi. Dessuten møter han underjordiske haugbuer som han stjeler fra.

3.1.4 Islendingesagaer

Islendingesagaer, eller *ættesagaer* (Isléðingasögur) som de også kalles, dateres ofte til 1200- og 1300-tallet. Handlinger av narrativet pågår fra årene 870-930 til 1100-tallet. De handler om islendingers feider, konflikter mellom slektninger og naboer, kjærlighet, overnaturlige hendelser. (Hreinsson, 2013, 310) Handlinger foregår før nedskrivningen, og sagaer omtaler hendelser om islendingers feider, konflikter mellom slektninger og naboer, kjærlighet mellom mennesker og overnaturlige hendelser fra 200-300 år før nedskrivningstida. Det finnes til sammen 35-40 islendingesagaer. (Ólason, 1993a, 333) Islendingesagaer gir oss også informasjon om moralnormer og verdier i samfunnet. Et sentralt tema i islendingesagaer, som nesten alle islendingesagaer inneholder er ideen om hevn, som resulterer i konflikter og mange dødsfall. (Ólason, 1993a, 335)

Mange sagaer kretser rundt personens ære, men omfatter også familiens ære siden enkeltindividets ære er forbundet med familiens ære. Sagaskikkelser lever sitt liv etter forståelsen av ære, og skal hevne seg når ens ære er skadet. (Ólason, 1993a, 334) Ofte regnes islendingesagaer å ha rot i historie, og betraktes derfor som historiske. Mange

islendingesagaer dreier seg om historiske personer og nevner historiske hendelser. Derfor er det mye diskusjon om i hvor stor grad islendingesager er historiske og forestiller historien slik som den var. Sagaer er basert på muntlig tradisjon, selv om de har fått en skriftlig form. (Ólason, 1993a, 334) Sagaer har en konkret stil som uttrykkes i objektivitet og korthet. Sagaer nevner bare det som er nødvendig for utviklingen av narrativitet. Det presenterer ikke unødvendige detaljene og gir ikke lange beskrivelser hvis de ikke er viktige for innholdet. Sagaer inneholder ofte ikke personers direkte holdninger, men holdninger er vist gjennom handlinger i sagaer og i korte dialoger. (Ólason, 1993a, 335-336)

3.1.4.1 Laxdæla saga

Laxdæla saga er fra 1300-tallet (Tómasson, 1993, 387). Sagaen dekker periode fra 9. århundre til 11. århundre. (Kristjansdóttir, 2008, 9-10). Handlingen av *Laxdæla saga* er bygger på kampen mellom hedendom og kristendom. (Kristjansdóttir, 2008, 28) Ved siden av kristendommen er det hedenske innslag. *Laxdæla saga* er en saga som har mange overnaturlige hendelser. Det er mange hekser og gjengangere hvem sine gjerninger gir sagaen overnaturlige preg. (Kristjansdóttir, 2008, 38) Likevel byr saga også på andre perspektiver til islendingers liv i middelalderen. Det presenteres kvinner som er sterke skikkelser og ofte ambisiøse i sine virksomheter. Kvinner er ikke undertrykket. Tvert imot, saga handler først om Unn, og deretter om Gudrun som blir ledende person i historien og som bl.a. har kontakt med den høyere makten. Den mest sentrale handlingslinje i sagaen er ulykkelig kjærlighet mellom Gudrun og Kjartan. (Kristjansdóttir, 2008, 23) I denne saga møter mennesker haugbuen Hrapp som skader mennesker.

3.1.4.2 Bårds saga

Sagaen regnes å være “a late 13th-century or early 14th-century postclassical islendingesaga.” (Pulsiano, 1993, 35). ”Sagaen inneholder mange folkloremotiver. (Pulsiano, 1993, 35) Forfatteren bak verket er ukjent. Det er nevneverdig at selv om forfatteren har satt historien sammen til et verk og endret den, er fortellingen likevel muntlig tradert. (Jakobsson, 1998, 54) *Bårds saga* kan deles i 2 deler. I den første delen

av handler om Bård, mens den andre delen fokuserer på hans sønn, Gjest. (Jakobsson, 1998, 61) I *Bårds saga* opptrer en død kong Raknar som er også en haugbuen til kong Olavs hoff. Deretter skal Bård og kong Olavs menn lete etter hans haug og to andre møter tar sted.

3.1.4.3 Hord og holmverjene saga

Hord og holmverjene saga dateres til 1300-tallet (Faulkes, 1993, 269). Sagaen handler om en islending Hord som blir fredløs og skaper sitt eget samfunn med andre fredløse. (Faulkes, 1983, 17) Handlingen finner sted i det 10. århundret (Faulkes, 1983, 10). I *Hords saga* bor i haugen en død viking Sote som personer skal møte med. I *Hord og holmverjene saga* bryter Hord inn i haugen til haugbuen Sote.

3.1.4.4 Øyrbyggja saga

Den stammer fra 1300-tallet (McCreesh, 1993, 174). *Øyrbyggja saga* handler om islendinger som fisker, jakter, dyrker åkeren og gifter seg. Det har ganske mange elementer som peker på overnaturlig verden. For det første er det flere gjengangere som skremmer de levende. For det andre er det riter og generelle ofre til guder. I *Øyrbyggja saga* varsler omen om ulykker. Et slik omen er f. eks. blod som faller fra himmelen. (Pálsson, Edwards, 1989, 14) Likevel har sagaen ikke helt hedenske trekk, for hedendommen er fasaden, og kristendommen overskrider hedendommen. (Pálsson, Edwards, 1989, 11) I *Øyrbyggja saga* er mennesker redd for den farlige haugbuen, og personen Arnkjell må finne en løsning på situasjonen.

3.1.4.5 Njáls saga

Njáls saga er en av det mest kjente og viktigste islendingesagaene. Den dateres til 1275-1290. (Ólason, 1993b, 434) Forfatteren er ukjent. Teksten beskriver handlingen i Sør-Island rundt året 1000. Sagaens hovedpersoner er to gode venner - Gunnar Håmundarson fra Hlíðarendi og Njál Torgeirsson på Bergþórshváll. Sagaen går ut fra trosskifte og forestiller konflikter som preger ulike forståelser av mennesker. Et av det mest gjennomgående motivene i sagaen er hevnmotiv. Sagaen har mange motsetninger mellom

kristendom og hedendom. (Magerøy, 2019) I *Njáls saga* ser personer haugbuen Gunnar som kveder.

3.1.4.6 Røykdæla saga

Røykdæla saga dateres til 1200-tallet (Heinrichs, 1993b, 526). Den første delen av sagaen fokuserer på islendingen Vemund og hans uenigheter med andre personer. Han får ofte hjelp av sin onkel Askjell. Den andre delen av sagaen konsentrerer seg om Aksjells sønn som skal hevne for sin far. Komposisjonen av sagaen er ikke så fast, for den inneholder mange episoder som er løst forbundet sammen. Forfatteren av verket er anonym, men han hadde god kunnskap om muntlig kultur, som kjennskap til motiver og andre muntlige elementer. (Heinrichs, 1993b, 526-527) I *Røykdæla saga* takker haugbuen Torkjell i drømmen.

3.1.4.7 Gull-Tores saga

Gull-Tores saga stammer fra 1400-tallet. (Éggertsdóttir, 1993, 249) Sagaen deles inn i to deler. Den første delen handler om Tore Oddsson som kjemper med flere overnaturlige vesener, f.eks. draker og troll i Norge, og den andre delen forteller om Tore-Oddssons feider på Island. Sagaen inneholder mange fantastiske motiver. (Éggertsdóttir, 1993, 249) I *Gull-Tores saga* viser haugbuen Agnar seg til Gull-Tore når han sover.

3.1.5 Kongesagaer

De første kongesagaene ble skrevet ned på latin på 1100- og 1200-tallet. Kongesagaene regnes blant de eldste sagasjangrene. Kongesagaer handler, som navnet antyder, om livet av konger som hersket i Norden. (Nordbø, 2021) Kongesagaer fokuserer på perioden 900-1300 og forestiller norske konger, danske konger og jarler i Orkney. Et typisk trekk ved kongesagaer er at forfatteren ofte er kjent. Kongesagaer kan fortelle om historiske begivenheter i kongenes liv, men de kan også inneholde oppdiktet hendelser. Noen kongesagaer er historiske, men har innslag av mystiske hendelser. (Knirk, 1993, 362-363)

Kongesagaer kan kategoriseres i to undergrupper avhengig av antallet av konger som forestilles som bærende skikkelsen i narrativet. Kongesagaer, bl.a. *Den legendariske saga*

om kong Olav, som som som inneholder narrativer med bare én bestemt konge, og kongesagaer som inneholder flere ulike narrativer om mange konger (i denne kategorien plasseres også *Heimskringla*, *Ynglinga saga*). (Hreinsson, 2013, 311)

Det er to kongesagaer der haugbuer forestilles: *Ynglinga saga* og *Den Legendariske sagaen om kong Olav*.

3.1.5.1 *Ynglinga saga*

Ynglinga saga som finnes i «Heimskringla» også er kjent som er en av *Snorres kongesagaer*. (Nordbø, 2020b)

Saga dateres til ca 1220. Sagaen omtaler ulike norske konger og forklarer oppkomsten til den norske kongeætten. Noen ganger er historiske konger presentert som mytologiske skikkelser. Verket er fornaldersaga-artig, for det likner mer på fiksjon enn på faktaskrivning. Fortellingen inneholder også myter og elementer fra eventyr. (Nordbø, 2020b) I *Ynglinga saga* bryter Odin inn i haugbuernes haug for å ta skatt.

3.1.5.2 *Den legendariske saga om Olav den Hellige*

Sagaen handler om Olav den hellige som i stor del bygger på en eldre saga, *Den Eldste Saga om Helg Olav*. Sagaen stammer fra 1300-tallet og forteller om Olav Haraldssons liv, misjonærgjerninger, innføring av kristendommen, eksilet i Russland, kampen med Lade jarl, døden og hans utførte mirakler. (Heinrichs, 1993a, 447) I denne sagaen dukker opp haugbuen til lendmannen Rane når han drømmer.

3.1.6 Riddersagaer

Riddersagaer handler om ridder- og høvisk kultur i middelalderen. Riddersagaer deles inn i to undergrupper (Sørensen, 2020). Den største forskjellen på disse er at den ene gruppa, kontinentale riddersagaer, er skrevet ned på Island, mens den andre undergruppa er oversettelser som basere seg på den franske ridderkulturen og dens tekster. Den første

gruppa handler om kontinentale sagaer og den andre gruppa dreier seg om prosaoversettelser. Under kontinentale riddersagaer tilhører også ei undergruppe som kalles *lygesagaer*, dvs. *løgnsagaer*, som regnes å inneholde mange fantastiske elementer og som ofte betraktes som fantasiskapning. *Viktor saga* og *Blavus* kategoriseres under *lygesagaer*. Den andre gruppa handler om oversettelser av gamle anglosaksiske riddersagaer eller gamle franske ridderasagaer. (Kalinke, 1993, 528-531)

3.1.6.1 Viktor saga og Blavus

Ridderasagaen *Viktor saga ok Blavus* er en av lygesagaer som dateres til 1400-tallet. Saga bygger på gammel muntlig tradisjon. (Evans, 1993, 701) Sagaen inneholder flere eventyrmotiver som karakteriserer ridderasagaer. Hovedpersoner er kongesønner Viktor og Blavus som blir fosterbrødre. (Evans, 1993, 701) I *Viktor saga og Blavus* beskrives det hvordan Viktor og Randvers sønner Onund og Randver tar våpen fra en gravhaug.

3.1.7 Fornaldersagaer

Fornaldarsagaer (*Fornaldarsögur*) er Carl Christian Rafns term om sagaer som tilsvarte følgende definisjon: «a tale of the Nordic countries in Ancient times.» (Tulinius, 2005, 447). Til sammen regnes det å være ca. 25 fornaldersagaer. Disse sagaene er kjennetegnet av sitt handlingssted, for de finner ofte sted i fjerne land fra Norden, og handlinger foregår i fjern fortid. (Tulinius, 2005, 447-448) Disse sagaene kunne reflektere over livet som islendinger antakelig ønsket å leve. Det dreier seg om helter som er ute på eventyr i fjerne steder og møter overnaturlige vesener og andre nasjonaliteter, f.eks. hunere og gotere. (Hreinsson, 2013, 312) Fornaldersagaer regnes ofte å være *heltesagaer* og inneholder stoff om overnaturlige hendelser og vesener. De har likheter med eventyr. (Faulkes, 1983, 13)

Det er 5 fornaldersagaer som handler om haugbuer: *Ganger Rolv saga*, *Hervor og Hedreks saga* og *Den Enarmede Egil* og *Åsmund Beserkdreperens saga* og *Halfs saga* og *kjempene hans*, *Hromund Gripssons saga*.

3.1.7.1 Ganger-Rolfs saga

Ganger Rolv saga er fra 1400-tallet. (Naumann, 1993, 255). Sagaen handler om Ganger Rolv, sønnen til en høyættet mann Sturløg. Han blir lurt av skurken Vilhelm og sverger troskap til ham. Han må utføre 3 dåd for å bli kvitt med eden. Handlingen utspilles i ulike land, personer reiser til fjerne steder for å kjempe med overnaturlige skikkelser. Sagaen inneholder den lengste kampbeskrivelsen innen fornaldersagaer. (Lassen, 2018, 123) I *Ganger Rolvs saga* møter Ganger Rolv en haugbue Hreggved to ganger. Haugbuen gir ham gaver.

3.1.7.2 Hervor og Hedreks saga

Nedskrivningen av den første skriftlige versjonen av sagaen er fra 1300-tallet. Sagaen er en heltehistorie. Den første delen handler om Hervors slekt, hennes forgjengere og etterkommere. Den andre delen av saga fokuserer på hennes sønn Hedrek. Sagaens slutt kretser rundt slaget mellom hunner og goter. (Lassen, 2016, 65-67) I *Hervor og Hedreks saga* møter Hervor med sin død far Angantyr.

3.1.7.3 Den Enarmede Egil og Åsmund Berserkjabane

Den Enarmede Egil og Åsmund Berserkjabane stammer fra 1300-tallet. Sagaen handler om to blodsbrødre som heter Egil og Asmund, og deres kamper med vikinger og møter med trollkvinner.. Mesteparten av sagaen handler om hvordan Egil og Åsmund leter etter kongsdøtrene og treffer ulike troll og andre magiske vesener. Når Asmund møter kongssønnen Aran, hvem sin far er kongen av Tatariet, blir de blodsbrødre. (Jónsson, 1923) Egil gravlegger Aran etter vennens død. Aran blir haugbue.

3.1.7.4 Sagaen om Half og hans kjemper

Denne fornaldersagaen regnes å være fra 1300-tallet, men den er antakelig eldre, for den nevnes allerede i *Ynglingesaga*. (Lassen, 2017, 56) Den handler om kongssønnen Half. Han er stor kriger. Derfor handler mesteparten av sagaen om ulike kamp. Men det finnes også overnaturlige innslag, for eksempel dukker det opp et troll, men det er også en haugbue som åpenbarer seg.

3.1.7.5 Hromund Gripssons saga

Hromund Gripssons saga dateres til 1700-tallet. Det er en sen fornaldersaga som bygger på muntlig tradert gamle tekster. Det var antakelig også en middelalderversjonen av sagaen, som nevnes i *Sturlunga saga*, men den har gått tapt. Man antar at episoden av haugebrott også stammer fra muntlige fortellinger. (Jesch, 1993, 305)

3.1.8 Samtidssaga

Samtidssagaer er skrevet av forfattere som skildrer sin levetid. Handlingen av samtidssagaer knyttes ofte til slutten av fristatstida. (Þorláksson, 1993, 616) Mesteparten av samtidssagaene dekker perioden 1117-1291. Personer i samtidssagaene er islandske høvdinger og bisper, som forestilles innen politiske maktspeillet og maktkamp. (Bampi, 2017, 5) En underkategori av samtidssagar er *bispesagaer* som deles i to undergrupper. Den første gruppa handler om helgener. Den andre gruppa har en mer historisk tilnærming. Bispesagaer har hatt stor innflytelse på *Sturlunga saga*. En av samtidssagaene er også *Sturlunga saga*. (Egilsdóttir, 1993, 45-46)

3.1.8.1 Thorgils saga og Havlida

Sagaen dateres til 1300. *Thorgils saga og Havlida* er en saga i *Sturlunga saga*, som er en kompilasjon, og den inneholder sagaer fra ulike forfattere og forteller om islandsk historie i perioden 1117-1264. *Thorgils saga og Havlida* omtaler to høvdinger som er i strid med hverandre. Handlingen plasseres i begynnelsen av 1200-tallet. (Þorláksson, 1993, 616) *Sturlunga saga* betraktes ofte som en mer pålitelig historisk kilde. (Nordbø, 2019b). I *Sturlunga saga* sies det at Hromund Gripsson brøt inn i Tråin berserks haug.

4 Analyse

Denne analysen skal se på hvem haugbuer er, hvilke karaktertrekk de har, og hvilken funksjon de har i et narrativ. I tillegg skal jeg analysere perseptuelle vilkår. Deretter skal jeg presentere ulike normbrudd. Deretter kartlegges det ulike typescener i haugbue-episoder. Sist av alt skildres det ulike distansemarkører som dukker opp i haugbue-episoder.

4.1 Betingelser for et møte med haugbue

Ifølge Honko er grunnen til at haugbuer vanligvis dukker opp visse perseptuelle vilkår eller bryting av normer. (Honko, 1964, 17) Derfor er det vesentlig å kartlegge hvilke perseptuelle vilkår og normbrudd finnes det i episodene jeg analyserer.

4.1.1 Tid av døgnet

Ifølge Honko kan møtet med det overnaturlige finne sted når det er mørkt ute dvs. det er natt. (Honko, 1964, 16) Dunkelhet er noe som aktiviserer menneskers fantasi. I dette underkapitlet ser jeg på tid av døgnet der møtene med hauguene finner sted. Dette gjør jeg for å kartlegge hva slags mørkerelaterte perseptuelle vilkår må være oppfylt for å kunne møte en haugbue.

4.1.1.1 Uten bestemt tid

Det finnes en del tekster der det ikke nevnes når på døgnet møtet med det overnaturlige finner sted. F. eks. i *Islendingadrapa*, *Ynglinga saga*, *Viktor saga* og *Blavus, Sturlunga saga*, *Half saga* og *hans kjempere*. Det er antakelig at årsaken til dette er at disse episodene er veldig korte, og deres formål er først og fremst å framheve selve handlingen av gravrøveri. Det er bare en verk som nevner haugbuen i disse verkene. Det er *Ynglinga*

saga. Haugbuer er ikke truende i disse sagaer, derfor er det inget behov for å legge vekt på møtets tidspunkt. Tida er en unødvendig detalj.

Noen gang kan man anta tidspunktet for møtet selv om dette ikke nevnes i teksten. F. eks. i *Den Legendariske Saga om Olav* og i *Landnåmabok* (i *Hauksbok* versjon) er det ikke sagt om det er natt eller dag. Men siden møtet finner sted i drøm, er det ganske sannsynlig at det skjer på nattetid. Antakelig gir selve søvnmotivet nok informasjonen til lesere, og det er ikke nødvendig å nevne at det er kvelds- eller nattetid.

4.1.1.2 Dagstid

I episodene som jeg analyserte var dagstid nevnt bare i 2 sagaer: en fornaldersaga *Ganger Rolv saga* og en tått *Torstein Bjærmagns tått* kp 2. Denne tåtten har innflytelser fra fornaldersagaer.

I fornaldersagaen *Ganger Rolv saga* sies det at det overnaturlige fenomenet regnes å finne sted «Om morgenen (72).» Det beskrives slikt: «**Da det var blevet lyst**/... / Da så Rolf en høj. (72)»

En haugbue er også aktiv på dagen i *Torstein Bjærmagns tått*, hvor det sies at sola var oppe i himmelen, og det var dag:

En gang lå Thorstein øst for Balagardssida og ventet på bór. **Da sola en morgen** var i syddøst gikk han i land og kom til en rydning. (kp 2, norsesaga)

I *Ganger Rolvs saga* møter hovedpersonen en magisk hjelper Hreggvid. Ganger Rolv får fra Hreggvid våpner og magiske gjenstander. I *Torstein Bjærmagns tått* drar mannen til en magisk underverden der han møter og stjeler duken og ringen fra underjordiske haugbuer. Dessuten opptrer også underjordiske haugbuer i *Torstein Bjærmagns tått*. Disse to haugbuene som man møter i dagslyset er ikke farlige for haugbuer.

4.1.1.3 Kveldstid

I noen tekster finner møtene med haugbuer også sted på kveldstid.

Det sies i *Torstein Oksafots tått*: «Det vart då **mørke kvelden**. (102)»

Det er også kvelden i *Gravboerens tått*: «**Om kvelden** gikk Torstein/ ... /. (II, 446)»

Og i *Njåls saga*: «Så var Hogne og Skarphedinn ute **ein kveld** (III, 91).»

Og i *Helge Hundingsbane II*, hvor det sies. «Terna til Sigrun gjekk **ein kveld** frammed haugen til Helge. (s.122)»

I likhet med de fire ovennevnte eksemplene er det også kveld i *Grettes saga*: «**Sent en kveld**, da Grette skulle gå hjem/ ... /. (II, 75)»

Det sies at det ikke bare er kveld, men det er «sent en kveld». Så det blir natt snart.

Til sammen er kveldstid nevnt i fem verk: *Helgekvida Hundingsbane II*, to tåtter: *Gravboerens tått*, *Torstein Oksafots tått*, og to islendingesagaer: *Njåls saga* og *Grettes saga*. Så kveldstida nevnes i forbindelse med haugbuemøtene i nesten i alle sjangrene med unntak av samtidssagaer og kongesagaer.

Haugbuen dukker opp på kvelden i søvn i *Gravboerens tått* og *Torstein Oksefots tått*. Disse mørkhetskriterier i tekster hvor en møter haugbuer er utfordrende å anvende når haugbuen åpenbarer seg i drøm. Selv om det kan være at personen som er i mørkhet før han faller i søvn er lett påvirket å fantasere med mye mer sannsynlig om haugbuer enn personen som møter haugbuer i dagen. Så denne mørkhetskriterier kan betraktes i en liten grad i kopling med episoder som handler om haugbuer i søvn, for mørkhet før sovn kan aktivere fantasien.

4.1.1.4 Nattetid

Basert på min analyse mener jeg at i mesteparten av episodene, hvor en treffer haugbuer, skjer dette møtet ved nattetid.

I *Gesta Danorum*, III bok velger mennesker å bryte inn i en haug når det er mørkt ute: «Denne Høj gav nogle Mænd i vore Dage - deres Formand hed Harald - sig en Gang ved **Nattetid** til at grave i.»

Det var også natt i *Thorstein Bjærmagns tått* når Torstein møtte haugbuen Agdi: «**En natt** sto Thorstein opp fra senga si og så hvor Agdi var. (kp 13, norsesaga)»

I *Egil den Einhendtes* og *Asmundr Beserkjabane saga* er det en haugbue som er så sulten i tre netter at han spiser levende vesener. I *Egil den Einhendtes saga* spiser han først en hauk og en hund, neste natta spiser han en hest, og den tredje natta vil han også spise opp en av sine venner. (Kp 7, norsesaga) Det sies i sagaen:

Og **den første natta** reiste Aran seg fra stolen og drepte hauken og hunden, og åt begge. **Andre natta** reiste Aran seg og drepte hesten og hugg den i biter, og tok store biter av hesten og åt, mens blodet rant ut av kjeften hans. Han bød Åsmund å spise med seg, men Åsmund tidde. **Den tredje natta** tok Åsmund til å sove.

Det virker slik at han blir sulten om natta, ikke om dagen.

I den femte bok i *Gesta Danorum* åpenbarer en haugbue seg også på nattetid.

Asvid var nemlig **hver Nat** bleven levende igjen. (Bok V)» I strofer beskriver også Asvid sin kamp med haubuer som tok sted om natta: «Naar han til Liv **om Natten** vaagned. (Bok V)»

Som vi så i *Egil den Einhendtes saga* og i *Gesta Danorum* V bok blir haugbuer sultne om natta og våkner. Haugbuer blir aktiv om natta, for netter hører til haugbuere. Noen gang også kvelder. Det de gjør om dagen, er ikke sagt.

En død viking Angantyr roser si datter Hervør med strofer: «Jeg sier, mø, / du er som en mand, / når du går rundt / ved grave **om natten**. (24)»

Det måtte også være natt i *Ganger Rolvs* episode for månen skinner der. Dette tyder på at haugbuer blir aktive om natta eller når det blir mørkt.

I *Øyrbyggja saga* sies det at møtet med en haugbue skjedde etter solnedgang: «Etter Torolv Krokfots død syntes mange det var verre ute **når sola gikk ned.** (155)»

Så det er enten natt eller kveld. Begge er mulige. Teksten om haugbuen Torolv Krokfots gir etterpå mer detaljert informasjonen: «Ofte hørte folk på Hvam at det var mye bråk **om nettene.** (155)»

Det blir også fortalt i *Røykdøla saga* at Skjevil åpenbarer seg om natta til Torkjell: «**Andre natta** etter viste Skjevil seg for Torkjell i ein draum. (IV, 429)»

I *Torleiv Jarlsskalds tått* går Hallbjørn om natta til Torleivs haug. I begynnelsen sies det ikke direkte at Hallbjørn var på haugen den gangen han møtte haugbuen Torleiv. Likevel hadde Hallbjørn en vane å sove på Torleivs haug om natta. Han hadde gjort det gjentatte ganger. Hallbjørn var også på haugen om natta, ikke om dagen: «Han vande seg til å kome ofte til Torleivs haug og sov der **om nettene** og heldt feet sitt i nærleiken av haugen. (I, 362)»

Deretter kommer det en påstand i *Torleiv Jarlsskalds tått* at: «Det var **ei natt** da han som vanleg låg på haugen. (I, 362)»

I *Stjerne Odds tått* er det sagt at Odde var ute og så på stjernene: «Etter denne hendelsen gikk Odde ut og betraktet stjernene slik han pleide når han så ut **om nettene** når det var stjerneklart. (II, 457)»

Det sies at det var vanlig at han var ute om nettene. Samme tid av døgnet kommer også opp i andre episode i *Thorstein Bjærmagns tått*, i kp 13: «**En natt** sto Thorstein opp fra senga si og så hvor Agdi var. (kp 13)»

Til sist er det også en bemerkelse om nattetid i *Hromund Gripssons saga*: «Dette var om natta. (kp 4)».

Det er 11 episoder som plasserer handlingen i mørket som tar over om natta. Haugbuer opptrer ved nattetid i 3 fornalderssagaer: *Hervors saga* og *Hedreks saga*, *Ganger Rolv saga*, *Egil saga Einhenda* og *Åsmund beserkjabanes saga*. Nattetid blir nevnt i tre tåtter: *Torleiv Jarlsskalds saga*, *Stjerne-Odds tått* og *Torstein Bjærmagns tått* kp 13. I tillegg nevnes nattetid i 3 islendingesagaer som er *Røykdæla saga*, *Øyrbyggja saga* og *Bårds saga*. Også i historieskrivning er haugbuer aktive om natta, for eksempel i *Gesta Danorum* III bok og *Gesta Danorum* V bok.

Som vi kan se skiller tekstsjangrene i denne meningen seg ikke stort fra hverandre. Haugbuer opptrer på nattetid nesten i alle sjangrene. Unntaket er samtidssagasjangeren. I *Sturlunga bok* nevnes det ingen tidspunkt for møtet og haugbuer i *kongesagaer* gir ikke noe livstegn på natta (eller bør en si dødstegn når vi har med en haugbue å gjøre).

Derfor mener jeg at nattetid er en sterk premiss for at møte med haugbue skulle kunne skje. Det er det første tegnet på at en har overskredet grensen av de levendes verden og tatt et skritt nærmere den dødes verden.

4.2.1.5 Mørket i hauger

I tillegg til tid på døgnet vil jeg som eget underkapittel nevne at perseptuelle vilkårene ikke bare kan oppfylles utenfor hauger, men også inn i en haug.

Det kan også være dunkelt inne i en haug. Det er mørkt inne i en haug i 4 sagaer: *Grettes saga*, *Hords saga*, *Hromund Gripssons saga* og *Bårds saga*.

Tre av disse sagaene er islendingesagaer og bare én er fornalderssaga. Fornalderssagaen er ganske sent skrevet og bevart i versjonen er fra 1700. Dermed kan det sies at motivet om

mørke inn i haugen antakelig stammer fra islendingesagaer. Islendingesagaer var ofte sett mer etter sannheten enn fornaldersagaer som var sett mer som fantasien.

I *Grettes saga* beskrives det perseptuelle vilkåret inn i haugen slikt: «**Det var mørkt der. (II, 75)**»

Vanligvis er det ikke sagt så direkte at det var mørkt inn i en haug. Det kan antas at Grette hadde magiske evner å se rundt seg, selv om det var mørkt. For teksten sier ingenting om at han hadde lyset med seg.

Hromund Gripssons saga inneholder også antydning av mørket: «**Det ble mørkt i haugen.** (Hromund Gripssons saga, kp 4)»

Ifølge *Bårds saga* var det lyst i haugen i dette tidspunktet da lyset brente ned: «Då var òg lyset som kongen hadde gitt Gjest, **brunne heilt ned. (II, 267)**»

Etter det var det antakelig mørkt i haugen. Det forblir et mysterium hvordan Bård kunne se og kjempe med haugbuen. I likhet med Grette kunne også Bård ha en overnaturlig evne som la ham å se i mørket. Det kan være noe som skiller hovedpersonen i sagaen fra andre sagemenn. I tillegg gjør denne evnen ham lik med haugbuen. Dette mennesket som går inn i haugen skal delvis bli lik med haugbuen etter kriteriet om mørke. I *Bårds saga* har vi likevel kongen Olav som redder situasjonen når Bård, som er på vei til å tape kampen, framkaller ham.

Dette mørket kan symbolisere ondskap, og konge Olav, som kommer med lys, symboliserer snillhet og frelse for Bård. Det kan sies at denne sterke kontrasten av mørket i haugen, som blir til lys når Olav kommer, er en framstilling av kamp mellom de gode og de dårlige makter.

I *Hords saga* var det også mørkt innen haugen. Det belyses i *Hords saga* at:

Hord fant ikke noe gods i haugen og sier til Geir at han skal bli med inn i haugen og ha med seg ild og voks, «for begge har en stor kraft i seg», sier han. (212)

Han fant ikke noe gods for det var for mørkt å lete etter gods. Derfor ber Hord Geir om at han skal komme med ilden inn i haugen. Ilden kan også ha en magisk kraft, men det å ha med seg ilden inn i haugen var først og fremst av praktiske grunner, for å forbedre syn i haugen. Hvis det ikke hadde vært mørkt, hadde Hord ikke hatt behov for å be etter lyset. Derfor måtte det være mørkt i haugen.

Som vi ser, preger mørket inn i hauger bare noen få episoder, mesteparten av episodene inneholder tegn av perseptuelle vilkår utenfor haugen, oftest kvelds- eller nattetid.

4.1.2 Årstid

Noen ganger kan også årstiden være et tegn at det er mørkt ute. Selv om det prates ganske sjelden om årstiden i haugbue-episoden, er det fem eksempler som nevner at møtet skjedde på en bestemt årstid. Det er fem verk: *Torstein Oksefots tått*, *Øyrbyggja saga*, *Laxdæla saga*, *Bårds saga* og *Hords saga*.

I *Torstein Oksefots tått* nevnes at det var høst:

Det var fortalt at **ein haust** då mennene skulle gå i fjellet, bad Torkjell Torstein, frenden sin, om å fara med
dei. (6kp, 101)

Som det står i *Øyrbyggja saga*, så dreper haugbuen Torolv sauegjeteren på høsten:

Det hendte **om høsten** på Hvám at verken saugjeteren eller dyrene kom hjem. (V, 156)

Likevel er Torolv sulten etter menneskelivene. Han er ond hele høsten, men fortsetter med sitt gjengangeri også på vinteren.:

«Og da **vinteren** kom, viste Torolv seg ofte hjemme på gården og var særlig etter kona. (V, 156)»

Det var vinter i den første episoden i *Bårds saga*:

Dei var saman med kongen **i vinteren**. (II, 362)

I tillegg presiseres det at haugbuen Raknar gjorde et besøk til kongen føre jul, som utdyper meningen at handlingen var på vinteren:

Kvelden før jul sat kongen i høgsetet sitt

I motsetning til *Bårds saga* finnes det i *Laxdæla saga* bare ett ord som peker på tida, nemlig «våren»:

«Han bosatte seg på Rappsstad **våren etter**, men da han hadde bodd der en kort stund, gikk han helt fra vett og forstand og døde like etter. (V, kp 17, 19)»

Det er også våren i *Hord og holmverjenes saga*:

«**Da det ble vår**, gjorde Roar seg i stand til å dra til Sotes haug sammen med elleve andre. (211)»

Det er aldri sommer i haugbue-episoder, for det er for lyst da for å møte haugbuer. En trenger litt dunkelhet for å aktivere sin fantasi for å møte overnaturlige vesener (Honko, 196, 16) og se haugbuer.

4.1.3 Uvær

Ifølge Honko kan også naturfenomener som storm, månen eller tåke som kan årsake møtet med det overnaturlige vesenet. (Honko, 1964, 16)

Det er to sagaer som nevner uvær i forbindelse med haugbue-episoder: *Gull-Tores saga* og *Ganger-Rolvs saga*.

I *Gull-Tore saga* er det storm som dukker opp før møte med Haugbuen tar sted:

«Dei tenkte å koma seg bort til haugen langs ei fjellside, men då dei kopp opp i lia, **kom det så stort uver på dei at dei ikkje kunne stå oppreisende**. (III, 326)»

Det at stormen karakteriseres å være så sterk at en ikke kan stå, gjør stormen også en distansemarkør, for det vitner om overnaturlig kraft, som overskrider menneskers vilje å reise seg. Det er en storm fra en annen verden. Det er en hindring, en test, som personen må overvinne. Klarer han å gjøre det, så er han verdt å møte haugbuer. Og det er Gull-Tore.

I *Ganger Rolv saga* dukker det også opp et overnaturlig uvær, som blir veldig kraftig. Vilhelm blir redd for stormen, han klarer ikke å sitte på hesten. Men Rolv gjør det, og han belønnes. Han får møte en vennlig, men nyttig, haugbue.

De nåede kun at gå et lite stykke, før det blev ramt af et **uvejr med snestorm og frost, og det var så voldsomt, at Vilhelm ikke kunne blive siddende på hesten.** (6, 72)

I forhold til *Gull-Tores saga* er det felleselement som er at uværet er så sterkt at man har vanskeligheter å stå eller i tilfelle av *Ganger-Rolvs saga*, så er det heller problematisk å sitte. Så dette uværet har veldig stor påvirkning på Gull-Tore og Ganger-Rolv. Men i *Ganger Rolv saga* blir stormen enda verre enn før at grener brekker og Rolv blir skadet i stormen, men han dør ikke. Været blir enda verre, og det tordner.

Stormen var så sterk at grenene brækkede av trærne og landede langt væk. Rolf fikk så voldsomme slag af grenene, at det ville have gjort det af med de fleste. Dertil kom **lyn og tordenbrag**, så tenkte ham at det have kostet ham livet, hvis ikke kappen havde beskyttet ham. (6, 72)

Selv om uværet ikke er forårsaket av haugbuen, er det der for å forhindre Rolv, så at han ikke kan komme til haugen. Dette uværet er trolldom som er forårsaket av to hekser, Sørkve og Grim Ægrir. (6,72) I *Ganger Rolv saga* fikk Ganger Rolv fra ei alvekone en gullring som belønning for at han hjalp alven. Magiske egenskap av ringen beskytter Ganger Rolv fra mørket og alle farer han må overkomme. Disse farer omfatter også stormen. Alvekona sier til Ganger Rolv

Her er en gullring som jeg gir deg. Den vil du trenge når du drar til Hreggvids haug og hvis du har den på fingeren vil du ikke gå deg vill verken om natten eller om dagen, på sjø eller på land i hvilket mørke du enn er. Og du kan overvinne alle prøvelser som du blir pålagt.(norsesaga, kp 15)

Både i *Gull-Tores saga*, der Agnar regnes å være troll og i *Ganger Rolv saga* er uværet forårsaket av trolldom. Derfor kan vi betone at uvær preger haugbuer som har en kopling til magielement. Selv om haugbuen i *Ganger-Rolv saga* ikke direkte nevnes til å være troll, kan han også trylle og har kunnskap om det, og er skyldig i å skape trolldomsvær. Derfor kan vi si at trolldommen går hånd i hånd med haugbuer i disse episodene, og av den grunnen opptrer det uvær. Disse to episodene er avvik fra de generelle perseptuelle vilkårene.

4.2 Normbrudd

Ifølge Honko åpenbarer overnaturlige vesener seg som et resultat av normbrudd. (Honko, 1964, 16) I dette underkapitlet kartlegger jeg ulike normbrudd i haugbue-episodene som jeg analyserer. Dette er viktig i forbindelse med haugbue-episoder fordi normbrudd kan forårsake haugbuers opptredelse.

4.2.1 Tyveri

Siden lover skaper orden og avspeiler oppførselsmønstre et samfunn har og normer en må følge, vender jeg først blikket mot lovene.

En av det mest kjente normer som opptrer i lover er at en ikke må stjele. Dette er også synlig i *Jarnsiða*, den eldste islandske lovsamlingen. *Jarnsiða* består av mange ulike kapitler, men det har et eget kapittel som dreier seg om tyveri. Denne delen heter *Þjófabálkur*. *Jarnsiða* lov fastslår at tyveri straffes. Tyveri var sett på som noe uakseptert i middelalderssamfunn, og dette skulle straffes hardt. Tyveri var nesten like alvorlig som ekteskapsbrudd. Det ene skulle straffes med at lemmet kaptet av, den andre med den strengeste straffen - å miste livet. (Love et al., 2020, 74)

Haugbrott nevnes i *Landnámabok*, *Gesta Danorum* III, *Gesta Danorum* V, *Ynglinga saga*, *Hords saga*, *Bårds saga*, *Grettes saga*, *Røykdæla saga*, *Gravboerens tått*, *Gull-Tores saga*. Etter haugbrottet finner det sted et møte med en haugbue. (Sävborg, 2009, 439-440) Så haugbrottet resulterer i at skikkelser møter en haugbue. Derfor kan vi si at haugbuer åpenbarer seg i disse episodene fordi noen har brutt ett av samfunnsnormene og stjålet fra en haug.

Haugbuer kan dukke opp når en stjeler pga. to årsaker. Den første årsaken er at en stjeler haugbuens rikdommen når en går til deres haug. Denne typen av haugbrott er ganske utbredt. Andre ganger stjeles det ikke noe fra haugen, men man planlegger å gjøre det. I dette tilfellet vil skikkelsen stjele, men lykkes ikke, fordi haugbuen hindrer ham. Helten er ikke inne i haugen når haugbuen opptrer.

4.2.1.1 Vellykket haugbrott

I det første fallet dukke haugbuen opp etter røveriet av hans haug. Denne tendensen kan vi se i *Gravboerens tått* og *Røykdæla saga*. I *Gravboerens tått* åpenbarer seg en haugbue som er sint på mennesket og kan sees som en straff for mennesket. I *Røykdæla saga* dukker det også opp en haugbue etter røveriet. Men i *Røykdæla saga* går Torkjell til haugen og legger sverdet tilbake. Han har nemlig en drøm der haugbuen roser ham etter at han leverer tilbake sverdet. Haugbuen sier at hvis mannen ikke hadde levert sverdet tilbake, hadde han blitt straffet. Det viser at denne haugbuen sette pris på heltens ærlighet og er derfor tilgivelig. Straffen mangles fordi Torkjell legger sverdet tilbake til haugen. I tillegg brukte han sverdet til å kjempe. Haugbuer lar ofte noen ta sitt sverd, som er kjent som en kjemper.

I *Grettes saga* viser haugbuen Kår livstegn når Grette vil forlate haugen med hans skatt. Kår reagerer når tyven er ferdig til å flykte fra haugen:

Grette samlet opp hele skatten for å bære den til tauet, men da han gikk mot utgangen, kjente han at noen grep tak i han. Han satte seg fra skatten og gikk til motangrep. (II, 75)

I noen tilfeller åpenbarer haugbuen seg etter tyveriet. Dette er tilfelle i *Røykdæla saga* og *Gravboerens tått*. I *Røykdæla saga* åpenbarer haugbuen seg fordi hans sverd er røvet fra haugen, men han vil takke heltens som brukte sverdet for å kjempe med noen.

Sverdet stjeles fra haugen i *Ynglinga saga*, og haugbuen åpenbarer seg pga. normbrudd. I *Ynglinga saga* går Odin i haugbuenes haug for å stjele fra dem. Haugbuene dukker opp for å hindre ham, men de har ikke nok makt til å slutte Odins gravrøveri. Odin går til gravhaugen for å ta noe, som ikke er ens forestilles også i *Ynglinga saga*. I denne sagaen er tyven Odin som har magiske evner som hjelper ham å finne skatten. Han kan sanger som lukker opp haugen. Mens han stjeler møter han haugbuer:

Odin visste også om alt jordgravd gods, og hvor det var gjemt; og han kunne sanger som fikk alt til å lukke seg opp for ham: jord og berg og stein og hauger, **og han bandt dem med bare ord dem som bodde der inne, og gikk inn og tok det han ville.**(9)

Haugbuene prøver å hindre ham, men de lykkes ikke. Det sies om Odin at «Han bandt dem med bare ord dem som bodde der inne, og gikk inn og tok det han ville.(9)» Så det

viser at Odin brukte magi for å overkomme haugbuene. Antakelig ville haugbuene straffe Odin for normbruddet og dårlig oppførsel i sin haug, men de var bundet med ord.

Makten som kunne straffe Odin for normbruddet skulle ha vært den høyeste, sterkeste overnaturlige makten, men Odin er selv av det høyeste sjiktet av overnaturlige vesener. Han kan trolldom som han åpner haugen med, og han er allvitende. Odin er antakelig mye høyere i hierarki enn haugbuer, derfor griper de ikke inn i historien. Derfor kan de ikke hindre røveriet, for Odin kan mye mer trylleri enn haugbuer. Det følger ingen straff til Odins handlinger, fordi det er ingen som har nok makt til å straffe Odin.

Mange andre røvere i sagaer må kjempe med hardt i samme situasjon for å få tak i noe de ville, men det som hjelper Odin er hans status: «lederen av den døde». Ifølge *Ynglinga sagas* beskrivelse var haugbuer svake overnaturlige vesener mens Odin var opphøyet.

Noen gang angriper haugbuen personen når den er inne i hans haug og vil stjele noe. Haugbuen angriper ikke skikkelsen før den har stjålet fra ham, men tyveriet aktiverer haugbuers aggressivitet, som er fallet i *Bårds saga*, *Grettes saga* og *Hromund Gripssons saga*.

En prøver å stjele sverdet Laufi, men haugbuer lar ikke å ta det. Haugbuen åpenbarer seg fordi man vil stjålet fra ham. Vi kan anta at haugbuer lar å ta sverdet, for de er store krigere og Midfjord Skjegge var også viking. Derfor lar haugbuen i *Islendingadråpa* å ta sverdet uten å hindre ham.

Det er to sagaer som omtaler hvordan Midfjord Skjegge bryter inn i Rolv Krakes haug. Skjegge går vil stjele våpen fra Rolv Krakes og Bodvar Bjarkes haug. Han får sverdet fra haugen, men så åpenbarer haugbuen seg.

I *Tord den Trugende saga* belyses det at Skjegge ikke kan få Laufi, fordi haugbuen Bodvar Bjarke hindrer ham. Skjegge må forlate haugen uten sverdet.

I *Hauksbok* sies det at haugbuer ikke ville gi Skjegge sverdet Laufi: «Men han fekk ikkje tak i sverdet Laufi av di Bodvar ville åt han og kong Rolv varde det. (113)» Grunnen til at Skjegge blir hindret er at han har blitt grådig i haugen. Han har allerede fått det flotte sverdet Skovnung som ifølge *Tord den Trugende saga* er «det beste sverdet som har kommet til Island. (352)» Likevel er Skjegge utilfreds og ønsker mer.

Både i *Tord den Trugendes saga* og i *Hauksbok* er Skjegge formastelig. Haugbuer har vært vennlige mot ham, men Skjegge setter ikke pris på det og vil ta mer med seg enn haugbuer syns han har behov for. Så haugbuer må sette ham på plass. I begge sagaene straffer haugbuer Skjegge for hans grådighet og ikke lar ham å Laufi.

I begge verkene finnes det et felles motiv om mislykket forsøk om å få Laufi. I *Tord den Trugande saga* er det sagt at mennesket prøvde å få Bodvars sverd: «Men han fekk ikkje løyst sverdet Laufi av Bodvar Bjarke fordi han ikke fekk bøyd unna overarmen hans.» Det virker som om han ikke får sverdet av overnaturlige grunn er som har direkte kopling til Bodvars vilje å beholde sverdet selv.

I *Hauksbok* er grunnen presisisert. Sverdet er vaktet: «sverdet Laufi av di Bodvar ville åt han og kong Rolv varde det.» Ifølge skildringene i *Hauksbok* og *Tord den Trugandes* er Bodvar og Rolv haugbuer som bor i haugen. De er levende, og de har egne vilje. Vi ser i *Landnåmabok* at Bodvar og Rolv ikke vil overgi sverdet. Så begge var interessert i å beholde det i haugen.

Både Rolv og Bodvar er nevnt i begge verkene.

Disse haugbue-epiosodene handler om maktskifte. Makten i disse episodene tilhører antakelig mer haugbuer enn mennesker. Det er sannsynlig at haugbuer er veldig selvsikre i begge episodene og har makt og kontroll over sin eiendom.

Rolv overgir sitt sverd med vilje til Skjegge. Bodvar er antakelig mektigere haugbue enn Rolv. Han har kontroll over sitt sverd, og derfor har han makt. Hvis vi antar at Skjegge kunne ha fått sverdet Skovnung uten Rolvs vilje, hadde Skjegge hatt makten, men når Skjegge ikke får Laufi, så styrer haugbuer maktpillet.

4.2.1.2 Planlagt haugbrott

Også det at man har tanker om å bryte inn i en gravhaug kan noen gang være nok for at en haugbue skulle vise seg til et menneske. I *Ganger Rolv saga* og i *Gull-Tores saga* og *Gesta Danorum III* har skikkelse en plan om å stjele fra en haug. Selv om det ikke skjer noe haugbrott, gir haugbuen noen gaver til skikkelsen i *Ganger Rolv saga* og i *Gull Tores saga* for å stoppe stjelingen.

I *Gull Tores saga* er Gull Tore på vei til å røve Agnars verdisaker, og derfor åpenbarer Agnar seg. For å hindre gravrøveriet i sin haug, gir Agnar noen gaver til Gull-Tore. «Du er eit dårleg mannsemne som vil rana frendane dine. (III, 326)»

I *Gesta Danorum* skal haugbuer la å leve mennesker å leve som vil stjele fra dem. Episoden om Baldrs haug i *Gesta Danorum* er et bra eksempel på norrøne og kristne religiøse ideer, for teksten nevner norrøne haugbuer, som var i sin tur *landvettir*, som bor i Baldrs grav.

*Gesta Danorum*s forfatter var en kirkemann Saxo Grammaticus, som var hele livet en dedikert kristen mann. Han hadde hatt en kristen utdanning. Han var i kirkens tjeneste, for eksempel ble *Gesta Danorum* bestilt av ark bispes Absalon. (Jensen, 2014) Derfor hadde Saxo Grammaticus en bra oversikt over innhold i kristne doktriner og hellige skrifter. *Gesta Danorum* uttrykker dermed kristen ideologi og kristent livssyn. Derfor kjente Saxo sikker den andre *Mosebok* og fortellinger om ti bud som Mose fikk på Sinai fjellet av Gud. (2. Mosebok). Ett av disse budene var: «Du skal ikke stjele.» (2, 20, 15) Som vi så fra skildringen, var Harald og hans menn i Baldrs haug med en tilsiktet tanke å gå til haugen med formålet å stjele. Likevel røvere hadde intensjoner å stjele gravegods, og de kunne hadde blitt straffet hardt fra den overnaturlige kraften, men andre kristelige prinsipp kom inn. Det var Guds frelse.

Hva pågår når en gjør en forbrytelse i Baldrs haug? Det kom en flomme som “river alt fra sin vei”. Der er et sentralt motiv i fortellingen om forsøk å bryte inn i Baldrs haug.

Hvor fikk Saxo dette motivet fra? Saxo fikk en religiøs utdanning og var etter sine religiøse oppfatningen kristen I kristne hellige skrifter kan guden årsake naturkatastrofer

for å straffe mennesker. Derfor er det sannsynlig at Saxo Grammaticus tok motivet om flommen ubevisst eller bevisst fra Bibelen. Det er rimelig at han kjente historier om Noahs ark (Mose bok 1, kp 7) og hvordan Moses ledet israelitter ut fra havet (Mosebok, 2, 15, 8). I fortellingen om Noahs ark gir guden Noah en mulighet å frelse seg selv og 2 dyr i hver dyrarter. Alle andre dreper guden når han skaper en storflomme. Den flommen er skapt fordi gud så stor ondskaper i menneskets hjerte. “Herren så at menneskenes ondskap var stor på jorden, for alt de ville og planla i sitt hjerte, var ondt, dagen lang. (1.Mosebok, kp 6, 5)” Her igjen er som i haugbuer episode menneskers ondskaper og ideen å skade. Selv i den første Mosebok er denne kollektive ondskaper den som er årsaken av storflommen. I Baldrs haugen vil mennesker å røve. Det er en mer konkret udåd, men det som er felles er å gjøre ond. Begge skjedde pgv am menneskers usedelighet.

Et annet eksempel i *Bibel* er i den andre *Mosebok* kapittel 14. Det beskrives hvordan Guden hjelper Moses å frigjøre seg fra faraos hær som fulgte etter Moses og israeler, men Moses for ikke sammen av egypternes hær. Moses henvende seg til gud, for å få råd hvordan å redde israelerne. Guden lærer seg at Moses må løfte sin stave og rekke ut hånden og kløve havet at israelliter kan flykte fra egypterne. Deretter gjør Moses etter Guds andre anbefaling og rekker hånden ut over havet igjen når egypterne kommer. Faraos menn drukner og israelerne er frelst. Guden la egypterne å drukne, fordi de drevet med slaveri, men reddet israelerne fra å drukne.

De brøt normen, fordi etter normbrudd følges med en naturkatastrofe som i en historie om storflommen og historie om haugbrott i Baldrs haugen. Menns oppførsel utløser er naturkatastrofe. Saxo var påvirket at denne ideen at den høyre makt skaper disse naturkatastrofer, for å straffe mennesker, for å hevne menneskers dårlige oppførselen og urettferdighet.

Alt dette viser at *Gesta Danorum* III boka handler om urnordiske vesene som Baldr, *landvetter*, men *Gesta Danorum* III har oppbygget også på kristent livssyn som gis videre med motiver som flommen og frelse.

Selv om haugbrott ble sett på som en normbrudd, finnes det likevel noen verk der det ikke følges noen straff etter dette normbruddet.

I *Den Legendariske Olavsaga* stjeler Rane fra haugbuen, kongen Olav Digerbein, uten å bli straffet.

Kongen åpenbarer seg i Ranes drøm og sier at han må bryte inn i hans haug. Derfor opptrer det ikke noen straff siden haugbuen vil at Rane skal komme til hans haug. Haugbuen ofrer seg for høyere formål. Han lar drepe seg for Norges rike. Så at den neste kongen kan bli født.

Det er også episoder hvor en stjeler fra haugen, men haugbuer verker åpenbarer seg eller straffer innbrytere. Disse episodene finnes i *Viktor saga* og *Blavus, Half saga og hans kjempene, Sturlubok* og *Torgils saga og Havlida*. I slike fall er formålet med historien å framheve at det å stjele er en helledåd. Det strider mot lovsamlingen Jarnsida og episoder hvor haugbuen åpenbaret seg å grunn av stjeling.

Det kan gjettes at det var haugbuen i haugen når Onund og Randver gikk til å stjele fra haugen.

4.2.2 Du må ikke sove

Du må ikke sove er en norm som er synlig i *Helgekvida II* og i *Egil den Einhendtes og Asmund saga*. Det er vanskelig å si hvorfor dette motivet om søvn finnes i et heltekvad og i en fornaldersaga. Det kan være at den som skrev ned fornaldersagaen hadde hørt om *Helgekvida II* der en stor vikinghøvding og kongens sønn Helge hadde blitt haugbue. Denne dødningen vil betrakte tiden med sin enke Sigrun. Sigrun rer opp senga i haugen, og vil være hos enkemannen (123):

Sengi, Helge, eg hev deg laga, / her sova kan du/ sutlaust, ylving; / **i fanget ditt konge, / kvile eg vil/ liksom** du levande låg hjå meg. (1974, 123-124)

Det er ikke vanlig at en vil hvile i fanget av den døde. Det kan tolkes som hun vil hvile og sove i hans fang, eller det kan være at det er et eksempel på hennes dødslengsel. Vi vet fra versene før at

hun ville dø etter at hennes ektemann hadde dødd. Hun sa straks etter begravelsen at hun ville dø, og hun forbannet sin bror som hadde drept hennes mann. Sigrun sa versene:

Inkje sit eg så sæl/ på Sevafjellom/ **årle hell seint at eg uner leva/** når ljuset er sløkt/
som ljona i sal, og ingen Vigblå/ ber venen min heim, / med gullbeislet glim/ og eg guten
fagna. (II,122)

Når Sigrun er i haugen sammen med Helge, sier Helge versene, som viser at han er bekymrer over Sigruns skjebne etter hun har sovet i hans haug:

Eg ikkje noko/umoleg finn/ seint hell årle/ på Sevafjelli, / **når du på meg, livlause,/ ligg
på armen/ i haugen inne,** Hognes dotter,/ du kvite, levande/ kongeborne. (124)

Disse siste versene betoner at Helge selv spår at det var farlig for Sigrun å være sammen med ham i haugen. Helge fornemmer at denne søvnen kan ha store konsekvenser for Sigrun. I *Helgakvida Hundingsbane* er det sagt at Sigrun dør, men gjenfødes igjen:

Sigrun var stuttlevd av harm og trege. (1974, 124)

Sigrun lider mye etter Helges død. Hennes sorg blir sterkere og sterkere og hun dør. Det kan være at hun dør fordi hun blir straffet for å ha sovet i Helges haug, ellers er det hennes lengsel som blir sterkere etter at hun har vært sammen med sin mann. Dette verket er ganske gammelt og selv om det ble skrevet ned på 1200-tallet, har kvedet mange elementer som gjør det mulig å påstå at det har innslag som gjør det enda eldre.

I *Egil den Einhendtes og Åsmund saga* dreier seg om en annen haugbue, konge Aran, som er blodsbror med en viktig konge Åsmund. Åsmund lover til sin venn, Aran, at han skal bygge ham en staselig gravhaug og vakte ham i tre netter. Likevel faller han i søvn den tredje natta, og haugbuen Aran angriper ham. I *Egil den Einhendtes og Åsmund saga* beskrives den tredje natten på den måte:

Den tredje natta tok Åsmund til å sove. Han ble ikke var før Aran hadde grepet ham i ørene og slitt dem begge av. Åsmund grep da sverdet og hugg hodet av Aran.

Haugbuen angriper Åsmund mens han sover. Den vil straffe Åsmund for å ha våget å sove i hans haug uten å vakte. Åsmund skal straffes for at han sover på feil sted til feil tid.

Det er også noen andre episoder hvor en sover på haugen til haugbuen, f.eks. *Torolv Jarlsskalds tått*, *Torstein Oksefots tått*. Men i disse episodene er det ingen straff for søvn. Grunnen er at haugbue-episoden i *saga om Den Einhendte Egil og Åsmund Beserkjabane* og i *Helgekvida Hundingsbane II* fører til negative resultater siden i begge to tekstene er skikkelser inne i en haug. Både Sigrun og Egil er inne i en haug der de sover. I de andre episodene der man sover, er man på en haug eller i sitt eget hjem som i *Gravboerens tått* og *Røykdølas saga*.

I *Helgakvida II* og i *Egil den Einhendtes og Åsmund saga* er mønster at en sover inn i en haug og en skal straffes for det. I verste fall mister man livet, som Sigrun gjør, og i det andre fallet mister Åsmund sitt øre. Begge mister noe, men omfanget av sin miste er ulike. Det å miste et øre er mindre alvorlig enn å miste livet. Likevel en kan lære fra disse episoder at det ikke er noe bra idé å være i den døde haug for lenge. Gå dit, ta hodet og forlat stedet. Det finnes normbrudd i tre verk der den som møter en haugbue er ei kvinne. Disse verkene er *Helgekvida Hundingsbane II* og *Hervor og Hedreks saga* og *Hauksbok*. I *Hauksbok* er det normbrudd om mordet av trellen.

Det var ikke noe godt liv å være haugbue belyses det i *Egil den Einhendtes og Åsmund Beserkjabane saga*. Det kunne antakelig være ganske kjedelig når en måtte være i sin haug og leve som Aran i *Egil den Einhendtes og Åsmund Beserkjabane saga*. Om dagen satt han på sin trone, og om natta spiste han. Det var ikke så mye annet å gjøre i haugen. En natt inviterte Aran sin venn til å spise med ham, men Åsmund svarte ikke noe på det:

Han bød Åsmund å spise med seg, men Åsmund tidde. (kp 7)

Det at Åsmund tidde, det kan tolkes som om han takker nei. Det kunne være ganske ensomt i Aarans haug. Hans personlighet hadde forvandlet seg da han døde. Han rev øret fra Åsmund mens den sov, så det kan sies at han ble aggressiv. I haugbuenes verden er det fornærmende når man er generøs, og vil dele sin eiendom, i det her fallet mat, men et menneske ikke vil ta imot det. Åsmund brøt to normer. Det første er at han var uhøflig og

ikke svarte noe på invitasjonen, så det kan sies at han sa nei. Når en haugbue spør deg om noe, men svaret kommer ikke. Så kan det sies at Åsmund mener at han er bedre enn haugbuen, og han er så frekk at han i prinsipp ikke vil svaret på haugbuens spørsmål.

4.2.3 Du skal ikke vekke opp de døde

I middelalderlover sies det bl.a. at en ikke må vekke opp troll. F. eks. sies det i *Gulatingsslov*:

Mænd, der mister livet for tyveri eller røveri, hvad enten de stjæler på et skib eller til lands, og tilsvarende for mord og trolddom og udesidning for at **opvække trolde og derved fremme hedenskab.** / ... (Gulatingsslov, Kp 32)»

Den som vekket opp troll, mistet livet. Så det å ha kontakt med en dødning var sett på som et sterkt normbrudd, som hadde alvorlige konsekvenser. I verste fall kunne man dø.

Ifølge Brendalsmo og Røthe er det i *Groagaldre* er et menneske grunnen til et møte med en haugbue. En sønn går til si mors, Groas, haug, for å få besvergelses som bringer lykke. Groa hadde nemlig i sin levetid lovet at han kunne komme på haugen hennes for å få hjelp. Derfor sier sønnen følgende strofer:

Vakne Groa, /vakne du gode/ eg vekkjer ved daudheims dører; / om i minnet du ber/
det du baud sonen din/ til gravhaugen gange. (214)

Det kan være at frasen «våkne Groa» kan tolkes som «vekke opp den døde» som i sin tur kan bety det samme som «vekke opp troll». Derfor kan vi si at i *Groasgaldre* er det et normbrudd som er at en sønn vekker opp en dødning, dvs. en haugbue (som også regnes å være troll).

Ifølge Brendalsmo og Røthe kan dette også tolkes som at en «vekker opp den døde i gravhaugen.» (Brendalsmo, Røthe, 1992, 97) Det er synlig i *Groasgaldre* der sønnen sier til mora «Vakne Groa.» Dessuten brukes det setning «vekke ved daudheims dører» som tyder på en annen verden. Det er en klar markering av den menneskelige verdenen og den andre verdenen.

Brendalsmo og Røthe har ikke lagt merket til at det også finnes en fornaldersaga som inneholder et motiv om å vekke opp sin døde slektning. I *Hervor og Hedreks saga* går Hervor til sin fars haug og sier følgende strofer:

Vågn op, Angantyr,/ Hervør vekker dig/ din og Svavas/ eneste datter,/ Hit med det skarpe
sværd fra højen,/ smedet af dværge/ til Svaverlame. (20)

Hervor framkaller sin far fra hans haug. Det å vekke opp dødninger er samme som å vekke opp troll i *Groagaldrer*. Angantyr liker ikke at hans datter framkaller ham. Grunnen kan være at det er farlig for henne. Angantyr kunne være bekymret over sin datter. Angantyr svarer på Hervor med disse strofene:

Hervør, datter, / hvorfor råber du/ grusomme ord? / Du kommer galt af sted/ **Vild er du
blevet/ og vanvittig, / vildfaren din tanke/ når du vekker døde.** (23)

Kan det å bryter normen og å framkalle sin døde slektning på deres haug årsake det at haugbuen åpenbarer seg? Etter *Hervors saga* og *Groagalder* er svaret «ja». Det å mane fram sine døde slektninger med frasen «våkne opp» fungerer sikkert i norrøne tekster, men de som bruker denne frasen blir ikke straffet for det.

Både i *Hervors saga* og i *Groagaldrer* finnes det normbrudd, for karakterer våkner opp de døde, som var sett som et normbrudd i middelalderen.

Selv om det finnes et normbrudd, for Groa åpenbarer seg etter at hun er blitt manet fram, følger det ingen straff for karakteren, for det er hennes sønn. Ofte straffer haugbuer ikke sine familiemedlemmer.

Verken Hervør eller Groas sønn blir straffet selv om de har hatt et møte med de mektige haugbuene. I *Hervor og Heidreks saga* og *Groagaldrer* er normen blir brutt, men straffen følges ikke. Hva kan være grunnen til det? I stedet for straff velsigner haugbuen dem, noe som er et felles element. I begge sagaene er haugbuen en hjelper for karakter.

4.2.4 Hilsning

Er det noen andre normbrudd som forarger haugbuer? I tillegg til tyveri finnes det også andre normbrudd. F. eks. når man ikke tar imot gjestfrihet, og når man ikke hilser på haugbuer. Det er synlig i *Bårds saga* hvor haugbuen Raknar åpenbarer seg. Han er en skadelig haugbue som opptre tre ganger i denne sagaen. Den første gang åpenbarer han seg i kongens hoff. Han er ganske uvennlig siden ingen har lagt merke til ham og vist respekt for ham:

Hit er eg kommen, utan å ha blitt tilbydd noko som helst av ein så stor mann. (II, 262)

Han vil kanskje at noen skal beundre ham eller skryter av ham. Han forventer at noen hilser ham, fordi han gjør bebreidelser at ingen hilste på ham og behandlet ham ærefullt. Det er sikkert at han blir fornærmet av tausheten mot ham. Det følges en straff. Det er mange menn som Raknar straffer for de ikke har hilst på ham. Det er fordi han vil vise sin makt:

Men då ein såg etter, **låg mange menn som halvdaude og medvitslause** heilt til kongen sjølv kom til og las bøner over dei. (264)

Haugbuen forårsaker at mange menn som er i samme rommet med haugbuen mister bevissthet. Han sender ut et budskap om at han ikke skal behandles slik.

Kongens bønner redder menn. Kongens menn er halvdøde, men etter at kongen har lest noen bønner, våkner de i en halvdød tilstand. Selv om Raknar er mektig, har bønner større makt. Derfor kan det sies at kampen mellom kristendommen og hedendommen er et motiv som også dukker opp i denne episoden.

Her brytes det normen for høflighet. Det er at han ikke er hilset. I den første episoden i *Bårds saga* møter vi Raknar. Han er høyættet og kongen, men Bård, kongen og menn i kongens hoff behandler ham ikke slikt når han dukker opp foran dem. Menn hilser ikke Raknar og det har store konsekvenser.

4.2.5 Bud om mord og selvmord

I tillegg til stjeling finnes det andre normer som haugbue-episodene inneholder. I *Sturlubok* har vi en episode hvor en islending, Asmund, dør i høy alder. Det gis informasjonen om at han var en gammel mann. I etterlivet blir han plaget av sin trell som har dødd etter hans død. Vi får vite at trellen ble lagt ved siden av ham: «and his thrall or slave was laid beside him. (39).»

Det presenteres ingenting i episoden om hvorfor trellen døde. I episoden blir det ikke sagt noe om trellens høy alder eller noe sykdom som han kunne ha dødd av. Mangelen av denne informasjonen skaper en mistanke om hans drap. Det er usannsynlig at han døde av naturlige dødsårsaker på nettopp samme tidspunktet som Asmund hadde dødd. Det er mer sannsynlig at det var en del av et ritual der man ofret noe til den døde. Offeret var et menneske som skulle hjelpe ham i etterlivet.

En slik hedensk begivenhet står i motsetning til datidens kristen ideologi. Trosskiftet hadde allerede funnet sted, og kristendommen var en utbredt religion på Island. Så verken Sturla Tordsson, som regnes å være en sterkt kristen mann, eller datidens samfunnet kunne tro på en slik hendelse. Sturla hadde sikkert noe kunnskap om generelle kristnemoralprinsipper og etikk. Det er sikkert en tendens som finnes i *Bibel*. Det sjette bud i *Bibel* går ut på at drap ikke kantolereres. I *Mosebok* 20: 13 sies det «Du må ikke slå i hjel. (Nettbibel)»

Hauksboks versjon har en annen synsvinkel på trellens død: «Denne tok livet av seg sjølv, for han ville ikkje leva etter Åsmund. (69)»

Så her påstås det at trellen begikk selvmord, og vi har den samme motsetning til den kristne normen i *Mosebok*.

Etter kristne doktriner og kristen teologi var selvmord betraktet som en alvorlig synd. (Koch, 2005, 167) som avløser at kristendommen stemplet selvmord som synd. Med tanken på dette ser kristendommen og hedendommen sikkert. I den hedenske tradisjonen

var selvmord ikke noe dårlig. Asmund var ikke ond, han var bare et offer som døde for sin herre.

I middelalderen var det noen konkrete bot som gjaldt levninger til den døde og hans familiens status etter hans død. Resultatet av å bryte normen at man ikke tar sitt eget og/eller andres liv var at selvmorderens levninger ikke ble begravd i kirkegården og/ellers fikk selvmorderen ikke begravelser i det hele tatt. For deres dyd var sett som dyd mot Gud. Familien av den som hadde begått selvmord fikk nedsettende holdninger fra kirke og samfunnet generelt viste sin gremmelse og selvmorderens eiendom ble ekspropriert. (Clare, 2013, 242-244)

Derfor kan det sies at det å ikke ta sitt eget liv var et krav i den katolske kirke i middelalderen, og hvis en bestemte seg at en skal begå selvmord, brøt en normen. Haukr Erlendsson som er forfatteren bak *Hauksbok* hadde antakelig kunnskap om kristen teologi og fortellinger i *Bibel*. Det er rimelig at han kjente til *Jobsboka* og *Mosesboka*. I *Jobsboka* står det: «Gud er forfatteren av livet, og derfor bør livets gi og ta liv i hans hender (Job 1:21).»

Derfor kan bare Gud bestemme over det når en skal dø. Av den grunnen er det bedre å unngå selvmord. Det kan også være grunnen til hvorfor trelens personlighet endret seg etter døden. Han var ikke beskrevet å være ondsinnet mens han levde, og han heller likte Asmund. Men har blir en plager når han blir haugbue.

4.2.6 Gjestfrihet

I tillegg til å stjele er det også andre normbrudd, som å ikke ta imot gjestfrihet, og det å ikke hilse Haugbuer.

I *Torstein Oksefots tått* bryter en også en norm, men Haugbuer er den som hjelper å sette Torsteins liv til rette. Før haugbuen kommer inn i historien er det en episode der en nordmann, Ivar Ljome, oppholder seg hos Torkjell Geitesson. Torkell vil at hans søster

skal tjene hos Ivar Ljome. Oddny, Torsteins mor, sier at hun fornemmer at noe ond skal skje om hun tjener ham, men gjør det ikke, for Torstein ber.

Eg er ikkje huga på å tena hjå styresmannen, for eg har ei kjensle av at det kan koma mykje vondt av å tena Ivar. (IV, 427)

Så voldtar Ljome Oddny, men vil ikke erkjenne at sønnen som Oddny får er hans. Han påstår at faren til barnet er en trell. Dessuten har Ivar et stort utvalg av kvinner som stammer fra høyere ætt og er bedre enn Oddny. Han sammenligner Oddny med andre og vurderer henne lavere enn de andre:

Det hadde vore ei dårleg islandsferd om eg skulle gifta med den mållause syster di. Eg har hatt høve til å **få betre og mer værde kvinner** heime i Hordaland og andre stader i Noreg. Du treng ikkje skulda meg for å ha sett det barnet på syster di som **ho har med trælane dine**. Du har gjeve meg stor vanære med dette. (427)

Med disse ord fornedrer han hele familien, for Oddnys ære er også knyttet til familiens ære. Så fornedrer Ivar også Oddnys far, broren Torkell og senere også sin sønn, Torstein. Ljome er høy i hattensier og har fornærmet hele familien. Torkell og Oddny har vært gjestfrie, men deres gavmildhet har dårlige konsekvenser. Normen om at en ikke må utnytte ens gjestfrihet blir brutt her. Torstein må få Ljome til å erkjenne at han er faren til Torstein. Men for å kunne gjøre det trenger Torstein en ring som gir Oddny tilbake hennes taleevne, og hun kan forsikre Torstein at Ljome er hans far.

Det brytes en norm av hjerterom, men haugbuen i episoden har også selviske grunner til å dukke opp. Haugbuen dukker opp fordi det er nyttig for ham at Torstein dreper hans bror. Haugbuen dukker opp på grunn av kombinasjonen av begge to. Likevel det å gi gaver er også en veldig viktig funksjon av haugbuen.

For å sammenfatte er det noen normer en ikke må bryte. Du må ikke drepe seg selv, du må ikke drepe trellen, du må ikke stjele, du må ikke være urettferdig og det er høflig å hilse på haugbuen er normer haugbuen representerer seg. Det å bryte normer slutter med at haugbuen skal gjenopprette den balansen av rettighet, som en var avviket fra.

Ikke alltid opptrer det normen, at haugbuen dukker opp pga normen er brutt. Likevel noen gang skyldes menneskers oppførsel med det at den skal.

4.3 Typescener

Etter å ha sett på hvorfor overnaturlig vesener åpenbarer seg, kan man videre undersøke typescener som er forbundet med haugbuer.

4.3.1 Månen

Månen opptrer i 3 episoder i samband med haugbuer. Det er i *Gull-Tores saga*, *Njáls saga* og *Ganger Rolv saga*.

I *Njáls saga* spaserer Skarphedinn og Hogne i nærheten av Gunnars haug. De legger merke til en eld:

Det var lysande måneskinn, men stundom drog de over med skyer. Dei syntest at haugen var open, at Gunnar hadde snudd seg i haugen og såg **månen**. De syntest de såg fire lys som brann i haugen uten å kaste skugge. (91)

Det er haugelden er det er litt dunkelig. Derfor kan det også sees som perseptuelle vilkår, som påvikrer hvordan mennesker fornemmer sin miljø. Derfor er haugeld særlig synlig til Hogne og Skarphedinn. Det er også merkelig at episoden inneholder to naturfenomener som er eld og månen. I likhet med *Njáls saga* er det også månen i *Ganger Rolv saga*: «**Månen** skinnede klart. (6, 104)»

I *Gull Tores saga* sies det at elden så ut som måneskinn. Så det skapes et vil med ord «såg ut». Det virker at fenomenet er mer eld enn måneskinn. Likevel det er også en mulighet at de så måneskinn.

Ulv kom imot dei, og då dei hadde stelt med skipet sitt, såg Tore ein eld i nærleiken som **såg ut** mest som **måneskin**, og over elden var det ein blå løge. (326)

I *Ganger Rolvs saga* og i *Njáls saga* er det en haugbue som ser oppe på månen. Det sies i *Ganger Rolvs saga* at Rolv bemerket haugbuen å se på månen: «Han kan se Regved sidde uden for højen og **kigge op mod månen**. (104)»

I *Ganger Rolv saga* har haugbuen Regved ikke noen haug, men handlingen han gjør kan vi også finne i *Njáls saga*. I *Njáls saga* ser haugbuen også månen. Likevel han der er inne

i sin haug. Dette små fakta å sløyfe er episoder identiske, for begge har en haugbue som ser månen: «Dei syntest haugen var open, at Gunnar hadde snudd seg i haugen og **såg mot månen**. (91)»

I disse scenene opptrer det månen i veldig lik form som gjør det å se på månen i *Njåls saga* og *Ganger Rolvs saga* et typescene.

4.3.2 Det å bryte opp haugen

Det som gjelder møte med denne haugbuer, som tilhører til den andre gruppen, som omfatter haugbuer som fysisk kjemper med karakter, må karakter gå innen haugen, for å treffe haugbuen. For å gjøre det går han til haugen vanligvis med sin kamerat og de skal bryte opp haugen.

Det skildres i flere verk at helten vil bryte inn i en haug, men det viser seg å være vanskeligere oppgave enn man hadde trodd.

F. eks i *Grettes saga* sies det at Grette gjorde det nesten hele dagen:

Grette brøt opp haugen. Har arbeidet hardt, og ga seg ikke før han kom ned til tømmerstokkene; da var det allerede langt på dag. Sa rev han opp tømmeret. (75)

Det er kraftkrevende, men han gjør sitt beste og handler konsekvent og kommer seg inn i haugen. I *Grettes saga* sies det at han «arbeidet hardt. (II, 75)».

Grette saga er lik med *Hords saga* hvor det også er utfordrende for Hord å komme seg inn i haugen. *Hords saga* framstiller det mest utfordrende haugbrottet i alle norrøne verk. Det faktumet at Hord drar til haugen ikke bare med én mann, men med elleve menn, viser at begivenheten anses å være utfordrende.

Det er en lang prosess å åpne denne haugen. Hord og hans menn graver haugen opp. De kan se tømmer i haugen, så som Grette gjorde. Men i det her fallet har deres graving ikke noe resultat, for haugen blir hel igjen. Som om ingen hadde brukt noe graveredskap der:

De kommer på haugen tidlig på dagen og begynner å åpne den, og om kvelden er de kommet ned til treverk, men neste morgen var haugen like hel. Slik gikk den andre dagen også. (II, 211)

Dette motivet om haugen, som bli hel igjen, er et eventyrmotiv. For å løse situasjonen trenges det en magisk hjelper som gir råd til personen og hjelpe ham å overkomme magien som haugen er omgitt av. Denne magiske hjelperen er Bjørn. Bjørn er ikke noen vanlig mann. Han er enten en magikunnig mann, eller en nordisk gud, for eksempel Odin. Han kan magi siden han vet at Hord vil bryte seg inn i haugen før Hord har sagt noe om det. Bjørn gir Hord et sverd og sier at Hord «skal stikke det ned i haugbruddet og se om det da lukker seg eller ikke. (II, 211)»

Den tredje dagen dro de for å bryte opp haugen. De kommer ned til gravkammeret slik som før. De sover om natten og kommer tilbake neste morgen, og da er ingenting forandret. (II, 211)

Likevel det måtte forandre noe, og det var antakelig sverdet som svekket magien rundt haugen. Likevel magien, som forsvinner er ikke nok for å bryte opp haugen. Det bevares en fysisk forandring, som er at haugen er vanskelig å bryte opp selv om det ikke er magien involvert i historien, som vi så i *Grettes saga*. Derfor tar det to dager mer enn de klarer å bryte haugen opp. Det kan være at magien forsvinner i løpet av to dager og det trenges fysisk slitestyrke.

«Den fjerde dagen brøt de i stykker alle tømmerstokkene, og den femte dagen åpnet de døra. (212)» Det tar fem dager å bryte seg inn i haugen. I *Grettes saga* tar det bare én dag. Likevel er det å bryte opp haugen i begge sagaene den første prøve for helten for å se hvor lenge han har vilje å fortsette med sin plan.

I *Bårds saga* møter vi det samme motivet som dreier seg om å åpne en haug, men den blir som før.

Gjest satte i gang arbeidet med å bryte haugen om dagen. Til kvelden hadde de i brote ei opning i haugen med hjelp frå presten, **men om morgonen etter var han som før**. (266)

I det fallet er den magiske hjelperen en prest som hjelper Gjest å åpne haugen. Det er ikke sagt hvordan han gjør det, men det er sannsynlig at han leser noen bønner mens andre graver opp haugen eller graver med andre. Det er mer sannsynlig at han leser noen bønner, eller spruter hellig vann, som er en religiøs handling, som også kan hjelpe å bryte opp magien rundt haugen. Det er sagt at presten «hadde vigsla vatn og krusifiks hos seg. (II, 266).»

I *Hromund Gripssons saga* er det sagt at det tok seks dager til de kunne åpne haugen.

De kom vest til Valland, fant haugen og satte i gang med å rive en åpning i den. Og etter at det var gått seks dager klarte de det. (kp 4)

I alle eksemplene begynner haugbrott i den første delen av dagen, unntaket er *Hromund Gripsson saga* hvor tidspunktet ikke presiseres. Man begynner å bryte inn på morgenen, men handlingen kan ta én eller flere dager. Noen ganger har helter en magisk hjelper, som presten i *Bårds saga* og Bjørn i *Hords saga*.

I *Den Legendariske Saga om kong Olav* dukker det opp en haugbue i lendmannen Ranes drøm og ønsker at lendmannen bryter inn i haugen hans.

Eg vel deg å bryta haugen min som er på Geirstad. Det vil ikkje vera vanskelig for deg, dersom du fer fram med mine råd. (6)

Det er forskjellig fra andre episoder, fordi det er haugbuen selv som tar initiativ til møtet. Av den grunn er det ikke vanskelig for mannen å bryte inn i haugen. Det tar ikke flere dager. Tvert imot.

Han bare drar dit og bryter inn. Det er ingen hindringer på hans vei. Det skyldes at han er favorisert av haugbuen som vil at han skal bryte inn.

I *Egil den Einhendtes og Åsmund Beserkjabane saga* mangles det inbrott i haugen, for Åsmund går frivillig inn i haugen.

4.3.3 Tau

Etter at man har brutt seg inn i en haug, må en tenke på hvordan man kommer seg inn i den. Ofte brukes det tau.

Ett av eksemplene finner vi i *Grettes saga* der Grette har brutt seg inn i en haug med sin venn Audun. Grette kommer seg inn i haugen ved å bruke tau: «Grette ba ham passe på tauet. (II, 75)»

Grette klatret med tauet innen haugen og forventer at Audun ikke går vekk fra tauet. Hvis han skal forlate tauet, så må han klatre opp.

I *Hords saga* ser vi samme mønster. Også Hord ber sin venn Geir «å passe på tauet. (II, 212)»:

Jeg vil at du Geir skal passe på tauet, for jeg har størst tillit til deg. Så gikk Hord innen haugen og Geir holdt tauet. (II, 212)

I begge sagaene skildres at skikkelser kommer seg inn i haugen ved hjelp av tauet, men det sies at tauet blir brukt. I motsetning til *Grettes saga* er det en annen detalj som vi ser her. Nemlig ber Hord sin venn at den skulle gi tauet til Roar og Helge, og selv komme inn i haugen:

Hord fant ikke noe gods i haugen og sier til Geir at han skal bli med inn i haugen og ha med seg ild og voks, «for begge har stor kraft i seg,» sier han. «Be Roar og Helge holde tauet.» (II, 212)

I *Gjest saga* er det også flere menn enn én mann som holder tauet. Det er presten og andre menn som holder tauet: «Då firte dei Gjest ned i haugen, og presten og dei andre heldt i tauet. (II, 266)»

De skal bruke en tauet, for å senke personen ned i graven.

I *Grettes saga*, *Bårds saga* og *Hords saga* går man alene ikke til en gravhaug. Man har med noen som kan passe på tauet som brukes for å komme inn i haugen.

I *Hords saga* oppdager Hord og Geir, som er inne i haugen, at ingen passer på tauet. Derfor må han «klatre opp etter tauet.» Teksten presiserer også at det var Geir som: «bandt godset til tauet, og Hord dro det opp (II, 213)»

Grette kommer ut fra haugen ved hjelp av tauet. Det er en sterk parallell med *Hords saga*, for Grette må også klatre opp og anstrenge seg for å få ut av haugen, for ingen var lenger ved tauet: «Så gikk han til tauet med skatten, men Audun var forsvunnet, og han måtte klatre opp. (75-76).»

Når det i *Grettes saga* er det hovedkarakterens venn Geir, som binder verdisakene til tauet, må Grette i *Grettes saga* selv gjøre det, for han er alene i haugen.

I *Bårds saga* sies det at Bård ikke måtte klart opp. Det er ulikt fra *Hord og holmverjene saga* og *Grettes saga*. I *Bårds saga* har Bård troverdige kamerater som ikke vil flykte på grunn av redsel. Presten og hunden heiser Bård opp ved hjelp av et tau. Verdisakene måtte veie mye siden Gjest også trenger hundens hjelp. Det at hunden hjelper ham, gjør hunden til en eventyrlig skikkelse som har samme egenskaper som presten har: «Og då Gjest knytte seg til tauet, så drog presten han opp, med hjelp frå hunden, saman med alt godset.»

Det sies ikke hvordan Åsmund fikk i haugen, men sannsynligvis brukte han tau, fordi Åsmund lar han å heise opp med verdisaker: «Han ble så heist opp, og haugen ble stengt. Åsmund hadde med seg ut all den rikdom som var lagt i haugen. (kp 7)» et sies ikke hvem som heiser ham opp.

Dette skiller seg fra *Gesta Danorum* der vi vet hvem som heiste helten opp. Det opptrer det også her motivet at en kan komme ut fra haugen når han heiset opp. I *Gesta Danorum* lister Åsmund i kurven. Det er en komisk beskrivelse, for Asmund går til kurven istedenfor en mann som var i til kurven. Forskjellig fra andre verk er at redskapet som man bruker for å komme ut av haugen ikke et tau, som var vanlig i islendingesagaer og i kongesagaer, men en kurv. I *Gesta Danorum* blir det senket ned en kurv dit Åsmund kryper inn:

Da Asmund saa' ham blive hejset ned i en Kurv med et Tov ved, kastede han strax Manden ud og satte sig selv i Kurven og gav saa dem, der stod ovenfor og styrede Tovet, Tegn til, at de skulde hejse ham op.

Det er samme motiv, men tauet blir erstattet med en kurv. Motivet stammer antakelig fra islendingesagaer.

Disse episodene viser at det var en generell kunnskap blant folk om at en trenger tau når en skal bryte opp en haug, for mange var begravd i gravkammeret. I motsetning til episodene der personen vet at han må ta med seg tau, er det en episode hvor

Det som skiller *Den legendariske saga om kong Olav* fra andre tre episodene, er at haugbryteren ikke har noen feller med seg i haugbrottepisoden. Han er helt alene. Likevel

må tauet tas med fordi haugbuen krever det: «Du skal ha med dei ei eld, ein stokk og et snøre. Vind om stokken med snøret. (11)»

I *Den legendariske saga om kong Olav*: «Sidan skunda han seg snøgt ut or haugen og **drog ved hjelp av snøret opp på haugen.** (12-13)»

Så vi kan si at motivet om å bruke tau for å komme seg inn i en haug kombineres med motivet at en bruker tau for å komme seg ut fra haugen med sine verdisaker. Disse motivene opptrer sammen i en episode i *Bårds saga*, *Hords saga*, *Grette saga* og *Den legendariske saga om kong Olav*.

4.3.4 Utseende

Haugbue-epiosoder inneholder ikke alltid skildringer av haugbuer. I episodene som inneholder skildringen forestilles disse døde vesenene ofte som fryktelige eller med ord som peker på deres fæle utseende. Disse trekkene skiller haugbuen fra mennesker. Noen ganger kan haugbuene også ha positive trekk. Da sies de å være flotte, staselige.

Det er et trekk i norrøne verk at haugbuer som er aggressive mot personen beskrives med ord fælslig eller fryktelig. I motsetning til haugbuer som er gir gaver. Disse haugber beskrives med ord flott og staselig.

4.3.4.1 *Haugbuer uten skildring*

Det mangles informasjon om haugbuens utseende i *Half saga og kjempene hans*, *Laxdæla saga*, *Thorstein Bjærmagns tått om haugbuen Agdi og underjordiske haugbuer*, *Røydæla saga*, *Hauksbok*, *Sturlubok* og *Torgils saga og Havlida*.

I *Laxdæla saga*, som også inneholder et eksempel på en ond haugbue, sies det ingenting om Rapps utseende etter hans død. Det samme gjelder *Thorstein Bjærmagns tått* hvor en ond gjenganger Agdi heller ikke er skildret.

4.3.4.2 Fæle haugbuer

I *Hord og holmverjene saga* sies det om en haugbue at «Sote satt i stavnen og var **fryktelig** å se på». Det markerer at haugbuer skiller seg fra den som vi markerer å være menneskelig. Sote er et vesen fra en annen verden, og han er fiendtlig mot personen.

Ifølge *Øyrbyggja saga* råtnet Torolvs kropp ikke selv om han var død: «Han **hadde ikke råtnet noe**, og nå så han **verre ut** en noen gang. (157)» Han måtte se også forferdelig ut, for han er sagt å «se verre ut en noen gang. (157)»

Det brukes tidspresisjon «en noen gang» i *Øyrbyggja saga* som utdyper meningen at han måtte se ut som et veldig vondt og heslig vesen.

I *Bårds saga* finnes det en av de mest detaljerte beskrivelsene om haugbuers utseende. En sint haugbue Raknar er, første gang han viser seg til mennesker, sagt å være stor, fæl, gråblek, svartskjegget, med lang nese. I tillegg har han på seg krigerutstyr: en ringbrynje, et sverd og en hjelm.

Han var **stor** og **fæl**, **gråbleik** i andletet og flakkande i blikket, **svartskjegga** og med lang nase. Denne mannen hadde hjelm på **hovudet**, var kledd i ringbrynje og hadde sverd ved sida. Han hadde eit gullsmykke rundt halsen, og ein svær gullring på hända. (263)

Vi vet fra historien i *Bårds saga* at Raknar er farlig og vakthunder dør etter at han viser seg til dem, og menn er nesten halvdøde etter å ha truffet ham. Det virker at ordet **fæl** antyder i *Bårds saga* at haugbuen skal reagere fiendtlig og angripe mennesker.

4.3.4.3 Staselige haugbuer

I *Gull-Tores saga* er haugbuen Agnar, som oppfører seg vennlig mot Tore skildret slikt:

Han hadde på seg ein **raud** kjortel og hjelm på hovudet, og i hendene hadde han eit drege sverd. Han hadde eit digert belte med ein god kniv i, og hanskar på hendene. Denne mannen var **stor** og **staseleg**. (326)

Han beskrives som kriger, fordi han har med seg et sverd og en kniv. Det å ha på seg hansker er ikke noe som er vanlig for krigeres utseende. Han er sagt å være stor. Det å

være stor kan antyde at han var lite skremmende eller ikke skremmende i det hele tatt. Mange troll regnes også å være store, men det gjør dem ikke farlige. Siste ting som sies i dette avsnittet om hans utseendet er at han var **staselig**. Det å være staselig eliminerer all frykt en kunne føle for overnaturlige vesener. Haugbuen Agnar var ikke farlig for Gull-Tore. De hadde ingen kamp og Agnar oppførte seg ikke som gjenganger.

Raknars utseende er også skildret i en annen episode. Når presten vakter haugen på natta, møter han haugbuen som heter Raknar. Han vil gi gaver til presten. Raknar sies denne gangen å være å staselig: «Då det leid mot midnatt, såg han Raknar, og han var **staseleg** kledd. (266)»

Raknar beskrives igjen som staselig i *Bårds saga* når Gjest går inn i Raknars haug:

Du er vidgjeten og i tillegg finn eg deg **svært staseleg** å sjå på, eg har reist en lang veg for å komme på besøk til deg. (266)

Det finnes mange haugbuer i *Torstein Oksefots saga*. Når Torstein ser haugbuen Brynjar, skildres den følgende:

Eg syntest eg såg ein haug som opna seg og at det at det kom ut ein **raudkledd** mann or han. Han var **stort** av vekst men **slett ikkje så fæl**. (429)

Brynjar er sagt å være rødkledd og stor som Gull-Tore. Brynjar er hjelpsom mot Thorstein, så som Agnar.

Skildres vennlige haugbuer med ord ikke så fæl, stor, rødkledd? Kan disse ordene være spor at haugbuen ikke skal være aggressiv mot personen eller skal gi ham gaver?

Det virker som om ordet **rødkledd** brukes om vennlige haugbuer, så som Brynjar og Agnar. Det kan være at bruk av ordet **fæl** om en haugbue indikerer om han kommer eller ikke kommer til å være vennlig mot karakteren.

Brynjar er ikke fæl: «Han var stor av vekst men slett ikkje så fæl.» Haugbuer beskrives ofte som store uansett om de er vennlig eller ikke. Det å være **staselig** er epitet som gjelder bare vennlige haugbuer.

Etter å ha bli kjent med Brynjar, får Torstein vite hvem Brynjars bror er. Hans utseende er motsatte til Brynjars. Når Brynjar sies å ikke være så fæl, så beskrives broren hans, Odd, som stygg. Det fortelles om ham: «Den eine av dei var den største og **fælslegaste**.

(430)» Etterpå gis det tilleggsinformasjon om Odd. Han er sagt å være skremmelig og morsk: «Odd var svært **morsk** og **stor** og **skræmeleg** der han sat. (430)»

I *Gravboerens tått* er haugbuen også stor, men han er også flott, og han har en øks. Antakelig har han vært kriger i sitt liv, for han kommer med en øks.

Han sovnet fort og drømte at en **stor mann** kom til ham med **en stor beslått øks**. Mannen var **flott å se på**. (446)

I *Torleiv Jarlsskalds tått* er haugbuen vennlig, og han er sagt å være stor og velkledd. Det å være **stor** preger også vennlige haugbuer Torleiv, Brynjar, og fiendtlige haugbuer Hromund Gripsson, truende haugbuen i *Gravboerens saga*, haugbuen Odd. Ofte er aggressive haugbuer skildret med ord **fæl**, **skremmelig**, som Odd eller **fryktelig** som Sote. Det å være stor kan dermed ikke brukes som distinksjon mellom vennlige og aggressive haugbuer.

I *Torleiv Jarlsskalds tått* sies det også om haugbuen at han er stor og velkledd:

Han såg at haugen opa seg, og det kom ut ein mann som **var stor på veksten og velkledd**. Han gjekk opp på haugen Hallbjørn/ ... / (kp 8)

Ifølge *Hromund Gripssons saga* er haugbuen stor, tykk og svart. Han har gylne klær:

De så at en **stor, tykk og sort draug** satt på en stol, **kledd i gull slik at det skinte av ham**. Han mumla svært og **blåste på ilden**. (kp 4)

Hromund Gripssons saga er den eneste saga som sier at haugbuen «blåste på ilden.» Så hans kropp bestod av flammer. Haugbuens utseende har likhet med djevelens utseendes forestillinger. Denne hendelsen mangles i andre verk. Årsaken er antakelig tekstens alder. Bevart teksten er fra 1600, som forskjeller den fra alle andre kilder. Selv om det var middelalderske versjonen kunne det være at denne motivet og blåste på ilden var legget til historien som en beskrivende nyanser etter middelalderen.

Det var antakelig mye mer påvirket av skriftlig tradisjonen som gjorde det mulig at teksten har. I tillegg kan ilden være en påpekelse til helvete. Kristendommens ideer om helvete hvor brenner ilden kan være en mulig forklaring. Teksten er derfor så ulik fra andre tekster om haugbuens utseendet.

Haugbuen som er beskrevet med ord **staselig** gir gaver eller tillater å ta sin eiendom. Raknar tilbyr presten et smykke og lar Gjest å ta krigsutstyret sitt, hjelmen og brynja. I begge tilfellene er han sagt å være staselig. Gull-Tore er også sagt å være staselig, og han er som Raknar, fordi han gir gaver til skikkelsen. I *Torstein Oksafots saga* er haugbuen ikke staselig, men han beskrives heller ikke som fæl.

4.3.5 Sittende haugbuer

4.3.5.1 På sin haug

Det er haugbuer som sitter på sin haug som forholder seg godt til skikkelsen. Som haugbuen i *Stjerne Odds saga* og *Ganger-Rolv saga*.

Noen ganger har haugbuer som karakter ikke kjemper med sagt å være begravd i sittende stilling. Haugbuer kan bare betraktes å sitte eller det mangles påpekelsen til deres stilling.

I *Stjerne Odds saga* er haugbuen vennlig mot Stjerne Odd. Haugbuen er en konge, som sitter på og ikke inne i sin haug:

/ ... / de laget en haug til ham som han skulle sitte på. **Så ble kongen satte på en stol som sto på haugen**, og slik opphøyet de ham. (455)

I *Ganger Rolf saga*, når Rolf møter haugbuen for andre gang, legger han merke til at haugbuen Regved sitter på haugen: «Han kan se kong Regved **sidde uden for højen**. / ... /» (kp 32, 6, 32).

Velvillige haugbuer er ofte begravet i sittende posisjon, f.eks. i *Stjerne Odds* tått har haugbuen en stol på haugen.

I *Njáls saga* er det sagt at Gunnar ble begravd i sittende posisjon: «De kasta opp haug over Gunnar og **let han sitja i haugen**. (I, 91)»

4.3.5.2 Inne i sin haug

Selv om haugbuen bli begravd i sittende posisjon, møter mennesker ofte ikke en velvillig haugbue som sitter. For eksempel haugbuen Gunnar er ikke sett å sitte etter hans begravelse. Han går og dikter strofer i sin haug. Men det nevnes aldri at han sitter der.

Når skikkelsen møter aggressive haugbuer, så tar det hans hensyn at de sitter. Vanligvis sitter ikke fiendtlige haugbuene på haugen. De er begravd i sittende stilling inn i haugen. Derfor skal personen møte dem inn i haugen der de sitter.

Den andre beskrivelsen finnes i *Egil den Einhendtes saga* hvor en kongesønn Aran blir begravd på denne måten: «**Aran satt i stolen** i fulle hærlær. (kp 7, norsesaga)»

Derfor er det ikke merkelig at når en kommer inn i en haug kan man finne et levende lik som sitter på sin stol, uten å bevege seg. Som er fallet i *Grettes saga* der Karr sitter på en stol: «merket at det **satt en mann på stolen**. (II, 75)»

Liket er likevel ikke ubevegelig for lenge. Ofte skal haugbuer reagere på når en stjeler fra dem og vil flykte med sin eiendom. I *Grettes saga* hopper Karr opp når Grette vil gå ut fra haugen. For å gripe tak i Grette, må haugbuen reise seg opp fra sin stol og angripe Grette. Likevel er han ganske rolig til det tidspunktet når Grette begynner å ta hans verdisaker ut fra haugen. Så han vil bare forsvare det han eier.

I andre episoden av *Bårds saga* sies det at Gjest finner haugbuen Raknar i haugen å sitte: «Der såg han **Raknar sitje på ein stol**. (266)»

I *Hords saga* sies det ikke at Sote sitter, men teksten belyser at Sote spretter opp. Derfor kan det antas at han satte før han spratt opp: «**Da spratt Sote opp** og sprang på Hord. (213)»

Hromund Gripssons saga gir også et eksempel av en sittende haugbue: «De så at en stor, tykk og sort draug **satt på en stol**, kledd i gull slik at det skinte av ham. (kp 4)»

I *Torstein Bjærmagns tått* går Torstein til hallen hvor haugbuer også sitter. Disse haugbuene forfølger Torstein, og det blir kamp. Dermed kan det sies at haugbuene blir også farlige etterpå i narrativet:

De satte kursen mot borgen og fant **folk sittende ved bordet**, og gikk inn i hallen og fant den full av folk. (kp 2, norsesaga)

I *Torstein Bjærmagns tått* får vi også vite at Torstein, som har skjult seg under sin kappe og er usynlig, bemerker også lederen av haugbuene og hans kona å sitte: «Kongen og dronninga **satt i høgsetet**/ ... /. (kp 2, norsesaga).»

Derfor kan vi si at haugbuer som personen ser innen haugen og som sitter der, kommer skikkelsen ofte til å kjempe. Disse haugbuene er farlige for personen for han må kjempe for sitt liv. Haugbuer som sitter og som skikkelser kjemper med finnes i *Torstein Bjærmagns saga*, *Bårds saga*, *Hromund Gripssons saga*, *Grettes saga*, *Egil den Einhendtes* og *Åsmund beserkjabane saga* og *Hords saga*. Kampmotivet og sitemotivet er kombinert i disse episoder. Det finnes også en variasjon av motivet om sittende haugbuer.

I *Viktor og Blavus saga* er berserker Randver og Onund Blir begravd i sittende stilling. Viktor og Blavus har sønner Randver og Onund som bryter inn i haugen og tar våpner, men det er ikke nevnt at det møtte med haugbuere som var sittende på sin trone. Samtidig vet vi fra før (s. 73) at Viktor og Blavus begravet sine fiender i gravkammeret i sittende stilling. En flott begravelse var gjort av Viktor og Blavus til Onund og Randver. For å vise respekt mot sine døde motstandere, var de begravet i sittende stilling:

... the brothers were both laid into the mound. **Each sat/ on his stool** and had the chess-board between/ them. There the spear and the halberd were laid in/ with them; much gold and silver was laid in/ the mound with them. » (13 V, 73, linje 15-18).

Det var en vane å begrave høyættede menn sittende på stolen. Derfor satt noen av disse døde mennene på sin stol og våknet til live når de ble irritert av menneskelig grådighet.

Det finnes det to eksempler som forestiller velvillige haugbuer som sitter utenfor haugen, i *Ganger Rolv saga* og *Stjerne Odds saga*. Det er bare én velvillig haugbue som sitter inne i sin haug. Denne haugbuen er Gunnar. De aggressive haugbuene sitter ofte inne i sin haug. Det er antakelig en tydning at snart forekommer det kampen mellom skikkelsen og haugbuen.

Det er også flere episoder som mangler motivet om å begrave noen i sittende stilling eller haugbuer i sittende stilling haugbue-episoder. Disse episodene er i *Half og Hans kjemperes saga*, *Islendingadrapa*, *Ganger Rolv* første episoden (kp 16) og *Ynglinga saga*.

4.3.6 Hilsning

Flere norrøne sagaer inneholder motivet om å hilse haugbuen. Det er høflighetsnorm. Det er sant at det å hilse på noen uttrykker respekt og velvilje. Hilsning opptrer i 4 verk: *Bårds saga*, *Stjerne Odds tått*, *Torstein Oksefots tått* og *Ganger Rolv saga*. Derfor kan det sies at dette motivet hovedsakelig ikke opptrer i islendingesagaer, for det opptrer bare i 1 islendingesaga, som er *Bårds saga*. I tillegg opptrer hilsningsmotivet i *Ganger-Rolvs saga* som er en fornaldarsaga og tåtter: *Torstein Oksefots tått* og *Stjerne Odd*.

Første gang haugbuen Raknar åpenbarer seg til mennesker i *Bårds saga* hilser ingen på ham, og det har dårlige konsekvenser for mennesker.

Når Gjest møter haugbuen andre gangen hilser han på den. Bård hilser på haugbuen, for han vet at haugbuen var fornærmet første gang han åpenbarte seg foran kongen og ham. Haugbuen gjorde en daddel siden han ikke ble hilst på. Gjest vil ikke gjøre samme feil igjen. Derfor hilser han på haugbuen når han bryter inn i dens haug og legger merket til den. Haugbuen godkjenner hans hilsning og bukker. Så de skifter høfligheter:

Gjest gjekk bort til Raknar og **hilsa han med ei helsing sømeleg for ein konge**, og Raknar på si side bukka for han.

Det at Bård hilser på haugbuen er antakelig grunnen til at den frivillig lar å ta fra seg sin skatt. Han er velvillig til øyeblikket når Bård strekker hånda mot hans sverd. Sverdet virker å være så viktig for haugbuen at han skal reagere på Bård gjerning å stjele den fra

han.

Stjerne Odds tått inneholder også en personen som hilser på haugbuen. Skalden Dagfinn går til en haugbue og hilser på ham, og haugbuen tar imot hans hilsning:

Han gikk opp på haugen til kongen og falt på kne for ham og bøyde seg for ham, hilste ærbødig og sa at han hadde diktet et kvad om kongen og ba at han skulle høre det. Kongen sa blidt ja til det (455)

I *Ganger Rolvs saga* ser Rolv en haugbue og hilser også på ham: «**Hrolf gikk bort til han** og hilste han som en konge / ... / » Deretter spør Ganger Rolv etter kongens navn: «og spurte han hvem han var.»

Haugbuen Hreggved og Ganger Rolv møtes en gang til. Også denne gangen hilser de på hverandre:

Hrolf gikk da fram og hilste varmt på han. Kongen tok godt imot hans hilsen og spurte hvorledes det gikk med ham.

I *Torstein Oksefots tått* har vi en episode som likner på det første møtet mellom Hreggved og Ganger Rolv, for mannen ser haugbuen og spør hvem han er. Men denne gangen er det variasjon som gjelder hvem som hilser først. I dette tilfellet hilser haugbuen Brynjar først Torstein. Teksten sier at haugbuen er en mann. Det viser at haugbuen ser ut som et menneske: «**Mannen** gjekk mot Torstein og **helsa han**. (IV, 430)» Torstein reagerer på hans hilsning og spør om personlige detaljer fra haugbuen: «Torstein helsa attende og spurde kva han heitte og kvar han budde. (IV, 430)»

Så det er høflighetsprinsippet som belyses i disse 5 episodene. *Torstein Oksefots tått* er den eneste episoden hvor haugbuen hilser personen først. *Thorsteins Bjærmagns tått* første episode er eneste episoden hvor helten er et vitne for hilsning.

Det er vanlig at mannen hilser på haugbuen først, ellers mangles hilsningen i det hele tatt.

Når vi tenker på haugbuer i *Ganger-Rolvs saga* og i *Torstein Oksefots tått*, så er disse haugbuene vennlige mot personen. I begynnelsen av møtet med Gjest er haugbuen Raknar velvillig mot Gjest. I tre sagaer: *Bårds saga*, *Stjerne Odds saga*, *Ganger-Rolv saga*, hilser

personen haugbuen først. Det er antakelig også en av betingelsene at en haugbue har en positiv holdning til noen, og han vil stole på ham. Så vi kan si at det å hilse på en haugbue er noe som forårsaker at haugbuen forholder seg relativt vennlig til en.

En hinsidig hilsning mellom personen og en haugbue er en typescene som opptrer mest i verkene som er påvirket av fornaldersagaer, som *tåtten om Torstein Oksefot*, *Torstein Bjærmagns* og *Stjerne Odds tått*. I tillegg finnes det hilsningsmotivet to ganger i *Ganger-Rolv saga*. Det opptrer en hilsning også i *Bårds saga*, men denne sagaen har også mange eventyrmotiver. Derfor er det sannsynlig at motivet fant sin vei til denne islendingesagaen fra fornaldersagaer.

Torsteins første møte med haugbuen inneholder også en hilsning i *Torstein Bjærmagns tått*. Men det er ikke Torstein som hilser på en haugbue. Han ser hvordan en alv hilser på haugbuen:

Dernest så Thorstein at en mann kom inn i hallen og hilste kongen og sa at han var sendt til ham fra Indialand, av den jarlen som der styrte, fra det fjellet som het Lukanus.

Når en ikke hilser, så kan en begynne å slåss ganske snart, unntaket er episoden i *Bårds saga*. Hilsning er et tegn på velvillig kommunikasjon og preger vanligvis ikke aggressive haugbuer. Det er et fellestrekk i *Ganger Rolv saga*, *Tåtten om Stjerne- Odd*, *Torstein Bjærmagns tått* at haugbuen er en konge som må hilses.

I *Torstein Oksefots saga* er haugbuen ikke en konge, men kongens bror. Brynjar tilhører lavere sosial kategori i hierarkiet enn konger. Men det er ikke grunnen hvorfor han hilser. Han hilser fordi han vil få hjelp fra Torstein.

Derfor mangles det hilsning i mange haugbue-episoder der haugbuer kan kategoriseres som fiendtlige.

Det mangles hilsning i sagaer der det bare opptrer haugbrott. Slike sagaer er *Viktor saga* og *Blavus*, *Sturlunga saga*. I tillegg er det ingen hilsning i *Helgekvida Hundingsbane II*, *Islendingadrapa*, *Half saga* og *Halfsrekka*, *Hords saga*, *Den Enarmede Egil* og *Åsmund Beserkjabane saga*, *Øyrbyggja saga*, *Laxdæla saga*, *Thorstein Bjærmagns tått*.

Den Enarmede Egil og Åsmund Beserkjabane saga, Thorstein Bjærmagns tått, Ganger Rolvs sagaer er verkene som inneholder mange eventyrmotiv, hendelser som middelaldermennesker trodde ikke kunne skje i virkeligheten. Disse nevnte sagaene, som inkluderer en hilsning, kan regnes å være fantastiske sagaer, dvs. at en ikke trodde på disse sagaene fordi det oppstår interaksjonen mellom helten og haugbuen.

Hilsning er antakelig et av motivene som kommer fra fornaldersagaer eller tåtter som preges av fornaldersagastil. Det betyr at det er mange fantastiske elementer i dem. Hilsning opptrer bare i én islendingesaga som er *Bårds saga* og mangles i kongesagaer: *Ynglinga saga* og *Den legendariske saga om kong Olav, Øyrbyggja saga, Hords saga*. Derfor kan det sies at hilsning ikke er et motiv som preger historieskrivningssjangrer og islendingesagaer som regnes å være historiske og pålitelig.

4.3.7 Halshogging

Halshogging kan betraktes som en typescene, for det forekommer i flere verk og er veldig likt formulert. Noen ganger legges det til detaljen om bryting, andre ganger ikke.

Hodet hogges av en haugbue i episodene i *Gesta Danorum* V bok, *Den Legendariske Saga om Kong Olav, Bårds saga, Hords saga*. (Sävborg, 2009, 439)

I *Egil den Einhendtes og Asmund beserkjabane saga* tar Åsmund hodet fra sin blodbror Aran, som hadde forvandlet til haugbue: «Åsmund **grep da sverdet og hugg hodet av Aran.**» I tillegg å ta hodet, brenner Åsmund haugbuen i haugen.

Det samme motivet opptrer i *Hromund Gripssons saga* hvor Hromund også hodey hogges av haugbuen.. I tillegg brenner han liket: «**Han hugg så hodet av draugen,** og brente hele ham opp på bålet; for så siden ut av haugen. (kp 4)» Det er en typisk gjengangerhandling.

Det å brenne rester av en haugbue er en typisk handling. På den måten unngår man at det døde vesenet, som er blitt gjenganger. Derfor antar Åsmund antakelig at Aran kan bli gjenganger. Det er ikke typisk at dette motivet nyttes i samband med brenning av liket. Disse to motivene opptrer vanligvis ikke sammen. Aran er ikke noen gjenganger. Han er litt sulten og kanskje føler seg fornærmet, men han er ganske vanlig haugbue. Grette kan overkomme en haugbue Kår, som likner på gjengangere, men Grette brenner ikke Kårs kropp.

Hvordan drepes Aran i *Gesta Danorum* V episode. I *Gesta Danorum* kalles haugbuen Asvid istedenfor Aran.

I *Gesta Danorum* finner vi en merknad i versene som betoner at Asvids hode var tatt av Asmund:

«hans Hoved med Sværdet/ fra Halsen jeg skilte.»

I *Den legendariske saga om kong Olav* pågår møtet med en haugbue med initiativ fra haugbuen, for haugbuen er den som inviterer Rane til haugen. Derfor er det ikke noen fysisk kamp mellom haugbuen og haugbryteren. Haugbuen overgir seg uten noe motstand. Det resulteres i at han blir kvitt med hodet sitt. Rane: **«hogg hovudet av honom. (12)»** Hogging av hodet sies å være som å hogge vann: **«som han hadde hogge i vatn. (13)»**

Kanskje hadde haugbuens kropp endret seg til vann. Selv om haugbuen hadde klær på seg, hadde kroppen hans kanskje gjort en metamorfose og endret seg til vann. Det er en distansemarkør, for det markerer at han var ikke-menneskelig, men et vesen fra en annen verden. Han var et mytisk vesen.

Bårds saga gir også en skildring av Gjест som tak hodet av en haugbue:

Så hogg Gjест hovudet av Raknar og la det ved seteballane hans. Alle dei andre daude sette seg ned då kong Olav kom, kvar på sin plass.

Det som skiller episoden fra *Bårds saga*, er at Rane blir invitert til haugen av haugbuen. Han får en oppgave om å drepe haugbuen fra selve haugbuen. Det er et eneste eksemplet som har en slik detalj at en haugbue ønsker at han skal drepes for det allmenne beste.

I *Grettes saga* er det bare én type av interaksjon i form av en kamp med haugbuen Kår. Det finnes ingen verbal interaksjon, men det er et brytingsmotiv som ikke finnes i *Den legendariske saga om kong Olav*. I begynnelsen av kampen er Kår sterkere enn Grette, for Grette bruker ikke sin hele styrke:

Grette var lenge på vikende front, inntil han skjønnte at det ikke nyttet å spare på kreftene, og da gikk begge på uten skånsel, og havnet der hestebeina lå. (75)»

Kampen beskrives å være kraftig, for alle ting sprekker og ødelegges: «Alt som kom i veien, gikk i stykker, og haugbuen gikk hardt på.» Det legges til detaljen om lengden:

Her kjempet de både vel og lenge,» Dessuten sies det at det var ganske like kjempere «**og snart måtte den ene, og snart måtte den ene, snart den andre i kne.**»

I episoder om haugbuers kontakt med Rane, Bård er det overnaturlige elementer og en magisk hjelper. Både i *Den legendariske saga om kong Olav* i *Bårds saga* er kong Olav den magiske hjelperen. Haugbuen angriper haugbryteren i *Bårds saga*, men i *Den legendariske saga om kong Olav* er det tvert om.

Det mangles bryting motivet i *Den Legendariske saga om kong Olav*, *Egil den Einhendtes* og *beserkjabane saga*. Det skyldes lengden av episoden i *Olav saga* er veldig kort. I forstanden av tida varer ikke så lenge, Grette, Bård, var antakelig i haugen lengre enn Rane, for lyset sluknet når han var i haugen.

4.3.8 Det å være glad

Det er 2 episoder som nevner haugbuen som er glade. Det er vesentlig siden de er de eneste hvor haugbuen er skildret å være blide.

Haugbue som er skildret å være glad er et sjeldent bilde. Oftest er de beskrevet som sinte eller nøytrale, men sjelden er de glade. Det er to haugbuer som sies å være glad. Begge haugbuene er velvillige mot personen. Gunnar i *Njåls saga* viser ingen antydninger at han

har en skjult agenda med sin sønn Hogne og Hognes venn Skarphedinn.

Sauegjeteren og tjenestekvinna legger merke til Gunnar som er glad: «**Gunnar var glad** og song inne i haugen. (91).»

Andre gang Gunnar er sett er han enda mer glad. Den gangen har Gunnar en ekstrem lykkefølelse fordi han stråler av glede: «De såg at **Gunnar var glad og stråla av glede.** (91)»

Gunnar egger Hogne å hevne for seg selv om han alltid har vært en rettferdig mann som bl a. fordømte konas egging å skade andre mennesker. Så Gunnar har adferd i denne episoden som preger mer Gunnars kone Hallgerds adferd, men Gunnar vil at Hogne hevner for hans død. Han vil egentlig ikke skade noen, men i middelaldersamfunnet hadde man en konkret forståelse av ære. Ifølge denne æreskoden måtte Hogne hevne.

Gunnar kveder strofer til Skarphedinn og Hogne som menn tolker som at Gunnar ønsker at han skal hevnes. Disse versene er følgende:

Fræge far til Hogne/ fram han heldt, han som/ striden modig sette/ staseleg i gang:/
Hærmannen, den Frøyas stav/ heller med hjelm på hoved. (92)

Gunnar kan være glad, fordi han forventer hevn for sin død, som Ganger Rolv når han dukker opp for andre gang. Både Gunnar og Ganger Rolv er i veldig godt humør. Det er ikke vanlig for haugbuer. I *Ganger Rolv saga* avslører versene at haugbuen er glad.

Det uttrykkes i 3 strofer haugbuen kveder. I den første strofen sier han at han hyller Rolfs tapperhet, og nevner at Rolf er en «stridskarl». Det er sikkert en stor kompliment fra en haugbue som var konge. Regved var også kjent som en stor kriger, så som Rolv er. Han ser på Rolv og seg selv som likeverdige.

Den første strofen lyder slik: «**Regved glædes**/ over modige Rolfs/ tapre rejse/ her til riket. /Denne stridskarl/ vil sikkert tage/ hævn på Erik. (104)»

I den første strofen er Regved lykkelig over at han skal hevnes når kongen Erik drepes. I

den andre strofen kveder haugbuen at Rolv skal drepe hans fiender Grim og Tord. I den tredje strofen gleder han seg til at Rolv gifter seg med hans datter Ingigerd. (104). Haugbuen er sagt å være glad. Hver strofe i den første linjen begynner med ord «Regved glædes over (104)» som viser at han var i godt humør.

Disse strofene avslører at haugbuen ikke var vennlig mot Rolv bare på grunn av sitt gode hjerte, men han ser Rolf som et redskap for å få rettet for sin død.

Derfor kan det påstås basert på på haugbuens strofer at selv om han har respekt for Rolf, har han også egennytte på spill. Det er hevn. Det bekreftes med etterkommende linjer som haugbue sier: «Jeg tror, at det er en god utsikt til, at du får hævn over mig. (104)»

Hvis man sammenlikner haugbuene Gunnar i *Njáls saga* med Ganger Rolvs andre episode, er det betydelig at begge episodene inneholder en glad haugbue som sier strofer og egger en mann til hevn.

4.3.9 Gavemotiv

Det å få gaver opptrer i saga. Motivet har noen variasjoner, men det er sikkert en typescene, for det opptrer i så mange verk.

Noen ganger kan gave være at en person kan være sammen med sin døde slektning. I *Helgekvida Hundingsbane II* får Sigrun mulighet å se sin døde ektemann igjen. Hun har følt en sterk lengsel og stor pine etter sin ektemanns død. Hun uttrykker at hun vil være sammen med ham eller død. Derfor er det veldig betydningsfullt for henne når hun møter mannen sin Helge. Det å være sammen med noen som du har mistet kan sees som en gave. I *Hervor og Hedreks saga* får Hervor også muligheten å se sin far. Hun har aldri sett sin far. Hervor får vite mer om sine røtter, og hun får bekreftet at hun ikke stammer fra treller.

I *Groas galdrer* pågår det også et møte mellom slektninger. Den ene er død og den andre levende. Haugbuen Groa gir gaver som er galdret til sønnen Svipdag. Groa vil beskytte sin sønnen sin. Det kan være at sønnen også savner mora si i tillegg til å ønske å få hjelp

fra henne. I disse tre tilfellene er møtet med haugbuen også en gave. Siden man får være sammen med sin familie.

En annen gave en haugbue kan gi er magiske gjenstander. På grunn av det likner haugbuer i noen sagaer på magiske hjelpere som vi kan møte i eventyr. Haugbuer er en giver som gir karakteren noe materielt som heltene har behov for i løpet av fortellingen. Likevel må heltene først vise at han er verdt disse verdisakene. Sjelden gir den magiske hjelperen noe til karakteren som ikke har gjennomført en test som dukker opp i samme episoden der magiske hjelperen finnes. Denne prøven er en hard kamp eller en mental prøve.

I *Hervors saga* må Hervor vise Angantyr at hun ikke er redd for store flammer som kommer fra den andre verden og markerer etterliv. Det at hun ikke er redd skiller Hervor fra alle andre mennesker. Angantyr roser hennes modighet. Det er en mental prøve, som Hervor klarer. Angantyr gir Hervor et magisk sverd. Det er en stor kompliment til hans datter siden bare personen som er verdt sverdet kan få det. En som er feig kan ikke få sverdet fra haugbuen.

Et annet eksempel som inneholder samme mentalitet finner vi i *Røydæla saga*. Der gir Ulf et stjålet sverd til Torstein, og Torstein bruker sverdet til å drepe Ofeig. Men her gir han sverdet tilbake til haugbuen og plasserer sverdet igjen i haugen, for han syns at det er moralsk riktig:

Eg vil gi deg sverdet, for no treng ikkje eg det, og du er slik ein djerv kar at eg fullt ut unner deg å ha glede av det. (IV, 285)

Haugbuen Hreggvid er en av de mest gavmilde haugbuene, for han gir mange gaver til Rolv som han møter. Det belyses i teksten at Hreggved gir et magiske sverd, to rustinger og et skjoldet til Rolv. Det kommer ut fra teksten etterpå at formålet med det var at han kunne overvinne trollet Sørkve.

I islendingesagaen *Bårds saga* får presten nesten et halssmykke fra haugbuen Raknar. Haugbuen vil gi smykket til ham, men presten tier på det. Derfor får han verken smykket og ringen. Presten mister sin sjanse for å få smykker:

Presten svara ingenting og sat roleg som før. Mange makelauser ting synt seg for han, både troll, uvette, djevlar og trollkundige folk. (266)

Det finnes også en annen islendingesaga hvor Hord får et smykke, nemlig ringen fra haugbuen, men han tar den med vold. Ifølge *Hords saga* er smykker ikke noe gave, men en belønning for å overkomme haugbuen. Smykket var tatt med styrke ikke gitt med vilje.

Hreggved vil å omsorge for at Rolv ikke tror på Vilhelm for det kan resultere i med heltens død. Han advarer Rolv når han sier: «Når du ikke lenger tjener Vilhelm, kan du ikke stole på ham, for han vil forråde dig, hvis han kan. (73)» Denne informasjonen kan også sees som gave, for Rolv vet etter haugbuens ord at han må være forsiktig. I tillegg ønsker haugbuen til Ganger Rolv lykken og framgang: «Farvel nu, og gid alt går som du ønsker og vil. (73)»

Det finnes likhet med *Groagalder*. Av den grunn at det er en velsignelse Hreggved gir til Rolv. Haugbuen er stor hjelper og støtter av Rolv, han oppmuntre Rolv og vil ham godt.

I *Gull-Tores saga* gir haugbuen Agnar til Tore en kjortel, som beskytter mot eld, hansker som gjør ham usårlig. Agnar overrekker ham også en kniv, et belte, en hjelm og et sverd. Det er felles trekk med Ganger *Rolv saga*, for begge gir magiske gjenstander og våpen som man kan bruke i kamp. I *Gull-Tores saga* gir haugbuen gjenstander for han vil hindre personen fra å bryte inn i sin haug. Haugbuen Agnar begrunner hvorfor han gir gaver: «Eg vil gje deg gåver at du skal dra tilbake og leita etter anna gods. (326)»

Det er et unntak i norrøne tekster der en haugbue bare gir gaver for han er redd for at personen vil gå inn i hans haug. Som regel tenker haugbuer på en annen måte. De er forberedt til å møte noen, men personen er den som kan føle frykt etter haugbues mening. Denne oppfatningen kan beskrives med haugbuen Raknars ord. Han dukker opp forarget, refser alle og sier at han skal gi gaver til den som har modig nok til å møte ham:

Nå skal eg være den mest gjevsmilde av oss og **tilby til eige desse verdifulle tinga** som eg har her nå, til den mannen **som kommer til møtes med meg**. Men ein slik er det nok **ingen av her inne**. (263)

Haugbuen er selvsikker at han ikke har behov for å gi gaver siden alle er feige. Likevel en prest skal sitte på haugen om natta og er våken. Raknar kommer til presten og sier:

Han bad presten komme med seg og sa han skulle gjere ferda hans god og «her **er ein ring** eg vil gi deg og eit **halsmykke**. (266)

I tilfelle av *Torstein Oksefots tått* ser vi at haugbuen Brynjar oppfører seg som en magisk hjelper. Først og fremst er han en vennlig haugbue. Det vises med hilsning. Først hilser haugbuen på Torstein og deretter hilser Torstein haugbuen. Det sies i teksten: «Mannen gjekk mot Torstein og helsa han. Torstein helsa attende.» Han gjennomførte en hilsning, men det er sikkert en annen måte han satt på prøve. Han skal kjempe med en ond haugbue og hans hær. Denne ond haugbuen er Brynjars bror Odd. Odd har en regel at alle må gi ham verdisaker, gull eller noe som de setter pris på. Han takker ingen for disse gaver. Så haugbuen oppfører seg ganske arrogant. Torstein vil ikke betale til ham, for han har inget unntatt sin øks. Enda mer, er det en situasjon der han må drepe Odd, for det finnes ingen annen utvei for å få gullet fra Odd. Haugbuen vil ikke gi det frivillig. Men han trenger dette gullet som han skal gi til mora si:

Odd har **eit stykke gull** som er slik, at kvar den som er mællaus og legg gullet under tungerøtene, får målet sitt attende, og med det gullet kunne mor di ha fått att målet. Men Odd gøymer det i dag eller natt. (IV, 430)

I tillegg til gullet, som Brynjar gir til Torstein, gir Brynjar også gullet til Torstein: «Han gav han **tolv merker sølv** i ein pung. (431)»

Enda mindre vekt legger det på at Brynjar selv om han er en magisk hjelper ikke er helt uselvisk. Han vinner mest selv, for møtet med Torstein slutter med hans brors død. Dette gjør han mentalt fri, han må ikke tjene sin bror, bøye seg foran ham og betale ham i gull eller verdisaker. Brynjar prater om Torstein hans forhold med sin bror:

Eg og mennene mine har voren øydde til å gå på med å gje han anten ei mark gull, to merker sølv eller ein eller annen kostbar ting som er verdt like mykje som det hver natt. (430)

Haugbuen har plikt til å gi gaver til Odd. Så her igjen brukes det motivet om å gi gaver. Når Torstein dreper Odd, må Brynjar ikke lenger tåle denne haugbuen. Han må ikke lenger lide på grunn av brorens urettferdighet, og han får makt. Til og med Brynjars posisjon i haugen endres etter Odds død. Brynjar får høyere posisjon fordi han blir herskeren av haugen etter Odds død. Nå er han lederen av andre haugbuer: «No har du gjeve meg stor fridom, Torstein, for no er det eg som rår over haugen og rikdomane i han. (IV, 431)»

Brynjar får makt takket være Torsteins gjerninger. Derfor er han takknemlig. Ringen er hans gave til Torstein. Fordi som sagt før er Brynjar her i den magiske hjelperens rolle. Han er nyttig for Torstein, men han har også sin egen nytte i spillet. Hans status øker, og han blir gjenfødt i kroppen til Torsteins sønns. Brynjar er et eksempel på en velvillig og tolerant haugbue.

Det er også andre haugbuer som er givende. Disse haugbuer opptrer i *Gesta Danorum III* boka og i *Gravboerens tått*. Ifølge *Gesta Danorum* og i *Gravboerens tått* var haugbuer sinte på mennesker. Men det er interessant at disse anonyme haugbuene tilgir personen at han har gjort feil og stjålet fra haugen. Deres gave til mennesket er at de tilgir, skremmer litt mennesker, men lar dem å leve videre.

I *Torleiv Jarlsskalds tått* gir haugbuen Torleiv til gjeteren Hallbjørn en magiske evne å skape poesi. Det å bli poet var en stor gave. Siden middelaldersamfunnet satte stor pris på poeter. De var æret nesten like høyt som krigere. Dette ser vi også i *Stjerne Odds tått* der haugbuen vil gi ringen til Stjerne Odd for han kvedet flotte vers:

/../ og alle snakket pent om det og roste kvadet svært, ville han gi en lønn som sømmet seg for en høvding. Han ville gi skalden **en stor gullring** som han hadde på armen. (455)

Karakterer skal testes mentalt eller fysisk, og de skal få gaver. Derfor kan vi si at Hume (1980,3) som sa at overnaturlige vesener tilbyr en test til karakter, hadde rett i. Haugbuer er, som andre overnaturlige vesener, som setter en på prøve, og deretter belønner de helten når han eller hun har gjennomgått testen.

Motivet om å gi flotte gjenstander i *Ganger Rolvs saga*, *Torstein Oksefots saga*, *Bårds saga*, er motivet som tilhører til den eventyrverden og gir fortellingen et fantastisk preg. Det å få gaver var antakelig et motiv som var ikke regnet til å være en sannhet, fordi vesener som oppfører seg som magiske hjelpere er et kjent eventyrmotiv. Episoder som likner på eventyr regnes ikke å være sanne. De betraktes som fantasi.

4.3.10 Viderefortelling

Det å fortelle historien videre kan ha fire årsaker. Det å fortelle historien videre er v

Den første grunnen til å fortelle haugbue-historien videre er å informere skikkelsen at en haugbue har blitt sett. *Njåls saga* og *Helgekvida Hundingsbane II* tilhører denne gruppa. I henhold til *Helgekvida Hundingsbane II* hvor tjerna først ser haugbuen Helge. Deretter går hun til Sigrun siden det gir Sigrun mulighet å se sin døde ektemann. I *Njåls saga* ser også tjerna først haugbuen, men han er sammen med en sauegjeter. Tjenestekona skal si ifra hva hun har sett, og dele informasjonen med Gunnars familien, særlig med hans mor Rannveig. I begge verkene er det viktig at husfolk prater om at de har sett en haugbue. Formålet med motivet i denne gruppa er å gi informasjon.

Den andre grunnen er at en vil få bekreftet at en virkelig har sett en haugbue. Et eksempel på denne kategorien er *Stjerne Odds saga* der betoner teksten for mye at det måtte være sanne historien, som skaper en tvil om det egentlig skjedde i virkeligheten eller heller ikke: «Nå er det slutt på denne drømmen som Stjerne-Odde drømte, etter det han selv har sagt.» «**Etter det han selv har sagt**» betyr at han har fortalte om drømmene sine de andre.

Den tredje grunnen er at den som har brutt inn i haugen vil få respekt fra en konge, en jarl, en mektig bonde, gifte seg med ei vakker kvinne eller få høyere sosial status. I denne gruppa har vi *Bårds saga*, *Hords saga* og *Grette saga*. I *Bårds saga* kongen ikke spør først hva skjedde i haugen. Det mangles spørsmål til Gjest. Gjest sier ikke strofen om haugbrott i strofen, men likevel forteller han om det til kongen: «Gjest gav alle de tinga til kongen og **fortalde alt som hadde skjedd**. (267)»

I *Hords saga* kveder Hord vers til Roars spørsmål at han har overvunnet Sote: «Roar spurte Hord etter nytt, **og han kvad en strofe** (214).»

Etter at Hord har brutt inn i en haug og hevet fram skatten, gir han den til jarlen. Man kunne ikke alltid beholde skatten, noen gang var man nødt til å overlevere den til den som hadde høyere posisjon. Nå kan Hord fri til jarls datter Helga, fordi han har overvunnet haugbuen og fått skatten. Det løfter ham i sosial hierarki, og nå kan han ønske seg ting som han ikke hadde kunnet få uten å ha utført denne store heltedåden.

Torfinn spurte fra Grette i *Grettes saga*: «Hvor har du fått tak i skatten?» Grette svarer på spørsmålet med strofer om sitt haugbrott. Derfor kan det sies at det også her er til stede motivet om viderefortellingen siden Grette forteller historien sin videre. Både *Grettes saga* og *Hord og hans kjempenes saga* har et motiv om at man først spør helten om verdisaker og deretter forteller helten om sin opplevelse ved bruk av strofer.

I *Grettes saga* endres litt Torfinns holdning mot ham når han sier at han har drept Kår den gamle og tatt hans eiendom. Torkell erkjenner ham som en tapper mann som har overvunnet noe som andre ikke har kunnet å gjøre. I *Bårds saga* påskjønner også kongen Gjesten for hans heltedåd.

Den fjerde grunnen hvorfor en videreforteller historien er å be om hjelp. Mennesker forteller historien videre ettersom det håper at noen skal uskadeliggjøre haugbuen som ikke lar dem å leve i ro og fred. Det er spørsmål om livet og døden. I denne gruppa tilhører mennesker i *Øyrbyggja* og *Laxdæla sagaer*.

Den femte grunnen er at det er morsomt å høre på haugbuefortellinger, og disse historiene er underholdende. Til denne kategorien hører *Torgils saga* og *Havlida*. Det kommer fram fra teksten at det var en vane å fortelle historier til kongen for å underholde dem. Det fortelles en fortelling om å bryte inn i en gravhaug uten å presisere om det var noen kamp med haugbuen og hva som skjedde i haugen.

I *Sturlunga saga* hadde kongen Sverre en fest hvor det ble fortalt fortellinger. Den siste fortellingen ble fortalt av Rolv fra Skålmarnes, den handlet om Tråin berserk:

Det er fortalt litt om kven det var som laga gaman og kva trøyskap det var, jamvel om det ikkje har så mykje å seia her. Det seiast- det mange no legg imot og ikkje læst ha høyrte gjete, for mange er ukjende med sanninga og tror at oppspinn er sant, og at det er løgn det som er sant er at Rolv fra Skålmarnes **fortalde saga om** Rongved viking, om Olav Hærmannakonge, Tråin berserk som braut gravhaugen, og Romund Gripsson saman med mange viser. Denne saga moroa dei kong Sverre med, og han sa at **slike lygesoger** visseleg var dei mest morosame- likevel kan folk føra ætta si attende til Romund Gripsson. Denne saga hadde Rolv sett saman (49)

Rolvs fortellinger kunne være både lange og korte, men fortellingen som handlet om Tråin berserk, som brøt seg inn i haugen, måtte sikkert være lengre enn å bare nevne hans innbrott. Likevel nevnes det verken hvorfor han gjorde det, eller om han fikk noen verdisaker fra haugen, om det var noen verdisaker der i det hele tatt.

Et vanlig haugbrottmotiv innebærer at noen bryter inn i en haug for å stjele noe særlig dyrebart. Episoden gir ingen informasjonen verken om perseptuelle tilstand, psykofysiske tilstand eller om normbrudd.

Grunnen er at fokuset ligger annetsteds, nemlig at haugbrotthistorien ble fortalt. Kongen syntes at disse fortellingene var underholdende og satte pris på dem. De ble sett på som fantastiske historier og ble fortalt for å underholde hoffet.

Alt peker på at tilhørere kjente til denne historien fra før, fordi det å fortelle om detaljene kunne ha gjort episoden mer spennende å høre på, og derved mer underholdende. Men sagaforfatteren valgte å ikke fortelle om detaljene.

Det er et interessant innslag at fortellingen mangler bakgrunnsinformasjon om hendelser i haugen. Det kan skyldes av en årsak at forfatteren av ikke foretrekker å presisere hva

skjedde i haugen og hvorfor Hromund Gripssons brøt inn i haugen. Jeg syns at han tenkte at han ikke har behov å fortelle hele historien, fordi han forutsatte det var så velkjent historien om haugbrott at han forutsatte at alle kjente til denne historien. Det viser at det muligens er en typescene. Derfor valgte man å ikke skildre alle hendelsene. Det resulteres i at episoden er så kort.

I mange verk finnes det motivet om viderefortelling, og der presiseres ikke hvem publikumet var. F.eks. *Torleiv Jarlsskalds saga* og *Stjerne Odds saga*.

4.4 Distansemarkører

Når man bygger på de forrige analysene om overnaturlige betingelser og typescener, kan man beskrive hva som gjør disse situasjonene overnaturlige. Disse overnaturlig trekk kalles distansemarkører.

Distansemarkører hjelper å bestemme om historien var fornemmet som møtet med det overnaturlige vesen som gjør historie sanne eller møte med det fantastiske vesenet som gjør historien ikke-sanne og er en fantasiskapning. (Sävborg, 2009, 326)

4.4.1 Interaksjon og dimensjonalitet

Ved å se på interaksjonen mellom personen og haugbuen kan vi se hva som gjør episoder endimensjonale. Mangelen på interaksjonen preger derimot todimensjonale episoder.

4.4.1.1 Endimensjonale

Kampmotivet finnes i *Bårds saga*, *Hords saga*, *Hromund Gripssons saga*, *Gesta Danorum V bok*, *Den Legendariske Saga om Kong Olav*, *Bårds saga*, *Hords saga* (Sävborg, 2009, 439). Derfor er disse episodene endimensjonale etter sannhetskriterier, for de inneholder fysisk interaksjon, som betyr at det tas hodet av haugbuen eller kjempes med ham. I tillegg til den slags interaksjon, er det også annen interaksjonen - samtale mellom personer, som i *Helgekvida Hundingsbane II*, *Groagaldrer*, *Torstein Oksefots tått*, *Hords saga*, *Stjerne Odds tått*, og *Hervor og Hedreks saga*, eller de har innslag av hilsning som f.eks. i *Ganger Rolv saga* og *Bårds saga* kp 18. Det er synlig at haugbuer som hører til den fjerde gruppa, som består av velvillige slektninger, foretrekker samtale framfor kamp. Disse haugbuene opptrer i to kvad som er *Groagaldrer*, *Helgekvida Hundingsbane II* og en fornaldersaga *Hervor og Hedreks saga*.

Etter disse to kvadeksemlene blir kvadsjangeren preget av en samtale mellom haugbuen og en slektning som går til hans haug. I *Groagalder* åpenbarer den eneste kvinnelige haugbuen seg. Hun hører på sønnens strofer, hun sier noen besvergelses og forsvinner. Interaksjonen er hinsidig og pågår i form av vers i dette kvadet.

I *Helgekvida Hundingsbane* og i *Hervor og Hedreks saga* er det en kvinnelig slektning som går til haugbuen. Derfor har haugbuen ingen hensikt å drepe sin datter eller kona. Det samme gjelder *Groagalder* der den kvinnelige haugbuen ikke dreper sin sønn. Derfor mangles det interaksjon i form av kamp. Det handler heller om å få velsignelse fra haugbuen, som sønnen i *Groagaldre* og dattera i *Hervors saga*.

Alle disse episodene innebærer interaksjonen som gjør episodene fantastiske og ikke sannsynlige for middelaldermennesker.

4.4.1.2 Todimensjonale

I tillegg finnes det en annen type av haugbue-historier, nemlig historier som ikke har noen interaksjon. Det betyr at historien var sett på som todimensjonal, og der opptrer det et overnaturlig vesen som ble oppfattet som troverdig.

Det finnes rent todimensjonale episoder der det verken finnes noe samtale eller kamp. Disse episodene handler om enten onde haugbuer, som tilhører *Laxdæla saga* og *Øyrbyggja saga*, eller sterke haugbuer, som kan forårsake flommen som i *Gesta Danorum*. I *Laxdæla saga* og *Øyrbyggja saga* ville mennesker ikke ha kontakt med haugbuer, for haugbuer drepte mennesker og drev med gjengangeri. Derfor var det å stjele fra deres haug ikke noe lokkende for mennesker som bodde nære Rappstad og Hvam der gjengangere drev med gjengangeri.

Mennesker hadde problemer med å bo i et område der haugbuer holdt til. Så dette er årsaken til at det er ingen interaksjon i disse episodene.

I *Gesta Danorum* var menn veldig redd for haugbuer, og deres eneste tanke var å flykte og komme unna. I *Bårds saga* første episode kp 18 mangles det interaksjonen av samme grunnen, alle er redde.

Det er ofte haugbuer som fremfører strofer og deretter forsvinner. Noen ganger er disse haugbuene ganske passive. Disse haugbuene kan vi møte i *Njáls saga* og i *Half saga og kjempene hans*.

I *Njáls saga* hører tjenestekvinna og sauegjeteren strofer fra Gunnars gravhaug. De ser ham ikke, men tenker at han var i godt humør siden hans stemme var lystig:

Så hende det seg ein gong på Lidarende at sauegjeteren og ei tjenestekvinne dreiv dyra framom haugen til Gunnar. Dei syntest dei høyrde at Gunar var glad og song inne i haugen. (III, 91)

Denne episoden følger i *Njáls saga* med en episode når Gunnars sønn Hogne og hans venn Skarphedinn er på haugen og ser Gunnar. Det er forskjellen fra den første episoden hvor haugbuen ikke egentlig blir sett. I likhet med den første episoden synger Gunnar en strofe også her:

Dei såg at Gunnar var glad og stråla av glede. Han kvad ei vise så høgt at dei tydeleg kunne ha høyrte det, jamvel om dei hadde vore eit stykke unna. (III, 91)

I *Njáls saga* kveder haugbuen Gunnar slikt:

Fræge far til Hogne fram han heldt, han som/ striden modig sette/ staseleg i gang. /
Hærmannen, den Frøyas stav/ heller med hjelm på hovud/ han ville døy, enn vikja unna!
(III, 91-92)

Hogne og Skarphedinn svarer ikke på strofene. Det er ensidig kommunikasjon i begge episodene i *Njáls saga*.

Ifølge *Half saga og hans kjempene* er det Fin den Rige som går til den døde kongen Øgvalds grav eller haugen. Han vil vite hvor lenge kongen har vært død, men vi vet ikke om han stiller dette spørsmål siden det ikke nevnes i teksten. Det kan være at det bare er interesse, som ikke uttrykkes i et spørsmål.

Fin den Rige hører noen strofen som kommer fra haugen. Det spiller ikke noen rolle hvor nære han er, for han er nære nok for å høre versene, og det er viktig i konteksten av denne episoden. Det sies i episoden i *Half saga og hans kjempene* at:

Landnamsmanden Fin den Rige fra Agernæs lå med sine skibe ved Øgvaldsnæs og var klar til at seljle til Island, og han ville vide, hvor længe siden det var, kong Øgvald faldt. Han hørte dette vers blive kvædet inde fra haugen. / ... / (bind 4, 26)

Strofene kommer fra haugen, så konge Øgvald har blitt haugbue, for han falt i slaget. Det som gjelder haugbuen Øgvald, så var han passiv mot Fin den Rige. Han uttrykker verken aggresjon eller vennlighet. Han gir ingen gaver til Fin den Rige. Haugbuen krever ingenting. Dessuten truer kongen ham ikke, og Fin den Rige har ingen grunn til å kjempe med ham. Han gikk ikke nære kongens haug for å ta skatten. Derfor kjemper haugbuen ikke med ham.

Haugbuen fremsier strofer, selv om Fin den Rige ikke spør direkte om årsaken for hans død. Disse strofene markerer at kongens liv er over. Haugbuen Øgvald tar et tilbakeblikk på sitt liv, og han forteller i strofene om sin død. Haugbuen kveder følgende strofer:

For længe siden/drog ei leding/ hele Høklings/ enorme hær/ og sejlede på/ laksens salte vej, / da blev jeg hersker/ her i højen. (Lassen, 2017, bind 4, 26)

Kanskje kveder haugbuen denne strofen for han vil presentere kampen. Han vil understreke at han døde i kamp, og at hans motstander Høkling hadde overvekten av hær: «hele Høklings/ enorme hær/ og sejlede på/ laksens salte vej. (Lassen, 2017, bind 4, 26)»

Det er den eneste gangen det nevnes at et menneske møter den døde konge Øgvald. I tillegg er den den første og siste gangen en fortelling nevner Fin den Rige. Både Fin den Rige og haugbuen Øgvald er ute fra historien etter sitt møte. Derfor er det vanskelig å vite hvilken rolle denne haugbuer episoden har. Det kan være at kongen Øgvald har en sentimental stund, og han vil dele den med Fin den Rige, fordi han har kommet til hans haug. Hvordan visste han å komme der? Episoden forklarer den ikke, for det mangles haugeld, og Fin den Rige har ikke noen bakgrunnsinformasjon om det.

Når vi tenker på *Ganger Rolv saga* der haugbuen konge Regved sier strofer til Rolv, så kan vi anta at det er mulig at haugbuen også i disse strofene forteller om sin død fordi han forventer at Fin den Rige skal hevnes på motstanderne hans.

Ifølge *Half saga og hans kjempene* går Fin den Rige på haugen for han kunne være vennen med kongen, eller slektningen som må ta hevn. Han kunne også bare være interessert i å høre hele historien om kongens død. Likevel er kong Øgvald ikke glad i denne haugen. Det avslører at haugbuen ikke forventer hevn. Han har slått seg til tåls med døden.

Det er også noen andre episoder som ikke inneholder interaksjonen. Den første kategorien av nøytrale haugbuer holder distanse fra mennesket. I *Sturlubok* er Åsmund sett av en mann som hører på strofer som Åsmund sier fra haugen:

A man heard a following ditty sung within his howe (gravemound) as he passed by it: In stony stead, in Atal's Raven/I have prow-room to myself,/Nor is the deck with thanes o`ercrowded, The timers steed is my abode,/ But better to one skilled at battle, In empty space than evil suite,/ Yet no longer people may remember/ I am master here of my own ship. (39)

Det er ingen hinsidig interaksjonen. Mannen hører bare strofene, men har ikke noen kommunikasjonen med Åsmund. Åsmund ble begravd sammen med sin trell. T. Ellwood har forklart at den siste linjen av strofen «Yet no longer people may remember/ I am master here of my own ship.» forteller at «fact that a thrall was left to disgrace and annoy him in death. (Ellwood, 1843, 39)». Så trellen plager Åsmund i hans grav og Åsmund uttrykker det i strofene. Strofene er fremført for å gi informasjonen videre til mannen, så at han kunne hjelpe haugbuen. Trellen er tatt ut fra gravhaugen og Åsmund kan leve i ro.

Det er avstand mellom Åsmund og mannen ved hans grav. Det er også avstand mellom haugbuen Øgvald og Fin den Rige. Dette er også et eksempel på hvor man bare aner tilværelsen av et overnaturlig vesen, men man ser ikke det. Menn ser ikke haugbuen. De bare hører strofer. Derfor gis det heller ikke noen informasjon om hvordan haugbuen ser ut, og det mangles samtale mellom skikkelsene.

Dessuten er det noen ganger ingen interaksjon når haugbuen dukker opp i drøm, som i *Røykdæla saga* og *Torolv Jarlsskalds tått* der haugbuen snakker med mannen, men mannen svarer ikke. Så det er en stor distanse som skapes med mangelen på interaksjon.

I *Røykæla saga* vil haugbuen Skjevil takke Torkjell som har lagt sverdet tilbake til graven og kjempet godt i kampen, men det er likevel ensidig interaksjon. Hele kommunikasjonen pågår i form av en monolog. I *Torolv Jarlsskalds tått* mangles det også interaksjon. Haugbuen Torleiv prater når de møtes, mens gjeteren Hallbjørn tier og lytter til hva haugbuen har å si. Så denne tåtten er helt todimensjonal, for den inneholder ikke noen replikker fra gjeteren.

Mange episoder er fantasibaserte, for de inneholder interaksjon, enten i form av et samtale eller en fysisk kamp. Todimensjonale episoder er preget av mangelen av hinsidig interaksjon. Det er synlig i *Sturlubok*, hvor et menneske ser Asmund som sier strofer, men det er ingen interaksjon mellom dem. Den samme tendensen gjelder *Halfs saga og hans kjempene* der skikkelsen hører strofer som lyder fra haugen, men det opptrer ikke noen verbal interaksjon mellom personen og haugbuen. Det samme ser vi i *Njåls saga* hvor Gunnar åpenbarer seg for ei tjenestekvinne og en gjeter, og deretter sier strofer til Hogne og Skarphedinn. I *Torleivs Jarlsskalds tått* er det haugbuen som også kveder, men Hallbjørn svarer ikke haugbuen med å kvede. Disse episodene kunne være betraktet som virkelige opplevelser, som skjedde i virkeligheten.

Disse likhetene mellom episodene hvor haugbuer sier strofer er så store at de kan regnes å være én og samme scene, men også sannheten forbundet.

4.4.2 Drøm

Haugbuen kan også dukke opp i søvn. Drømmer kan fungere som distansemarkører når en finner gaver eller får skalde-evne etter å våknet opp fra drømmen hvor et overnaturlig vesen har åpenbaret seg. (Sävborg, 2009, 330-331)

I *Stjerne Odds tått* og i *Torolv Jarlsskalds tått* er det et felles element som er søvn. Begge islendingene får evnen til å skape poesi i drømmen sin. Det er en distansemarkør, for de var ikke poeter i sitt hverdagslige menneskeliv. Stjerne Odd er som Hallbjørn som ikke kan skape vers. Kanskje var Stjerne Odd enda mer talentløse «poet» enn Hallbjørn, for Hallbjørn prøver å dikte vers, og hans storverk er at han kan skape én verselinje på haugen

mens han er våken: «Her ligg ein skald. (I, 362)»

Stjerne Odd skapte ikke Torleiv ønsker å bli poet, men Stjerne Odd har en drøm der han er poet. Kanskje er denne drømmen hans ubevisste ønske om å skape vers. Den overnaturlige aspektet ved *Torolv Jarlsskalds tått* er at han har evnen til å skape poesi også etter å ha våknet. Det utdyper ideen om at opplevelsen var virkelig for ham. I *Stjerne Odds saga* er det ikke så sterk skifte, for han husker ikke alle versene han diktet i søvn.

Stjerne-Odd husker få av versene sine etter å ha våknet, men Hallbjørn husker alle versene haugbuen sa til ham. I *Røykdæla saga* finner Torstein et sverd ved siden av seg når han våkner. Det er et overnaturlig aspekt ved møtet, fordi det å finne gjenstanden etter søvn, gjør søvnen til en distansemarkør. (Sävborg, 2009, 300)

I *Torstein Oksefots tått* sover Torstein på haugen, kjemper med haugbuer og våkner opp ved siden av en gullring og penger som den vennlige haugbuen Brynjar har gitt ham i drømmen. I *Gull Tores saga* får også Tore flere våpen samt gull og sølv fra sin døde slektning Agnar. I tillegg gir Agnar ham instruksjoner om hvordan å drepe en drake. I tillegg nevner teksten Gull-Tores venn, som så Agnar og hørte på historien. Dette faktumet, samt med instruksjonene som Gull-Tore skulle følge, utdypes det forståelsen om at møtet med haugbuen måtte ha skjedd i virkeligheten.

4.4.3 Naturfenomener

Også naturfenomener kan være distansemarkører. Her analyserer jeg tre fenomener: haugeld, jordskjelv og flom.

4.4.3.1 Haugeld

Haugeld, og det betraktes om det er også en typescene og distansemarkør.

Haugeld forestilles i fem sagaer: *Gull-Tores saga*, *Grettes saga*, *Hervor og Hedreks saga*, *Njåls saga* og *Hords saga*.

I *Grettes saga* er Grette hos sin venn Audun der han ser noe uvanlig. Grette ser en svær ildflamme nære Auduns gård: «så han en **svær ild flamme opp** på neset nedenfor Auduns gård. (II, 75)» Han vil diskutere dette og hva det er med Audun, men Audun syns at det er bedre hvis Grette ikke vet hva som står bak ilden: «Grette spurte hva det var, men Audun mente **han trengte ikke vite det**. (II, 75)» Audun vil unngå å snakke om haugelden, kanskje fordi han er redd. Grette svarer at haugelden viser stedet hvor det finnes skatt: «Dersom noe slikt var blitt sett i mitt land,» sa Grette, «ville vi ha sagt **at det brant over en skatt**. (II, 75)» Audun forsøker å overtale Grette og sier en gang til at det er bedre om Grette ikke vet grunne til haugelden: «Det kan være at **denne ilden tennes av en vi helst ikke bør prøve å finne ut noe om**», svarte bonden. (75)»

Det er et element at noen vesener er så skremmende at det er bedre å ikke komme i kontakt med dem. Audun prøver å overtale Grette til å forlate sin plan om å bryte inn i haugen, for han er redd for den som eier haugelden. Han er redd for både haugelden og dens eier. For haugelden bringer til dens eier.

Haugelden koples ofte til haugbuer som irettesetter karakter. I *Hervor og Hedreks saga* dukker det opp en haugeld, og deretter haugbuen som irettesetter dattera si Hervor for at hun har kommet til hans grav. I *Gull-Tores saga* er haugbuen Agnar sint på Gull-Tore som har tenkt å stjele fra ham etter at Gull-Tore har sett en haugeld. Det kan være at haugbuen skaper haugelden for å tiltrekke *Gull-Tore* til haugen sin, for egentlig vil haugbuen gi gaver til Gull-Tore fordi Gull-Tore er i slekt med ham. Men Gull-Tore oppfører seg formastelig.

I *Grettes saga* irettesetter haugbuen ikke personen, men angriper Grette. Det er forskjellig fra *Gull-Tores saga* og *Hervors saga*. Som vi tidligere så på, egger haugbuen i *Njáls saga* til hevn, derfor er det sannsynlig at han skapte haugelden for å kalle Hogne og Skarphedinn til haugen sin.

I *Njáls saga* er det sagt at Hogne og Skarphedinn ser en åpen haug, og en haugeld som brenner i Gunnars haug. Det er karakteristisk for denne episoden i *Njáls saga* at haugelden

ikke er et stort lys, men det er fire lys som brenner: «De syntest de **såg fire lys som brann i haugen** uten å kaste **skugge**. (I, 326)»

Å se elden var sikkert noe som ble regnet som uvanlig, noe som avviker fra den menneskelige verdens grenser. Episoden i *Njåls saga* sier at ilden ikke kaster noen skygge. Lyset som opptrer i den mørke tida, burde skape en skygge etter naturlover. Det strider mot naturlover at fire lys ikke kaster noe skygge.

Også middelaldermennesker var flinke til å legge merke til at elden kaster skygger når den brenner i mørket. Derfor er denne detaljen i *Njåls saga*, med for at den skulle lede tilhørerne av historien til å gruble over hva som kunne skyldes bak dette fenomenet. Derfor kan det påstås at det var et fenomen som differensierer seg fra den vanlige oppfatningen om naturlige fenomener.

I *Hords saga* er det nevnt haugeld også inne i haugen. Dette er likt med *Hervor og Hedreks saga*. I *Hords saga* ser protagonisten haugelden inn i haugen når en går for å møte haugbuen som bor i et begravelsesskip. Hord bemerker elden innen et rom i skipet: «I det indre rommet var der **et svakt lys**.(II, 212)»

Lyset betegner tilværelsen av haugbuen, og leder til haugbuens bolig. Den er svak fordi den kjennetegner et overnaturlig fenomen, men det må ikke tiltrekke personen til haugen, for han er allerede er.

Det er også en haugeld i *Hervor og Hedreks saga* der elden opptrer også etter at Hervor har sett haugen som åpner seg: «I samme øjeblik åbnedes højene, og det hele så ud som **et stort bål**. (Bind 2, 23)»

I *Hervor saga* og i *Njåls saga* er det en kombinasjon av to motiver: haugen åpner seg og haugelden blir sett.

Grunnen til det er at det er ingen som forklarer personen i sagaen hva dette fenomenet er for noe, eller hva det skyldes. Hadde det vært et motiv der noen forklarer til skikkelsen,

eller noen sier til sin venn at det er et fenomen som koples til haugen og viser hvor skatten er, så hadde det allerede blitt nevnt at det er et overnaturlig fenomen. Når fenomenet og dets opphav ikke blir nevnt eller diskutert av personene, trengs det et motiv om at haugen åpner seg, og først deretter kan man se haugelden. Det er relevant for det betoner den overnaturlige opprinnelsen til haugelden og viser at den stammer fra haugen.

Det finnes to typer av haugeld. Den første typen av elden brenner inn i en haug, den andre er utenfor haugen. I *Gull-Tores saga* og i *Grettes saga* brenner elden ikke inne i haugen, men på haugen. Det er skiller seg fra *Hervor og Hedrek sags*, *Njáls saga* og *Hords saga*.

I *Gull-Tores saga* er haugelden som et kart til haugbuens hjem. *Gull-Tore* ser en ild som likner på månen og som har blå flamme. (326) Den første adskillelsen fra *Njáls* episode er at det er bare én flamme, ikke flere flammer i episoden. Det er også en annen skilnad fra *Njáls saga* der det ikke var sagt noe om fargen på ilden. Lyset er blått, som gjør det enda mer unaturlig og skiller det fra andre haugeldepisoder. Kontrasten mellom den hvite månen og en blå loge rundt den er noe som utdyper forståelsen av at dette var et overnaturlig fenomen.

Dessuten deles det ikke noen detaljer om det var skygger eller ikke i *Gull-Tores saga*, som det var i *Njáls saga*.

../såg Tore ein eld i nærleiken som såg ut mest som måneskinn, **og over elden var det ein blå lóge. Tore spurde kva for lys dette kunne vera.** (III, 326)

Alle disse scenene kan sees på som typescener, for i alle episodene ser protagonisten elden som brenner. Men i tillegg til å være en typescene, betones det faktumet at haugelden tilhører også distansemarkører. Elden er avbildet som et fenomen som gir beskjed om hvor haugbuen er. Den er skildret å være et overnaturlig fenomen. Haugeld kan betraktes som et trekk som skildrer todimensjonale episoder, som regnes å være sanne. Haugeldfenomenet legger til troverdighet til historien. Derfor har fenomenet flere funksjoner. Den første er å markere at et møte med det overnaturlige vesenet vil skje. Den andre funksjonen er å underholde den som hører på historien.

Det kan være at haugeld også lokker protagonisten til å komme og møte haugbuen, for eksempel i *Njáls saga* der Gunnar vil få hevn. I *Hervor og Hedreks saga* er det et stort bål, men i *Hords saga* er det et svakt lys. Så disse lysene var ulike i sin natur. I *Gull-Tores saga* og *Njáls saga* skildres det haugeld som lyser sammen med månen. Det kan generaliseres at haugeld er et fenomen som preger ganske få haugbue-episoder, men det kan være et varsel på at haugbuen er i et sted som er fysisk nære skikkelsen, og markere at en har kommet nære en haugbue.

4.4.3.2 Jordskjelv

Det opptrer også to jordskjelv i to islandske sagaer når en haugbue dukker opp.

Jordskjelv forekommer i den overnaturlige haugbue-episoden der Hord bryter inn i haugen i *Hords saga* som markerer at den andre verdens grense er overskredet (Sälvborg, 2009, 337). I *Hords saga* sies det at jordskjelvet kom og hadde innflytelse på mennesker. Det å bli gal kan sees på som en handling som er forårsaket av den andre verdenens tråder:

Det er fortalt om Roar og Helge at da jordskjelv kom, ble alle som var ute, helt gale, bortsett fra Roar og Helge, og de måtte holde på dem. (II, 214)

I *Bårds saga* setter jordskjelvet i gang andre overnaturlige hendelser: «Dei kjentest nesten ut som ei jorda skjalv under føtene deira. (267)» Det er sagt i teksten at jordskjelvet var skapt av haugbuen og årsaket andre overnaturlige hendelsen, som gjør jordskjelvet til et overnaturlig fenomen.

4.4.3.3 Vannstrøm

I tillegg til jordskjelvet er det også andre naturfenomener, f.eks. flom, som kan regnes å være distansemarkør.

/ ... /Det syntes dem nemlig, som der pludselig fra Højens Top, som de havde gravet igjennem, brød en **vældig brusende Vandstrøm frem, der med den voldsomste Fart overskyllede Markerne nedenfor og rev alt med, hvad der kom i Vejen for den.** (III)

Vannstrømmen er så sterk at den river med alt fra veien. Den er fort og voldsom. Alt det tyder på dens overnaturlige opprinnelse. Det er en distansemarkør.

Gjests hund Snate drukner i bølgene, som var forårsaket av Raknars trolldom. Teksten skildrer situasjonen slik:

Han viste Snate ut i brøttsjøane, og bikkja hoppa straks ut i brottsjøane i sjøen der det vart truleg at revet var. Men han kunne ikkje stå imot trolldomen til Raknar, så hunden drukna der i bølgene. (267)

Naturen har kontroll over levende vesener som mennesker og dyr. Den dødes verden tar et skritt inn i de levendes verden, og tar med seg hunden Snate. Gjest kan ikke gjøre noe mot haugbuens trylleri. Haugbuen kan ha makt over naturfenomener.

4.4.4. Lukt

Det finnes to typer av lukt som jeg har delt inn etter stedet personen kjenner den i.

Det er en vond lukt i fem verk: i islendingesagaene *Grettes saga*, *Bårds saga*, *Hords saga*, og i fornaldersagaene *Ganger Rolvs saga*, og *Hromund Gripssons saga*.

Den første typen av lukten er en lukt som protagonisten sanser inn i haugen. Til denne kategorien hører lukten i *Hromund Gripssons saga*. Lukten kommer inn i bildet i det øyeblikket Hromund Gripsson kjemper med haugbuen, og haugbuen blir direkte sterkere i kampen.

I to sagaer sanser man lukten når gravhaugen blir åpnet av mannen. Denne typen av lukten kan være harmløs, som i *Grettes saga*, og ikke gjøre noe. Men den kan også drepe mennesker, som i *Hords saga*. I begge verkene er duften inne i haugen og opptrer når en skal åpne haugen.

Det finnes også en lukt som en sanser utenfor haugen, og den dukker opp når haugbuen åpenbarer seg. Denne typen av lukten finnes i 2 sagaer: *Bårds saga* og *Ganger Rolvs saga*.

I *Ganger Rolvs saga* er lukten knyttet til magi. Uansett om haugbuen kan magi eller ikke, er lukten en distansemarkør, for den markerer at grensen mellom verdener er overtrådt.

Den første typen av lukt opptrer i *Grettes saga*. I dette tilfellet er haugbuen Kår den gamle som sitter i haugen ikke et vesen som har magiske evner. Han er gjenganger og kan øde mennesker, men han er ikke haugbue som kan magi.

Ifølge *Grettes saga* noterer Grette at det var vond lukt i haugen: «Så gikk Grette ned i haugen; det var mørkt der, og **luktet ikke godt**. (75)»

Det er alt som sies om lukten i *Grettes saga*. Fortellingen nevner ikke lukten igjen i episoden der Grette bryter opp haugen til Kår den gamle. Lukten påpeker at haugen generelt er en overnaturlig verden som en har spasert inn i, men den har ikke forbindelse med haugbuens evne til å trylle i *Grettes saga*.

Lukten antyder at Grette har kommet inn i de dødes verden, og han må være forsiktig. Som vi ser fra *Grettes saga*, har lukt en funksjon å informere lyttere av historien at noen har kommet i haugen. Det er et overnaturlig trekk, som viser at noe er helt annerledes enn før skikkelsen hadde åpnet haugen. En må være klar for overraskelser, men ikke forvente magiske hendelser, som forbannelser eller bevisstløshet, disse tingene kan en møte når en kjenner den andre typen av lukt.

I *Hromund Gripssons saga* sies det at haugbuen Tråin forvandler seg, og da kommer det en lukt. Etter lukten vil han rive hud av Hromund:

Daa tok Tråin til å forvandle seg og haugen ble fylt av vond stank. Han satte klørne sine på nakken til Hromund og sleit kjøttet av beina overfor lendene hans. (kp 4)

Lukten er en markør på at haugbuen angriper hardere enn før. I denne episoden kan vond lukt bety at haugbuen blir sterkere i kampen. Denne forvandlingen kan sees på som en endring av Tråins mentalitet mot Hromund. Det er en metamorfose. Han var vennlig i begynnelsen av historien, men Hromund har vært veldig respektløs mot ham, og haugbuen som har tålt frekk oppførsel ganske lenge, har fått nok. Etter at Hromund har

stjålet sverdet, sier Hromund til haugbuen: «Rugg deg opp på føttene, **du feige** og **umandige**, og ta sverdet tilbake fra meg **om du tør**. (kp 4)»

Det er veldig fornærmende, for haugbuen har vært den som er blitt stjålet fra. I tillegg kaller Hromund ham feig, umandig, og sier at han ikke tør å ta sverdet sitt tilbake. Dette er veldig store fornærmelser for en mann som var en stor kriger og kjempet mye i sitt liv. Hromund egger haugbuen, og de begynner å kjempe. Hromund virker å styre kampen, han er sterkere enn haugbuen. Så sier haugbryteren følgende ord: «Stå opp på føttene uten å støtte deg. Du er enda svakere enn Måni bonde fortalte. (kp 4)»

Etter at haugbuen Tråin har hørt denne setningen forvandle han. Han har nok av Hromunds oppførsel nå. Det kommer en vond lukt. Haugbuen stinker. Haugbryteren stinker ikke, så det er noe som skiller haugbuen fra haugbryteren, og er en distansemarkør i *Hromund Gripssons saga*. Skjult mening bak lukten er at haugbuen skal utløse sitt temperament. Det er noe som spår at haugbuen blir veldig rasende og blir vanskeligere å overvinne i kampen.

En annen lukt som eksisterer i haugen, ikke utenfor haugen, opptrer i *Hords saga*. Forskjellen fra lukten i *Grettes saga* er at lukten i *Hords saga* gjør skade og bringer død.

I *Hords saga* advarer Hord folk om at det kan komme ut vond lukt fra haugen etter at de har åpnet haugen:

Hord ba da folk om å passe seg for trekken og stanken som kom ut av haugen, og han sto selv bak døra mens stanken var som verst. To menn døde brått av den råtne lufta som kom ut, men de hadde vært nysgjerrige og ikke fulgt Hords råd. (212)

Noen ignorerer hans advarsel og dør på grunn av lukten. Denne lukten har overnaturlig oppkomst. Den markerer også at en har overskredet den menneskelige verdenen og er kommet til de dødes verden. Den råtne lukten er et symbol for noe som ikke lever lenger. Det er et symbol på døden.

Haugbuen Sote nevnes også å være viking og troll. En av betydningene av ordet «troll» er noen som kan trylle. Derfor kan det også være at det var vanskelig for Hord å åpne haugen siden Sote hindret det med sin trolldom, og luften er et bevis på det. Denne teorien skal utdypes med Bjørns ord, som Hords magisk hjelper, og som kommenterer faktumet at Hord ikke har klart å åpne haugen. Bjørn sier om at haugen ikke «åpnes: /.../som jeg trodde for jeg var ikke uvitende om hvilket **troll** Sote var (II, 211).»

Bjørn kaller Sote for et troll. Begrepet *troll* opptrer her lik med noen som har magiske evner. Hvis Hord åpnet haugen ved hjelp av magi, kunne også lukten være skapt av Sotes magi. Lukten er farlig og dreper menn. Disse trekkene er distansemarkører. Lukten er noe som også spår at hvis en fortsetter sin vei i haugen, kan en dø. Lukten er en advarsel til Hord. Han har kommet til et farlig sted. Dette budskapet kan Sote sende ut til Hord.

Den andre muligheten er at lukten i *Hords saga* ikke er skapt av Sote, for Sote opptrer ikke sammen med lukten. Sote kommer inn i narrativet etter at lukten er blitt nevnt, og etter at Hord har letet etter ham. Hord oppdager Sote i stavnen til skipet. I begynnelsen av møtet er Sote ganske nøytral, og han angriper ikke Hord når han først ser mannen. Når Sote og Hord møter, prøver Sote først å forstå grunnen til at Hord har kommet til haugen hans.

Sote spør i vers: «Hvorfor ville du/ **Hord den tapre**/ på Roars bønn/ haugen bryte? Sote har aldri/ noen sinne/skadet deg/ så lenge jeg minnes. (212)»

Sote analyserer situasjonen hvorfor Hord er i haugen. Haugbuen roser også Hord når han sier at Hord er tapper. Han har ikke negativ holdning til Hord før Hord sier at han vil få verdisaker fra hans haug:

Derfor dro jeg/ deg å finne/ **røvet rikdom**/ fra **gammel gjenganger**/ at i verden/ vet visst alle/ at **ingen verre**/ bærer våpen/ enn den **gamle** inni haugen. (212-213)

Hord fornærmer også Sote når han sier at han vil røve fra ham, og at haugbuen er ond og gammel. Han sier også at Sote er en gjenganger. Sote er egentlig ikke gjenganger, for han skader ikke gårder. Han dreper bare dem som kommer inn i hans haug. Han dreper ikke uten grunn. Hord er den eneste som bruker ordet *gjenganger* om ham. Hord bryter en

norm når han vil stjele, og når han fornærmer Sote. Ingen liker å høre slike ting om seg selv. Derfor manipulerer Hord Sote til å angripe ham.

Den andre gruppen av lukt som en kan komme på, er lukten som dukker opp når haugbuen er utenfor haugen. Denne lukten kan komme fra selve haugbuen eller peke på den magiske handlingen.

Lukten er skapt av haugbuen som kan trolldom, f.eks Raknar i *Bårds saga* eller troll Sørkve og Grim. Haugbuen Hreggvid vet at duften er skapt av trollmenn. Så også han har magisk kunnskap. Han er allvitende. Hreggvid forteller til Ganger Rolv:

Men du skal vite, Rolv, at det er ikke jeg som lager storm og sprer **vond lukt** og annet; og ikke har jeg drept mennene. Dette er gjort av Sørkve og Grim den skrekkelige /... /
.(norsesaga, kp 16)

Haugbuer Hreggvid og Raknar bor i haugen, men de kommer ut av haugen når de møter personen for første gang. De har kunnskap om magi, og de bruker denne kunnskapen for å trylle eller dele informasjon med helten.

I *Bårds saga* kommer haugbuen med en vond lukt. Haugbuen stinker. Denne lukten kunne være essens av haugbuen. Som vi vet, er haugbuer lik som er døde, men lever videre til det tidspunktet de drepes igjen. Lukten karakteriserer haugbuer, som personen kommer til å kjempe med, men haugbuen kan også forlate sin haug og drive med sine gjengangerihandlinger. De kan drepe dyr og mennesker. Denne lukten som kommer med dem er en markør som viser at haugbuer ikke er blant de levende, men de er heller ikke helt døde. Lukten utdyper ideen om at de ikke er menneskelige.

Funksjonen av lukten kan tilby en test for helten. I *Ganger Rolvs saga* sies det at Rolv syns både stormen og lukten var den største prøvelsen han hadde hatt. Han synes han aldri hadde gått gjennom en større prøvelse .(norsesaga, kp 16)

I *Bårds saga* opptrer det et motiv om redsel som assosiert med lukt. Haugbuen Raknar åpenbarer seg til kongen og hans hoff. I den første episoden er det ikke noe haugbrott. Haugbuen er ikke hilst. Likevel setter haugbuen mennesker på plass mens han forlater kongens sal:

Deretter gjekk han bort, **og det blei ei vond lukt i hallen. Alle blei svært redde av dette.**
Kongen bad alle sitje stille i til denne lukta hadde blitt borte og folk gjorde som han sa.

Men då ein såg etter, **låg mange personer som halvdaude** og **medvitslause** heilt til kongen sjølv kom til og las bøner over dei. Alle vakthundene **var døde**, med Vige og Snate, hunden til Gest, som einaste unntak. (II, 264)

Denne lukten er distansemarkør fordi den er et innslag fra den andre verdenen. Mennesker mister forstand. Det er noe som er en markør for at situasjonen ikke tilhører den menneskelige verden. Det er et todimensjonalt innslag som utdyper oppfattelsen om at noe underlig har skjedd. Det gjør historien virkelig for tilhørere.

Den andre todimensjonale markøren som koples til lukten er at folk er redde for denne lukten. Det er ikke på grunn av at det den er dårlig. Man var redde fordi de hadde kunnskap, de kunne ha hørt historien om vond lukt som gjør en gal. Så de var redde for lukten som et fenomen fordi de var redde for egenskaper som denne lukten kunne ha. De følte frykt for dødens nærhet som haugbuen og lukten representerte.

Ifølge *Ganger Rolf saga* er Rolf på vei til Regveds haug når Rolf sanser en sterk stank, men hans kappe forsvaret ham.

Om morgonen slog der **en voldsom stank imod ham**, så han var blevet kvalt, **hvis kappen maske ikke havde beskyttet ham**. (kp 16, 72)

Tidligere i historien får han to kapper fra si mor Åsa. Det sies om kappene at de har magiske egenskaper: «**De var uimodtagelige for jern**, og gift kunne ikke skade dem. (kp 4, 53)»

Det sies at jern ikke skader disse kappene. Så det kan tolkes slik at det gjør mennesket umulig å såre. Det er mulig at kappen har en magisk essens, som gir en styrke til å overkomme vanskelige situasjoner og beskytter mot trolldom. Kappen Rolv har på seg når han kommer til haugen har den magiske egenskapen at duften ikke skader Rolv.

Haugbuen Hreggvid har viten om trylleri rundt lukten, og han deler sin informasjon med Rolf når de møtes. Haugbuen sier at han vet hvem denne lukten skyldes. Han sier at duften er skapt av to menn som kan magi og som vil hindre Rolv å gå til haugbuen der han kan få magiske ting. Så denne lukten er ikke skapt av haugbuen, og haugbuen stinker ikke. Det er en skilnad fra *Bårds saga*. I *Ganger Rolfs saga* fungerer lukten også som symbol på døden. Formålet med lukten er å drepe Rolv, så lukten avbildet en tilnærming til døden.

Dette motivet om stanken forestiller at mennesker i middelalderen trodde at dårlig lukt er karakteristisk for haugbuer. Motivet om stanken stammer antakelig fra islendingesagaer, fra *Bårds saga* eller *Hords saga*, eller fra fornaldersagaer: *Ganger Rolvs saga* eller *Hromund Gripssons saga*. For i kongesagaer stinker haugbuer ikke. Det nevnes heller ikke noen stank i historiske verk, som *Landnåmabok* og *Gesta Danorum*, eller i kveder, *Helge Hundingsbane II* og *Islendingadråpa*.

4.4.5. Redsel

Det er ti eksempler som inneholder motivet om redsel. Det preger islendingesagaene: *Grettes saga*, *Gull-Tores saga*, *Laxdæla saga*, *Øyrbyggja saga*, *Bårds saga*, men også fornaldersagaer: *Ganger Rolvs saga*, *Hervor og Hedreks saga*, kongesagaer *Den legendariske saga om kong Olav*, *Gesta Danorum III*, *Gesta Danorum V boka* og en tått som er *Gravboerens tått*.

Disse episodene blir karakterisert av ulike typer av redsel. Kategoriseringen baserer seg på hvem som føler redsel, og om det handler om eventyrredsel eller sagnredsel.

Noen ganger føler hovedpersonen redsel i sagaen, andre ganger er det en følgesvenn til hovedpersonen eller nesten fremmede personer som uttrykker sin redsel og angst over haugbuer.

Den første typen av redsel opptrer når en haugbryter går til haugen. I denne kategorien kan redsel være enten eventyrredsel eller sagnredsel. Eventyrredsel forekommer i bare én saga, *Den legendariske saga om kong Olav*. Alle andre episodene har redsel, som likner på sagnverdenens redsel.

I *Den legendariske saga om kong Olav* nevnes det redsel for første gang i forbindelse med haugbuens egne ord. I sagaen advarer Rane om at han må være uredde da går alt bra.: «**Vær uredde**. Då vil ingen ting støyta deg til. (11).»

Rane klarer ikke å være rolig. Han føler redselen øke. Det er en betegnelse av at han har grenset den menneskelige verdens grenser, og han befinner seg i en annen verden: «**Han var svært redd** då han skulle hogga til honom.(11)» Men han klarer å overvinne sin redsel. Redsel er som mørket. Det er en test for skikkelsen, og Rane klarer testen.

Det er to for muligheter for hvilken natur denne redselen har. Det kan være redsel som plasseres i enten den endimensjonale eller den todimensjonale verdenen.

Selv om Rane føler redsel, lar han ikke redselen ta over sin kropp. Han tar seg fort sammen, og hogger straks hodet av haugbuen. Han lar ikke sin sjelstilstand å påvirke ham i stor grad, slik at den paralyserer ham og avleder ham fra målet hans.

Denne redselen kan være distansemarkør som går ut fra at Rane farer sammen når han ser haugbuen fordi han ser på haugbuen som et truende overnaturlig vesen og haugen som et fremmed territorium der det gjelder regler fra den andre verdenen. I tillegg kan det være at på det tidspunktet får han øye på haugbuen i haugen som snakket med ham i hans drøm, føler han at hele drømmen han så var virkelighet og ikke bare en drøm. Det er en sterk redsel som karakteriserer todimensjonale fortellinger. I den forstand føler Rane redsel som likner på redsel som opptrer i sagn.

Det er likevel noe i episoden som motsier den første redseltypen. Når det hadde vært en redsel for det overnaturlige fenomenet - sagnverdens redsel, så hadde skikkelsen blitt redd allerede da han la merke til mange haugbuer som satt i gravkammeret. Men han er ikke redd i begynnelsen. Så det må være en annen redselkategori. Den andre kategorien av redsel går ut fra at det er redsel for dårlig selvfølelse som dukker opp når Rane er i haugen, han vil ikke drepe sin døde kong. Når vi tenker på hvem Rane var, så gir teksten et hint om at Rane var høyættet, men han var også noe mer. Det sies i teksten at «**Han var lendmann.** (11)» Lendmannen er etter *Bokmålsordboka* «stormann som har inntekter og myndighet i kongelig landområde mot visse forpliktelser overfor kongen.» Så Rane hadde sikkert noen plikter mot sin kong. Det var hans ansvar å være lydig mot kongen i landet,

selv om han var død. I tillegg bryter han inn i haugen for å hjelpe den framtidige kongen av Norge som er Olaf Haraldsson.

Derfor er det sannsynlig at Rane er redd for at han ikke kan holde avtalen og oppfylle kravene haugbuen stiller ham. Denne redselen er en redsel fra eventyr-verdenen, noe som betyr at Rane ikke er redd for haugbuen selv som et overnaturlig vesen. Han er mest sannsynlig redd for at hans ansvar for haugbuen, som var også kongen av Norge, og han er redd for at han ikke kan gjøre det han har lovet i sin drøm. Rane var en lendmann, som betyr at hans posisjon og erverv går ut fra plikter mot sin konge. Han frykter at han ikke kan fullføre sin plikt. Når han ikke klarer å gjennomgå sin misjon i haugen, så skuffes den døde Olav. Hvordan skal den framtidige kongen få sverdet da - det kan være noe han tenker på. Han har ansvar for mange andre, derfor er han redd for hva som vil skje med Asta, mora til den framtidige kongen, når han dør. Hun har en vanskelig, og hun trenger det magiske beltet som gjør det lettere.

De som går til haugbuens haug, og føler også en sterk redsel, er haugrøvere i *Gesta Danorum III, V*. I disse to episodene forekommer det frykt som hører til sagnverden, for de er redd det ukjente overnaturlige vesenet. I *Gesta Danorum III* skildres det haugbryterne som føler sterk skrekk som skyldes haugbuens aktivitet. Haugbuen forårsaker naturfenomener som resulterer i skrekkslagne haugbrytere.

Forskrækkede over dens Voldsomhed kastede de deres Hakker og tog Flugten til alle Sider i den Tro, at det frembrydende Væld vilde rive dem bort med sig, i Fald de længere vedblev med deres Forehavende. Saaledes drev den **Skræk, dette Steds Skytsaander pludselig indjog de**, unge Mennesker, dem til at opgive deres Griskhed og tænke paa deres Frelse og lærte dem at lade de Skatte, de higede efter, i Stikken og at tage Vare paa deres Liv.

Haugbryterne blir så redd at de forlater sin plan om å stjele fra haugen. De flykter fra haugen. Det å føle et sjokk og flykte fra haugen er en typescene som dukker også opp også i *Gesta Danorum V* og i *Grettes saga*.

I *Gesta Danorum V* blir haugrøvere redd når de merker «en ukjent skikkelse» i kurven de hadde sendt til bunnen av haugen. I kurven fant de Asmund, som er dekket med blod

og ser forferdelig ut. Asmunds utseende gir dem et inntrykk av at Asmund er død, ikke et levende menneske.

Da de i Forventning om en stor Skat trak Kurven op og saa' **en ukjendt Skikkelse** i den, blev de **forskrækkede over hans sælsomme Udseende**, kastede Tovet og **flyede til alle Sider i den Tro, at det var den døde**, der var staaet op af Graven, thi Asmund saa' **gruelig ud i Ansigtet** og syntes helt bedækket med noget fælt noget, ligesom levret Blod.
(V)

Gravrøvere blir redd i *Gesta Danorum*, men også sjokkert, for de ser en skikkelse som de ikke kjenner fra før. Asmund er noe som en ikke har sett før, og han dukker opp i kurven som haugbryterne senker ned til bunnen av graven. De tenkte ikke at de kunne finne en mann som likner mer på et lik enn en mann. Det kan skildres å være et uforventet møte for gravrøvere. Haugbryterne var sjokkert av synet av Asmund. Det er en rent todimensjonal episode siden det opptrer et element av sjokk og redsel etter man har sett en haugbue.

I *Gravboernes tått* har haugbryteren negative følelser i løpet av mesteparten av møtet med haugbuen. Mannen sover, men det er en dårlig søvn. Haugbuen truer ham. «Torstein ble nokså **engstelig av truslene og sov urolig.**» Som vi vet, er angsten er en form for redsel. Haugbuen vil antakelig også se hvordan haugbryteren reagerer på det at han viser seg. Haugbuen setter personen på prøve i *Gravboerens tått* om å se om personen er verdt av hans sverd.

I *Gravboerens tått* er det en anonym haugbue som er farlig. Det å bli anonym gjør haugbuen enda mer skremmelig. Mangelen på haugbuens navn kan også være på et annet vis en skremmende faktor, fordi det ikke å kjenne sin motstander er også å sitte i mørket.

Man begynner å tenke på hvem han har vært i levetid, hvem han har kjempet med og hvor mange han har drept. Navnet til haugbuen er ikke nødvendig, men det øker redsel. Det finnes en ting som vi vet fra haugbuens karaktertrekk og liv før haugbuen sier noen verse, men det han avslører ikke er sitt navn. Det avsløres at haugbuen var krigersk og kjempet mye i sitt liv. Når haugbuen framsier vers om sine krigerske heltedåder, så forventer ham en reaksjon fra Torstein. Torstein oppfører seg modig som en kriger og skaper versene som handler om at også han er klar til å kjempe for sverdet han har tatt fra haugen. Det

imponerer haugbuen. Så hele episoden handler om å overkomme sin redsel og vise at en er verd sverdet.

Når Torstein motsetter seg haugbuen, og sier at han er klar til å kjempe med ham, så berører han haugbuens krigerske natur. Han fortjener haugbuens respekt nå, for islendinger er ikke lenger feige og tier i sin redsel. Haugbuen ser på Torstein nå som én som er likeverdig med ham.

Haugbuen var i sin levetid en stor kriger. Likevel er det også mulig at det at haugbuen ikke sier navnet sitt, har ikke andre mål enn å skremme, for haugbuen har allerede en meget stor innvirkning på en som er nesten skremt til døden.

Er det nok at Torstein oppfører seg som om han er klar til å kjempe? Det ser ut til å vært nok. Selv om han ikke kjemper med haugbuen, overkommer Torstein sin redsel og er ferdig til å gjøre det. Det var nok for haugbuen. Alt det viser at når du vil komme levende ut fra en gravhaug, trenger du å være modig og tro på seg selv.

Den andre typen av redsel er at en er redd for haugbuer uten å være en haugbryter. Denne kategorien innebærer redsel for den overnaturlige. Denne redselen hører hjemme i sagnverdenen der redsel ofte er distansemarkør. I *Øyrbyggja saga* er det et motiv at alle føler redsel for Torolv.

«**Alle var så redde for Torolvs gjenferd at ingen turte å dra noe sted den vinteren,** selv om de hadde ærend. (157)»

I denne episoden er redselen klart en distansemarkør, for mennesker unngår å gå ut, for de føler så sterk frykt. De er redde for det overnaturlige vesenet. De er redde for at han skal pine dem eller drepe dem. De er redde for haugbuen, for de er redde for døden. Haugbuen representerer døden i den forstand. Hvis de møter haugbuen Torolv, dør de, det var noe som de kunne mene. Haugbuen er så ond, og redselen for ham er så stor at mennesker stenger seg selv i sine hjem over vinteren og unngår å reise, som det fortelles i *Øyrbyggja saga*.

I likhet med *Øyrbyggja saga* finnes det også i *Laxdæla saga* et redselmotiv som fungerer som en distansemarkør. Bønder klager over at de ikke kan bo rolig i sitt hjem etter Rapps død. Så det er redsel for at døden vil komme når de møter haugbuen. Etter Rapps død våger hans kone ikke å gå imot sin ektemanns ønske, og begraver ham under eldhuset. Det viser at hun var redd for sin ektemann, men han hadde ikke blitt haugbue i den tid. Det var for tidlig. Det vil si at han var skremmende for sin kone allerede da han var i live.

Det opptrer et motiv om redsel i *Bårds saga* assosiert med lukten, men haugbuen åpenbarer seg til kongen og hans hoff. I den første episoden er det ingen bryting av haugen: «Deretter gjekk han bort, og det blei ei vond lukt i hallen. **Alle blei svært redde av dette.**»

Denne lukten er en distansemarkør fordi den er et innslag fra den andre verden. Derfor er de redde for den, ikke på grunn av praktiske årsaker. Det var ikke på grunn av at det luktet dårlig. De var redd for de hadde kunnskap, de kunne ha hørt historien om vond lukt som gjør gal. Så de var redd over lukten for de var redd av egenskaper som denne lukten kunne ha og dødens nærhet som de var en representant av.

En er redd for haugbuer for de kan gjøre en stor skade for sine familiemedlemmer, andre bønder eller dyr. Det å ta liv av mennesker, skaper ingen vanskelighet for dem til det tidspunktet en helt går til deres haug.

Det er to typer av skade en haugbue som likner på en gjenganger kan volde. Den første typen er at haugbuen, av praktiske grunner, ikke ødelegger gården der han selv har bodd før, men han dreper dem som er fare for hans familiemedlemmers makt. Til denne kategorien hører Karr i *Grettes saga*, som dreper alle bønder for å hindre dem i å bli mektig, for han vil at hans sønn skal få makt over øya. Han er ikke slem mot alle, bare mot dem som er farlige for hans sønn.

Den andre typen av skade er at haugbuen kan skade også sin egen gård, drepe mennesker og dyr som gjenganger. Haugbue Agdi bodde i Gnipalund, men da Torstein Bjærmagn giftet seg med hans datter Gudrun, ble Torstein eieren av gården i Gnipalund. Agdi hadde en vane å skade Torstein. Han hadde antakelig skadet gården flere ganger, for

beskrivelsen har flere ganger ord «igjen.» «Thorstein bygde opp Gnipalund **igjen**, for Agdi jarl **hadde gått igjen og ødelagt gården**. (norsesaga, kp 13)» Agdis natur blir enda verre etter hans død. Det har en konkret sammenheng med Rapp og Torolv som gjorde sine gjengangeri-gjerninger i sine gårder.

Det gjør Agdi lik med haugbuer i *Laxdæla saga* og *Øyrbyggja saga*. De er malisiøse vesener. I *Laxdæla saga* skader haugbuen også sitt eget hjem der han bodde i sin levetid, men hans skade har enda større omfang enn det haugbuen Agni gjør. Mens Agni er først og fremst interessert i å drepe Torstein og øde det som er hans, så vil haugbuen Rapp at i tillegg til hans husfolk skal også de som bor nære av ham pines. Rapp forbarmer seg ikke over sitt husfolk og dreper dem kaldblodig:

Så sa folk at han drepte de fleste husfolkene sine som gjenganger. Han **skapte mye bry** for de fleste **som bo i nærheten**, og **gården på Rappstad ble lagt øde**. (kp 19)

Det finnes en enda farligere haugbur enn Rapp og Agdi var. Det er Torolv i *Øyrbyggja saga*. Han dreper ikke bare mennesker, men også fugler som ikke kan fly over hans haug. Haugbuen lever etter døden. Det sies i saga: «Og dersom fugler satte seg på Torolvs haug, **falt de døde om**.»

Fortelleren av historien kommenterer tilstanden til gården etter Torolvs død. Torolv kona og andre familiemedlemmer forlot gården for en stund. «**Etter dette dro folk bort fra gården**. (156)» I *Laxdæla saga* og *Øyrbyggja saga* er motivet om å forlate gården årsaket av en voldsom gjenganger, mens i *Thorstein Bjærmagns tått* ødelegger Agni gården slik at Torstein må bygge den helt opp på nytt.

Den tredje typen er redsel som uttrykkes av haugbryterens venn eller en velvillig fremmed. I *Hervors saga*, *Gull-Tores saga*, og *Grettes saga* er det en mann som prøver å overbevise personen om å ikke gå inn i haugbuens haug.

I *Hervors saga* er det en kvegpasser, eller en gjeter, som ønsker at hun skulle forlate sin plan om å gå til haugen, men Hervor vil ikke gjøre det. Gjeteren er redd for mørket og for vesener fra den andre verdenen. Han advarer Hervor mot å gå til Angantyr og markerer haugeld som noe farlig. Gjeteren sier at det er et fenomen som er det nyttig å være redd

for. Han oppfatter sikkert haugelden som en distansemarkør fra den andre verdenen, og det skremmer ham.

Før han og Hervør går separate veier, sies det om gjeteren: «Kvægpassaren med stavet». Det at han skynder seg og ikke vil se tilbake, er et sagnelement som vitner om redselen han kan ha følt. Det er en distanse gjeteren vil oppnå nå. Når Hervør ikke hører på ham, så er det uvegerlig at hun går til berserkernes haug, men gjeteren må redde seg selv.

Kvægpassaren smed staven om på ryggen og spændede af sted, **så hurtigt han kunne, uden at se sig tilbage**, mens han kvad; «**Kvægpassaren vil straks/ ile til skoven**. Jeg siger, den mand/ er meget skør. Men Hervørs hjerte banker hardt/ i brystet/ ved de begivenheter. (20)

Derfor er Hervørs episode både en- og todimensjonal etter redselkriteriet, for gjeteren føler redsel som preger sagn, men Hervør viser ingen redsel, som gjør episoden endimensjonal, noe som er karakteristisk for eventyrverdenen.

Grette føler ingen redsel og er stadig overbevist om at han har behov for kjennskap om denne ilden. Grette sier: «Jeg vil vite det likevel», (II, 75)» Når han får vite at en farlig gjenganger eier haugelden, så stopper det ham ikke. Det spiller ingen rolle for Grette, han er ute etter rikdom.

Audun har antakelig redsel og ærefrykt for haugeldens eier. Derfor advarer han Grette, men Grette regner ikke med Auduns mening i denne saken. «Jeg vil vite det likevel,» sa Grette. (II, 75)» Grette er nysgjerrig om haugelden. Audun beretter om Torfinns far: «Det står en haug ute på neset, sa Audun, «og i den ble Torfinns far, Kår den gamle, lagt.»

Haugbuen er flink til å skape redsel. Mange flyktet for de er redde for Kår: «har han gått igjen og **skremt bort alle de andre bøndene som hadde gårder her**. (II, 75)»

Det kommer ut igjen at Grette hadde rett i at haugelden tyder på hvor rikdommen er, for det viser lokasjonen for Kårs haug og hans skatt.

I tillegg flykter Audun fra hauget når Grette bryter med haugbuen. Det å flykte er et tegn på at han er redd for haugbuen som kjemper med Grette. Så det er en distansemarkør.

I *Gull-Tores* episode finner vi også hovedpersonen Gull-Tore som bemerker haugeld, og en skikkelse som heter Ulv som gir Gull-Tore informasjon om at en ikke bør vite om haugelden en ser, for den har overnaturlig opphav: «Ulv sa; **du skal ikkje vera forviten på det, for det er ikkje skapt av menneske.** (III, 326)»

Ulv advarer Tore, men Tore lar seg ikke påvirke om faktumet at trollet eier haugeld. Tore sier: «Kvifor kan eg ikkje få vita det, om det så er troll som lagar det (III, 326)».

Til slutt forteller Ulv om hvem som er i haugen. Ulv prøver å overbevise Gull-Tore. Det er en parallell med *Grettes saga* der Audun unngikk å svare på Grettes spørsmål. Han sa at Kår er et livsfarlig vesen, og at det er bedre å forlate ideen om å stjele verdisaker. Ulv prater også om at haugbuen har drept mange som hadde lett etter ham, og han har forårsaket mye ulykke.

Det var ein berserk som heitte Agnar. Han forsvarte sidan haugen med trolldom, slik at ingen kunne koma nær han, og mange av dei som har kome dit for å **opna haugen er daude, eller så har dei råka ut for andre ulykker**, og me veit ikkje om han var daud eller levande då han vart til troll. (III, 326)

Skildringen understreker at haugelden er skapt av et overnaturlig vesen, og det er bedre når en holder seg på avstand.

Ulv vil ikke at Gull-Tore skal gå til haugen: «Ulv og alle felagane hans **rådde han frå dette, og Ulv sa at han ikke ville høyra noko om at han skulle fara.** (326)»

Derfor kan vi si at Ulv føler sterk redsel for haugbuen og fenomenet haugeld som bekrefter at han er nær. Ulvs redsel er todimensjonal, som gjør Ulvs redsel også til en distansemarkør. Det kan påstås at i *Grettes saga*, *Hervors saga* og *Gull-Tores saga* opptrer det en typescene som handler om å advare haugbryteren og forsøke å overbevise ham.

Den fjerde typen av redsel som finnes i haugbue-episoder dreier seg om haugbuer som kan selv føle redsel. Denne redselen er nært beslektet med angstfølelsen og bekymringen som haugbuen føler over sine nærmeste. Haugbuen Helge bekymrer seg over sin ektefelle Sigrun, like mye som Angantyr som er irritert over at dattera hans kommer til hans grav, for han er bekymret over hennes sikkerhet i de dødens verden. Denne redselen er mer enn

eventyrverdenens redsel. Haugbuer føler angst, for deres kjærlige familiemedlemmer er kommet til dem, og derfor har de brutt regelen om at en må ikke komme til de dødes verden.

I motsetning til *Gravboerens tått* der det er en anonym haugbuen som skaper redsel, er det ingen stund der haugbryteren føler redsel i *Ynglinga saga*. Det er endimensjonale episode, som preger eventyrverden.

I *Ynglinga saga* sies det ikke direkte at haugbuer er redde, men de lar Odin ta sin eiendom. Årsaken er at selv om haugbuer er anonyme, er det Odin som går til deres haug. Denne vesen som er lederen av de døde er Odin og han er den som stjeler fra dem. Derfor har de ingen håp å kjempe med ham. De lar å røve seg. Det er endimensjonale episoden fordi det mangler redselen.

Derfor kan vi si at redsel ikke er bare et av elementene som preger islendingesagaer, men som også dukker opp i begge kongesagaene, en fornaldersaga og i en tått. Majoriteten av episodene som inneholder motivet om å føle redsel, kan vi finne i islendingesagaene, men sjangeren er ikke en bestemmende faktor. Koplet til redsel er det også typescener som dreier seg om haugbuer som ødelegger en gård.

For å konkludere finnes det ulike kategorier av redsel i sagaer, og det er ikke alltid haugbryteren som føler redsel.

4.4.6. Avstand

Ifølge Sävborg inneholder møter med overnaturlige vesener som pågår på Island distansemarkører, mens møter som pågår utenfor Island mangler distansemarkører (Sävborg, 2009a, 346).

I *Ynglinga saga* presiseres det ikke hvor haugbuenes graver ligger. Det holdes en hemmelighet fra leseren. Likevel ligger de skjulte gravene antakelig i den mytologiske verdenen siden Odin er et mytologisk vesen. Odin fant dem siden han var veldig magikyndig og kunne gå hvor som helst.

I *Ynglinga saga* er det ingen samtale mellom Odin og haugbuer. Det gis ikke noe tidspunkt når haugbrott skjedde. Det er endimensjonal episode, for det mangles redsel, verbale interaksjon og handlingen pågår i den mytologiske verden hvor Odin må reise. Derfor er det en endimensjonal episode og var ikke oppfattet som overnaturlig, men var mer sett på som usann.

I *Hauksbok* er det sagt at et gravrøveri fant sted i Danmark, ved Sjælland. Det sies også i *Sturlubok* at Rolv Krakes haug var i Danmark. Så Midford Skjegge måtte ta en reise dit. Disse episodene er i mesteparten endimensjonale, for det finnes ikke tidspresisering, haugeld, storm. Det finnes normbrudd, men karakteren blir ikke straffet. Så det er en endimensjonal episode. Den eneste hentydelsen til todimensjonalitet er bemerkningen om at en ikke kunne få Hjaltes våpen, for Hjalte fikk tak i den. I *Islendingadråpa* gis det en abstrakt beliggenhet til haugen. Handlingen skjer *syd for havet*. Så Midfjord Skjegge i *Islendingadråpa* gjorde også sitt gravrøveri fjernt fra hjemmet som er likhet med *Hauksbok*, *Sturlubok*, *Tord den Trugende saga*. Alle fire episodene er endimensjonale og usanne noen som tilhører til den fantastiske eventyrverdenen.

I *Gravboerens tått* pågår handlingen på Island, i Reykjanes. Denne historien pågår når Torstein drar hjem, så det må være ganske nære hans hjem. *Gravboerens tått* er også etter andre kriterier en rent todimensjonal historie, for som vi har sett, pekte den på nattetid, normbrudd, drøm og redsel.

I *Hervor og Hedreks saga* må Hervor passere en ganske stor avstand før hun kan møte sin far. Hennes reise til haugen og samtale med sin far, kan også tolkes som en reisehistorie, for Hervor må overkomme mange hindringer, og det er først stor avstand mellom henne og hennes far. Hun må reise, hun må seile på havet. Hun drar til Samsey øy, som er fjernt fra hennes hjem. Så etter avstandskriterier er episoden endimensjonal, for den finner ikke sted nære hennes bosted. Likevel er det også et annet kriterium som peker i motsatt retning, nemlig interaksjonen. Så vi kan si at episoden er både en- og todimensjonal.

I likhet med *Hervor og Hedreks saga* er det også en slags reisehistorie i *Bårds saga* der Bård reiser til Helluland. Skikkelsen må reise langt fra hjemmet. Det er et endimensjonalt trekk. I *Njáls saga* er Gunnars haug i Lidarende, som også ligger i Island. Lidarende er området der Hogne bor. Så Gunnar dukker opp på sin haug som er nære hjemmet for Hogne. Denne episoden er todimensjonal etter avstandskriterier, men også andre kriterier som dunkelhet, haugeld, mangelen på interaksjon, som skaper todimensjonal tilnærming. *Thorstein Bjærmagns tått* angriper Agdi Thorstein i hans eget hjem, i Gnipalund. I den forstand er det en todimensjonal episode.

I *Egil den einhendtes og Asmunder beserkjabanens saga* går Åsmund innen Arans haug i Tattaria, som er fjernt fra hans hjem, Norge. Historien har både en- og todimensjonale trekk, men etter avstandskriterier er den endimensjonal fordi Åsmund drar til haugen som ikke ligger nære hans hjem. *Gull-Tores saga* pågår nære Trondenes i Norge, der Gull-Tore er på besøk. Episoden har noen distansemarkører som redselen til Ulv, haugeld, uvær. Det er også andre episoder som finner sted i Norge. I *Half saga og hans kjempene* begraves kongen i Norge, i Avaldsnes. I *Bårds saga* dukker Raknar opp for første gang hos kong Olav Tryggvason i Norge. I *Hords saga og holmverjene* er haugen også i Norge. Selv om disse episodene kunne sees som fantastiske og ikke sanne, for de tar sted i Norge, har de mange trekk, som gjør dem endimensjonale. Derfor er det komplisert å bare støtte seg på avstand for å kartlegge dimensjonalitet. Selv om teksten ikke gir beliggenheten til Helges haug i *Helgekvida Hundingsbane II*, måtte det være ganske nære Sigruns hjem. Det var sikkert på samme øya, for Sigrun går til haugen til fots, uten å reise på sjøen.

Det er en tendens til at todimensjonale haugbue-episoder ofte pågår hjemme hos personen eller nære hjemmet. Dette viser eksempler fra *Njáls saga*, *Helgekvida Hundingsbane*, og *Thorstein Bjærmagns* andre episode.

Historier om haugbuer har ofte en- og todimensjonale trekk. Avstanden alene er for lite for å si at en historie er rent todimensjonal eller endimensjonal. Det finnes sjeldent rent todimensjonale eller rent endimensjonale skildringer om haugbuer.

4.4.7. Troverdigheten av episoden

Det er også mangelen på av hentydelser til tid, som viser at historier var antakelig ikke sett som en virkelighetsbeskrivelse. Etter tidskriterier er i den tilfelle enten dagen eller det mangles informasjonen om tiden. Så regnes episoden å være endimensjonale etter tidskriterium.

For å summere er dunkelheten noe som mennesket legger merke til når det skal mørknes. Det finnes to typer av dunkelheten i haugbuer episoder. Den første typen av dunkelhet som er i den graven og det er utfordrende å se omkring innen haugen. Den andre typen av dunkelheten opptrer når en er ute, og det er natta, kvelden eller en årstid som regnes å være vinter, høsten. Når dunkelheten opptrer regnes episoden å være mer overnaturlig enn fantastisk, og dermed var en trodd på overnaturlig fenomenet. Dunkelheten var et gjennomgående element i verk, som tilhørte også på fornaldersagaer, f.eks. *Ganger Rolv saga*, *Egil den Einhendtes* og *Åsmund Beserkjabane saga*, *Hervor* og *Hedreks saga*, *Hromund Gripssons saga*. Det mangles henvisning til mørket bare i en fornaldersaga som er *Half og hans kjempenes saga*.

Dunkelheten er noe som aktiviserer menneskers fantasi. Det å være ute når det mørkner, er en forutsetning at en skal mer sannsynlig tro på haugbuer som skikkelser som kan eksistere i virkeligheten. (mørke i en haug)

Det å være ute når det mørkner, er en forutsetning at en skal mer sannsynlig tro på haugbuer som skikkelser som kan eksistere i virkeligheten.

På **dagtid** - Fornaldersagaer regnes ofte til å være mer fantastiske og mer ikke-realistiske enn andre sagasjangrer. (Pulsiano, 1993) Derfor kan det spørres om det er haugbuer som regnes å være fantastiske og som åpenbarer seg i dagslyset.

Torstein Bjærmagns tått - Det er den eneste tåtten som inneholder elementet av dagslyset. Så sjangeren av tåtten inneholder ikke alltid tids presisering dagen. Det er mer et unntak eller en regel. Dermed er *Torstein Bjærmagns tått* endimensjonale etter kriterier til dagen. Derfor kunne mennesker i middelalderen kunne betrakte den som utrolig og fantasibasert etter perseptuelle vilkår. Vilkåret om dagtid gir tåtten urealistisk preg, som lar det å tro på at de ikke var ikke trodd. I endimensjonale episoder er det en premiss at overnaturlig vesen viser seg i daglyset.

I likhet med de fire ovennevnte eksemplene er det også kveld i *Grettes saga*: «Sent en kveld, da Grette skulle gå hjem/ ... /. (II, 75)» - Det sies at det ikke bare er kveld, men det er «sent en kveld». Så det blir natt snart. Legges ord «sent» til for å øke troverdigheten av hendelsen? Kanskje fornemmet middelaldermennesker at jo mørkere det er ute desto større er muligheten å møte en haugbue? Det er ganske sannsynlig at det var sant, fordi i de fleste episodene er det natt, i noen episoder kveld, og bare i veldig få episoder pågår møtet når det er lyst. Dagen nevnes i *Ganger Rolv saga* og *Thorstein Bjærmagns tått*.

Årstid – Nevnelse til den mørke tiden øker sannheten av historien. Det er lettere å tro på at haugbuen møtes i dunkelheten.

Årstid – Den første haugbuen, som er en gjenganger Torolv i *Øyrbyggja saga*, opptrer i høsten og vinteren. Den andre gjenganger som opptrer i en bestemt tid, opptrer i tiden som er adskillig fra tiden Torolv opptrer. I *Laxdæla saga* åpenbarer seg gjenganger Rapp i våren. Så det finnes ikke bare en tid når farlige gjengangere åpenbarer seg, men de liker ikke sommer. Grunnen er at når handlingen pågår i sommer, er det mindre dunkelt ute enn i andre årstider. Det skaper i sin tur mye mer om troverdighet at handlingen skjedde enn i situasjonen når en møter med haugbuen i en dag når sola skinner. Det å møte haugbuen når det er lys, skaper ingen følelse om dødsnærighet og at noe farlig er på vei til å skje. Det er også høsten når Torstein skal møte med Brynjar og hans bror. I *Hords saga* er det våren og i *Bårds saga* finnes det antydning til vinteren. Det mangles eksempler om haugbuen som skal besøke mennesker i sommer.

4.5 Klassifikasjon av haugbuer og funksjon

Jeg presenterer en klassifikasjon av haugbuer, som er skapt av meg. Gjennom å analysere de ulike haugbue-episodene kan haugbuene, etter min mening, deles inn i tre større kategorier: 1) passive haugbuer, 2) vennlige haugbuer og 3) aggressive haugbuer. Denne inndelingen baserer seg på ideen hvordan haugbuen forholder seg til mennesket.

4.5.1 Passive haugbuer

Passive haugbuer, som haugbuen Åsmund i *Sturlubok*, Åsmund i *Hauksbok*, Bodvar og Rolv Krake i *Hauksbok* og Øgvald i *Half og kjempene hans*, Gunnar i *Njåls saga*, samt anonyme haugbuer i *Ynglinga saga*. De virker å være ganske nøytralt innstilte mot mennesker. Mennesker får verken gaver eller gode råd fra dem. Disse haugbuer kunne bli delt til to grupper. Den første gruppa handler om haugbuer, som er passive, men kveder ikke. Den andre gruppa handler om kvedende haugbuer.

4.5.1.1. Ikke-kvedende haugbuer

Haugbuer som sier ingen strofer og som ikke kan kjempe med skikkelsen i kraftig kamp, er haugbuer i *Ynglinga saga*. Odin overvinner dem med ord. Så de er passive. Haugbuer Rolv Krake og Bodvar i *Hauksbok* er haugbuer som er innen haugen. De viser ingen aggresjon mot Midfjord Skjegge, som kommer til deres haug. Haugbuer lar Midfjord Skjegge å ta sverdet, men hindrer ham å ta øksa Laufi. Haugbuer gir seg sverdet av Rolv Krake, men de lar ikke å røve seg alt. Disse haugbuer kveder ingen strofer. De er ikke aggressive, men det tilbyr skikkelser ingen råd.

Funksjonen av haugbuer Rolv Krake og Bodvar er å gi skikkelsen sverdet, som er «det beste sverdet på Island.» Midfjord Skjegge blir høyæret mennesket. Det å eie sverdet Skovnung gjør Midfjord Skjegge høyæret mennesket. Haugbuens funksjonen er å sette Midfjord Skjegge på prøve. Haugbuen tester moraliteten av Skjegge og hvor grådig mannen er. Det er Humes første funksjon.

Haugbuer i *Ynglinga saga* er passive haugbuer, men haugbuer rolle er knyttet med Odins rolle i episoden. Det opptrer Humes tredje funksjonen fordi haugbuer er menneskelige og sårbare. De anvendes for å gjøre en kontrast mellom haugbryteren og Odin.

Haugbuenes anonymitet er i *Ynglinga sagas* tilfelle å peke på Odins rolle i haugbuen historien. Det kan tolkes som et merke på at Odin kan få hva han vil, uansett hvem hans motstander er. Odin har høyere maktposisjon og sosial status enn haugbuer. Haugbuer skildres å være svake. Haugbuer er menneskelige, men Odin er den som er framstilt å være mektig. Anonymitet viser her at de er ubetydelige og små, nesten maktløse overnaturlige vesener sammenlignet med Odin. Hadde haugbuer hatt en motstander som ikke hadde vært et overnaturlig vesen, hadde de hatt en sjanse å kjempe hardt, for de kunne skremme haugbryteren. Men med Odin som motstander har de til slutt ingen annen mulighet enn å være lydige. Odin kan trylle, og han forbinder dem med ord som har magisk kraft, og det er sikkert noe som gjør dem lydige, for Odin går fra haugen med verdisaker.

4.5.1.2 Kvedende haugbuer

Til denne typen av haugbuer hører haugbuer som kveder. Denne typen av haugbuer er dødningen som kveder til mennesker. Disse haugbuer kan vi møte i 3 sagaer, som er *Sturlubok*, *Half saga og hans kjempene*, *Ganger Rolvs saga*, *Torolv Jarlsskald tått*.

Noen eksempler på slike haugbuer finnes det f. eks. i *Sturlubok* der haugbue Åsmund kveder til en mann som er i nærheten av haugen hans. Hovedfunksjonen til kvedende haugbuer, som er Åsmund, Øgvald og Ganger Rolv, er at haugbuen sier strofer for å erklære noe som er viktig for ham.

Med episoden i *Sturlubok* er den første funksjonen av haugbuen å Åsmund til er å videregi informasjon. Haugbuen Åsmund sier strofer til mannen at noen må ta trellen ut fra hans haug, for han lider. I strofer gir Åsmund beskjed om at han vil få hjelp for å slippe fra pinen trellen forårsaker til ham.

Hvorfor gis det ikke navnet til mannen som så Åsmund og hans identitet? Det forblir en hemmelighet. Årsaken kan være at den som møtte Åsmund, ikke er vesentlig. Fokuset er

på vesenet han møtte. Den andre funksjonen av møtet til Åsmund og mannen er å framheve overnaturlig opplevelse selv.

I tillegg til Åsmund i *Sturlubok* som går rundt og kveder, finnes det en annen passiv haugbue i *Halfs saga og hans kjempene*. Denne haugbuen er en død konge som dukker opp i nærheten av sin begravellessted. Ifølge *Half saga og kjempene hans* er formålet med sagaen å rose modigheten til kongen og gi informasjon om hvordan han døde. Ingen av verkene nevnes det tid av døgnet. Derfor er disse haugbuene ikke aggressive. I tillegg viser aggressive haugbuer seg bare om natta eller om kvelden.

Hovedfunksjonen av kvedende haugbuer, som er Åsmund, Øgvald, Ganger Rolv er at haugbuen sier strofer for å erklære noe som er viktig for ham. Disse haugbuene er ganske menneskelige. De er sårbare og trenger menneskers hjelp.

4.5.1.3 Passiv-aggressive haugbuer

Den andre underkategorien av passive haugbuer er passiv-aggressive haugbuer. Denne kategorien handler om haugbuer i *Ganger Rolvs saga* og *Njåls saga*. Disse haugbuene virker først å være nøytrale, men deretter er de mentalt aggressive. Først ser de ut til å være glade og ikke aggressive, men versene de sier, avslører at de har en skjult agenda, og de brenner for hevn. Disse haugbuene har også et annet fellestrekk som er at de åpenbarer seg bare når månen er ute. Det forklares mer om disse typescener om hevn i analysen under kapittel 4.3.8.

Funksjonen av passive-aggressive haugbuene, som er Hreggved i *Ganger Rolv saga* andre og Gunnar i *Njåls saga*, er å hisse mennesker til å ta hevn for dem. Hevn er en vesentlig verdi for haugbuer. Det er viktig for narrativet, for det skaper en prøve for personer og tar narrativet videre. Derfor kan vi si at disse haugbuene vil utnytte personer de møter. Funksjonen av disse haugbuene er sette handlingen i gang. Etter møtet med en haugbue skal personen hevne for dens død.

4.5.2 Vennlige haugbuer

I den andre kategorien finnes det vennlige haugbuer som har veldig nært forhold til skikkelsen. Denne kategorien kan videre inndeles etter forholdet som mennesker og haugbuer har.

Den første underkategorien av denne gruppa er slektninger: haugbue Angantyr i *Hervor og Hedreks saga*, som er Hervors far, og haugbuen Groa i *Groagaldre*, som er mora til den som kommer til hennes haug.

Den andre underkategorien under den andre gruppa er ektefeller: haugbue Helge i *Helgekvida Hundingsbane II*, som er den døde ektemannen til Sigrun, og Åsmund som dukker opp til si kone Tora. Helge var ikke Sigruns slektning, men hennes ektemann. Derfor er forholdet annerledes enn det Groa og Angantyr har til dem som kommer til haugen deres.

Funksjonen av vennlige haugbuer er å være hjelpsomme og hjelpe sin familie.

Alle tre haugbuene bekymrer seg over skikkelsen og tilbyr noe til personen. Helge tilbyr sin tid til Sigrun, Angantyr gir sitt sverd, Groa gir besvergelses.

Haugbuer manes fram i *Groagaldre* og i *Hervor og Hedreks saga*. Der tar mennesker initiativet for å møte haugbuer. Hervor maner fram sin far, for han vil få sverdet fra hans haug, mens sønnen kaller si døde mor for han vil få besvergelse. I *Helgekvida Hundingsbane II* ønsker Sigrun å være sammen med sin døde ektemann. Så i alle tilfellene er det mennesker som vil få noe fra haugbuer: enten tid, som Sigrun vil å ha, beskyttelse, eller materielle ting. Et møte med haugbuen kan også trenges for å få å løse et løgn. Hervor har aldri møtt sin far, hun har en mektig forsterfar, men det er ikke det samme som å ha en biologisk far. Hervors identitet blir skadet når en mann sier at hennes far var en trell. Hun må få tilbake reputasjonen sin og møte sin ekte far. Derfor har haugbuen to formål i denne episoden. Den første er å stabilisere situasjonen med å forsikre Hervor om at Angantyr er hennes far. Den andre er å gi sverdet som narrativet trenger for å utvikle seg. Senere brukes sverdet også av Hervors sønn Herraud for mange kamper med hans fiender. Den siste funksjonen er å teste Hervor når han viser henne store flammer og prøver å skremme henne.

4.5.3 Aggressive haugbuer

Den tredje gruppa av haugbuer er aggressive haugbuer. Denne kategorien omfatter to undergrupper.

4.5.3.1 Fysisk aggressive haugbuer

Denne undergruppa blir preget av haugbuer som kjemper med skikkelser. Det er to grupper av haugbuer. En av gruppene er at haugbryteren angriper haugbuen, som skjer i *Torstein Oksefots saga* der Torstein angriper Odd, og det resulterer i en kamp. I den andre gruppa angriper haugbuer mannen som i *Bårds saga* der Raknar angriper Bård, og i *Hord saga* der Hord kjemper med haugbuen Sote. Sote er først fysisk aggressiv. I tilfeller av *Bårds saga*, *Hords saga* er mannen uhøflig mot haugbuen, som er årsaken til at haugbuen angriper skikkelsen.

Funksjonen av fysisk aggressive og mentalt aggressive haugbuene i begge gruppene er å tilby en test til personen, som er at han må overvinne haugbuen. Hvis han klarer å gjøre det, kan han få en belønning. I *Hords saga* får Hord jarlens søster for haugbrott og kamp med Sote. I *Grettes saga* får Grette større respekt fra Torkell. I *Torstein Oksefots tått* får Torstein ringen for å hjelpe sin mor, og han kan ha en forsikring om at han egentlig stammer fra høyættede menn, og at hans far er Ivar Ljome. Hans ære blir gjenopprettet. I *Bårds saga* vurderer kongen Gjest høyt etter hans kamp med haugbuer.

4.5.3.2 Mentalt aggressive haugbuer

Den andre underkategorien om aggressive haugbuere er haugbuer som er gjengangere, og de er helt onde og skadelige for mennesker. Disse haugbuene er Hrapp i *Laxdæla saga*, Torolv i *Øyrbyggja saga*, Agdi i *Torstein Bjærmagns tått* og Raknar i *Bårds saga* kp 18. Det påvirker menneskers mentale tilstand. Disse haugbuene har mistet sin menneskelighet og derfor forvandlet til haugbuer.

Funksjonen av noen mentalt aggressive haugbuer er å gjenopprette den kosmiske balansen. Humes andre funksjonen opptrer i *Øyrbyggja saga*, *Laxdæla saga*, *Torstein Bjærmagns saga*.

I *Øyrbyggja saga* og i *Laxdæla saga* skal mennesker gjenopprette den kosmiske balansen når personen gjenbegraver haugbuer. Personen kan gjenopprette sitt sosiale tilstand og det rolige livet mennesker levde før haugbuens gjengangeri. Helten kan hjelpe alle samfunnsmedlemmene som lider på grunn av haugbuens handlinger, og det øker personens ære og gjør ham til noen som alle respekterer. Haugbuens funksjon er knyttet til mennesker som er hans motstander. Arnkjell hjelper mennesker å bli kvitt av haugbuen Torolv. Kathryn Hume påstår at «Arnkjells temporary success in laying him helps establish Arnkjell`s position as a worthy district leader. (1980, 5)»

Arnkjell er den eneste som Torolv ikke skader: «Arnkjell ba alle dem hjem til seg som syntes det var bedre å være der enn andre stedet.(157)» Alle andre lider pga. Torolvs gjengangeri. Arnkjells hjem er pga noen overnaturlige grunn ikke berørt av gjengangeri. Haugbuens skikkelse betoner Arnkjells viktighet: «Folk klaget nå mye over hvor vanskelig alt var blitt. (157)»

Det viser at alle lider og Arnkjell må hjelpe alle samfunnsmedlemmer. Denne kosmiske balansen må gjenopprettes. Menneskers verden må være slik som før gjengangeri. Arnkjell og menn som er med ham gjenbegraver Torolv. I *Laxdæla saga* er den samme situasjonen at en skikkelse må hjelpe andre personer. Islendinger ber hjelpe fra Hoskuld, og de forventer at Hoskuld gjør noe med Rapp:

Nå ble det igjen som før, at folk kom til Hoskuld og fortalte ham om de vanskelighetene Rapp stelte i stand for dem, og ba ham finne en utvei. (19)

Hoskuld lar å gjenbegrave Rapp. Episoden i *Laxdæla sagas* formål er å vise sosial status av Hoskuld. Det skapes en motsetning mellom haugbuen og skikkelsen. Skikkelsen stabiliserer situasjonen som var før gjengangeri, for mennesker våger å være ute og leve sitt liv uten å føle redsel. Torstein beskytter *Torstein Bjærmagns* tått seg selv og sin familie når han stenger Agdi innen haugen. Agdi har også blitt en gjenganger og ødelegger hans gård og terger ham. Torstein har plikt til å beskytte en som var før gjengangeri, for mennesker våger å være ute og leve sitt liv uten å føle redsel. Torstein beskytter *Torstein Bjærmagns* tått seg selv og sin familie når han stenger Agdi innen haugen. Agdi har også blitt en gjenganger og ødelegger hans gård og terger ham. Torstein

har plikt til å beskytte sin sønn og kona: «Det var ikke fritt for at Agdi jarl ikke klarte å la være å terge Thorstein.(kp13)»

Haugbuen Agdi er vesen Torstein må sette på plass. Han må gjenopprette roen i sitt hjem:

Så kom Agdi inn i haugen, men Thorstein løp ut og satte et kors i døra. Haugen lukket seg, og ingen har sett noe til Agdi siden.(kp 13)

Den kosmiske balansen var avviket fra normen og det var tiden å gjenopprette situasjonen, som var før. Torstein hjelper sitt familie når han klarer å stenge haugbuen i gravhaugen.

Den fjerde funksjonen av Hume gjelder mentalt aggressive haugbuer. I en episode hvor Thorstein Bjærmagn går innen haugbuens gravhaug og stjeler fra en kong en duk og en ring, så skal alle haugbuer som tjener kongen følge etter ham. Når Torstein løper fra aggressive haugbuer, som følger ham og vil drepe ham. Da kaller Thorsten kong Olav at han kunne hjelpe ham:

Han så nå at de kunne klare å nå igjen ham, og mælte da: «Hvis du er så god, kong Olaf, som min tro på deg er sterk, da hjelp meg.» (kp 2, norsesaga)

Humes fjerde funksjonen gjelder mentalt aggressive haugbuer. I en episode hvor Thorstein Bjærmagn går innen haugbuens gravhaug og stjeler fra en kong en duk og en ring, så skal alle haugbuer som tjener kongen følge etter ham. Når Torstein løper fra aggressive haugbuer, som følger ham og vil drepe ham. Da kaller Thorsten kong Olav at han kunne hjelpe ham.

Han så nå at de kunne klare å nå igjen ham, og mælte da: "Hvis du er så god, kong Olaf, som min tro på deg er sterk, da hjelp meg. (kp 2, norsesaga)

Kong Olav kommer og frelser ham. Haugbuens roll er å være en motstander, men også religiøse skikkelser. Haugbuer kan sees som hedenske skikkelser, som representerer den gamle tro, i motsetning til Kong Olav, som representerer kristendommen. Derfor kan vi si at episodens formål er egentlig ikke bare det at Torstein Bjærmagn får rikdommen som er duken og ringen fra haugen, men det er å understreke hvilken tro er ovenfor.

Den skjulte meningen bak teksten er å framheve kampen mellom hedendommen og kristendommen. Derfor kan vi si at dette episoden har en sterk kopling med Humes fjerde

funksjonen. Det handler om skjulte betydningen i teksten. Haugbue-episoden skaper spenning i historien, men også forestiller troskiften. Den samme motivet om å kalle kong Olav for hjelp opptrer også i *Bårds saga*. Gjest kaller to overnaturlige skikkelser. Først kaller han sin far Bård for å vinne kampen med den døde vesener, men det hjelper ikke, for Bård er maktløs i kampen med haugbuer. Deretter kaller han kong Olav som er skillnad fra *Torstein Bjærmagns tått*. I *Bårds saga* lover Bård å bli kristen hvis kong Olav hjelper ham.

Då lova Gjest han som har skapt himmel og jord, å ta den trua som kong Olav baud, dersom han kom levande ut frå haugen. Gjest kalla då strekt på kong Olav om at han måtte hjelpe han, dersom han var noko sterkare enn Gjest sjølv. (II,267)

Kong Olav kommer med et lys og Gjest sammen med kong Olav overkommer haugbuen. Det er mange trekk som forbinder Gjest å velge kristendommen. I krisesituasjon er kristendommen sterkere enn Gjest egen tro, som er hedendommen. I tillegg kan Gjests far, som var en magiherskende troll ikke hjelpe ham. I motsatte til kong Olav som representerer i denne episoden kristendommen og dermed også Guds makt, er både Gjest og Bård underleggen (allajææv) av haugbuer.

Kong Olav hjelper Gjest å overvinne haugbuer, selv om han er en hedensk skikkelse, blir han hjulpet av kristne. Det uttrykker budskapet at kristendommen er for alle som vil frelse og hjelpen.

Funksjonen i *Bårds saga* og I *Torstein Bjærmagns tått* er forholdet mellom kristendommen og hedendommen. Det kan påvirke den som hører på historien å ha sterkere mening om kristendommens makt og frelsende rolle i samfunnet. Disse to episoder spiller med høreres tolkningsevne og presenterer ulike symboler og lar publikum å tolke episoder utfra den overnaturlig maktforhold mellom kristendommen og hedendommen.

4.5.3.3 Irettesettende haugbuer

Den siste undergruppa av aggressive haugbuer er haugbuer som irettesetter skikkelsen slik at han føler at han har oppført seg feil. Til denne kategorien hører Agnar i *Gull-Tores*

saga og en anonym haugbue i *Gravboerens tått*. Under denne kategorien kan også plasseres Angantyr og Helge som refser sine familiemedlemmer for at de har våget å komme til den dødes verden. Likevel er refsingen ganske myk sammenlignet med Agnar og Gravboeren. De er sinte når de refser Gull-Tore og Torkjell. Helge og Angantyr er bekymret over konsekvensene av det overnaturlige møtet. De er bekymret for innflytelsen dette møtet kan ha for deres nærmeste, siden møtet med de døde kan bringe døden.

Irettesettende haugbuer har en bestemt funksjon som er å fastsette normer. I *Gull-Tores saga*, *Gravboerens tått* er haugbuer en holderen av normer. I *Gravboerens tått* truer haugbuen personen at han stålet fra hans haug. Denne episoden kan sees som en resultatet av at en brøt normbrudd og derfor dukket haugbuen opp. I tillegg kan det sies som en test for karakter. Haugbuen er skremmende og aggressivt. Han refser personen pga stjeling og personen føler angst. Han vil teste personen om han skal føle sterk redsel og overkomme det eller ikke. I disse episoden er det Humes første funksjon, som er å sette personen på prøve. I tillegg fremheves det persons menneskelige trekk, for personen er sårbar. I *Gull-Tores saga* er episodens funksjon også å tilby testen for karakter. Det er testen om karakters moralitet. I *Gull-Tores saga* er framstilt situasjonen der haugbuen prøver å overbevise personen at han ikke skal komme innen gravhaugen.

5. Konklusjon og diskusjon

I denne oppgaven har jeg laget en oversikt over noen typescener i haugbue-episoder som framstilles i 27 norrøne verk. I tillegg har jeg sett på hvorfor haugbuer dukker opp i norrøne tekster, og om haugbueskikkelse kunne bli betraktet som sanne eller oppdiktet. For å utforske typescener brukte jeg *The Oral Formulaic Theory*. For å forklare hvorfor haugbuer brukes i narrativet, brukte jeg teorier av Lauri Honko og Kathryn Hume. I tillegg brukte jeg Max Lüthis teori om todimensjonale episoder og Daniel Sävborgs teori om distansmarkører for å bestemme om haugbue-episoder er sanne eller oppdiktet.

Det opptrådte utfordringer for å si at noen episoder er helt endimensjonale, mens andre er todimensjonale, for det er ulike kriterier som kan peke på andre direksjonen.

Haugbue-episodens funksjon er å være underholdende, teste skikkelsen, gi dem mulighet til å gjenopprette sin egen og familiens ære. I tillegg utsetter haugbue-episoder narrativet videre, for en personen må hevne for haugbuen.

For at et møte mellom mennesker og de overnaturlige vesenene kunne finne sted, må det oppfylles noen bestemte betingelser. Ofte dukker haugbuen opp når det begynner å mørkne. Derfor kan man si at en grunn til at haugbuen opptrer, er mørket ute.

Ett av vilkårene er at haugbuen er sett om kvelden. Den andre kriterie og på natta. Haugbuen åpenbarer seg på kveldstid i fem verk: *Gravboerens tått*, *Helgekvida Hundingsbane II*, *Njåls saga*, *Grettes saga*, *Torstein Oksefots tått*. Disse haugbuene er ikke livsfarlige for skikkelser. De kan bli overvunnet. Blant disse haugbuene er det bare to vesener som skikkelse kjemper med. Det er haugbuen Odd i *Torstein Oksefots tått* og Karr i *Grettes saga*. Det er bare én haugbue som truer person. Dette vesenet opptrer i *Gravboerens tått*. Andre haugbuer, som er Gunnar i *Njåls saga*, Helge i *Helgekvida Hundingsbane II*, kan sees på som vennlige haugbuer som forholder seg godt til skikkelser.

Kvelden er hovedsakelig tid for vennlige haugbuer, mens natta er tid for all slags haugbuer. Om natta kan en møte både vennlige og fiendtlige haugbuer. På kveldstid var det bare én haugbue som var skremmelig. Det var den mystiske haugbuen som dukket opp i *Gravboerens tått*. Jo mørkere det blir, dess verre vesener en kan møte. Det er 12 sagaer som belyser at haugbuen var et nattvesen. Om natta opptrer det vesener som oppfører seg skadelig for skikkelser, f.eks. *Øyrbyggja saga*, *Gesta Danorum* bok III, V, *Bårds saga*, *Torstein Bjærmagns tått* kp 13, *Egil saga Enhenda* og *Åsmund beserkjabanes saga*, *Hromund Grippsons saga*. Natten er ønsket tid å kommunisere med mennesker også for vennlige haugbuer f.eks haugbuer i *Hervor saga* og *Hedreks saga*, *Ganger Rolv saga*, *Torleiv Jarlsskalds saga*, *Stjerne-Odds tått*, *Røykdæla saga*.

I tillegg til tid av døgnet kan haugbueframstilling noen gang koples til en bestemt årstid. Det er vinteren i *Bårds saga*, høsten i *Torstein Oksefots tått* og våren i *Hord og Holmverjene saga*.

Der er 2 sagaer, *Ganger Rolv saga* og *Gull-Tores saga*, hvor haugbuen opptrer etter en storm. I *Gull-Tores saga* forårsaker stormen haugbuen. I kontrast til *Gull-Tores saga* sier haugbuen at han ikke er skyldig i stormen, men at den var skapt av et troll.

I tillegg til perseptuelle vilkårene som må være oppfylt, dukker haugbuer også fram når noen har brutt en viss norm. Disse normene som brytes i haugbue-episoder forårsaker at haugbuen åpenbarer seg til personen. I materialet som jeg analyserte forekom det seks normbrudd som forårsaket et møte mellom mennesker og haugbuer.

Den første normen som ble brudd er at en ikke skal stjele. Røverimotivet der haugbuen åpenbarer seg fantes f. eks *Gesta Danorum*, *Hauksbok*, *Ynglinga saga*, *Hromund Gripssons saga* og *Gull-Tores saga*.

Det finnes to typer av haugbrottmotiver der haugbuen viser seg fram. Det første er der man ikke lykkes med røveriet. Noen ganger åpenbarer haugbuen seg når noen planlegger å stjele noe som tilhører haugbuen. Da er skikkelsen ennå ikke kommet inn i haugen, og haugbuen klarer å hindre ham fra røveriet. Dette er tilfelle i *Gesta Danorum* III bok og *Gull-Tores saga*.

I det andre haugbrottmotivet lykkes man å stjele det man er ute etter. Man har lyktes å komme seg inn i en haug og er vil forlate den med haugbuens verdisaker, men haugbuen forsvarer sin eiendom. Slik er det ofte i verk, f.eks *Hauksbok*, *Hromund Gripssons saga*, *Hords saga*, *Bårds saga*, *Ynglinga saga*.

Den andre normen handler om å sove når en er i en haug sammen med haugbuen. Det er ikke lov å sove i haugen, for da bryter man en norm. Denne normen blir brutt i *Egil den Enhendtes* og *Åsmund Berserkjabane saga* og *Helgekvida Hundingsbane II*.

Ifølge *Gulatingsloven* var det forbudt i middelalderen. Den tredje normen går ut på at en må unngå å ta kontakt med sine døde slektninger. En må ikke mane fram slektningen sin. Det betyr at et menneske går til haugen for å mane fram sin døde slektning. Selv om det er menneskers hensikt til å mane fram sin døde slektning er det også et normbrudd. Denne normen bryter man i *Hervor og Heidreks saga* og *Groagalder*, og normbrudd resulteres med i at haugbuen dukker opp.

Den fjerde normen er at en bør unngå å drepe et annet menneske eller begå selvmord. Dette motivet finnes i *Hauksbok* og *Sturlubok*. Her blir det drept en trell som blir haugbue, som skal åpenbare seg til en annen haugbue, som heter Åsmund. Trellen oppfører seg veldig aggressivt og plager Åsmund.

Den siste normen går på fra gjestfrihet. Det å være gjestfri mot sine gjester var en norm i middelalderen. Haugbuen dukker opp når normen av gjestfriheten blir brutt. Eksempler av denne typen av normbrudd finnes i *Torstein Oksefots tått* og *Bårds saga*.

Disse vesener som dukket opp om natta eller når det er dunkel årstid, eller når det var uvær var sett på som sanne ifølge sannhetskriteriet.

Når det gjelder historier som var betraktet som fantasi, kan det framheves bare to episoder der haugbuer dukker opp om dagen. Disse episodene er *Torstein Bjærmagns tått* og *Ganger Rolv saga*. Derfor kan vi si at dunkelheten er et vilkår til å møte haugbuen, mens dagen er en avvikelse fra regelen.

Det er også en annen grunn til at haugbuen opptrer i historien. Det er å tilby en test til skikkelsen. Dette er en tendens i mange sagaer der det opptrer haugbuer som er krigere,

f.eks. *Hords saga*, *Bårds saga*. Haugbuen kan også være i historien for å tilby helten mulighet til å gjenopprette sin families ære som Torstein i *Torstein Oksefots saga*. I tillegg er haugbuer relevante for de er viktige for å utvikle narrativet med motivet om hevn, slik som det skjer i *Ganger Rolvs saga* og *Njåls saga*. Haugbuer er også skikkelser som er brukt for å betone at kristendommen seier over hedendommen, f.eks. når konge Olav opptrer i historier for å beskytte haugbryteren fra haugbuen i *Bårds saga*.

Når det gjelder komposisjonen av disse historier, så har haugbuehistorier mange typescener.

I haugbue-episoder finnes det mønster som kan klassifiseres som typescener. Derfor kunne det sies at disse scenene har trekk som kan spores tilbake til tiden da historien ble fortalt videre muntlig. Typescener viser den muntlige tradisjonen bak disse scenene. For å gjøre hele verket mer interessant og holde spenningen, så innebærer mange haugbuehistorier typescener.

Mennesker går til haugen for de vil få verdisaker. Når de går til haugen så er det en test som de må gjennomføre. De må bryte opp haugen for å komme seg inn i haugen. Det er ofte vanskelig arbeid, og det kan ta flere dager. Etter at de har brutt opp haugen, må de bruke tauet for å komme inn i haugen.

Det er gjentakende motiver i haugbuehistorier, som går ut fra hvordan haugbuer er sett når en går inn i haugen. Ofte er han sett sittende i haugen. Det er en typescene som har variasjoner, noen gang sitter haugbuen på haugen som Hreggvid i *Ganger Rolv saga*, og haugbuen i *Stjerne Odds saga*. Denne scenen der haugbuen er fant i haugen gjelder ofte haugbuer som er krigere og som skikkelsen skal kjempe med. Denne scenen hører ofte sammen med en scene der personen kjemper med haugbuen, og skal ta hoved av ham.

Det er også en typescene om haugbuer som gir gaver. Det å gi gaver er karakteristisk for vennlige haugbuer som vil takke personen eller gi ham verdisaker, som skikkelser har behov for.

I tillegg til disse nevnte typescenene finnes det også en annen typescene: haugbuens utseende. Aggressive haugbuer beskrives å være fiendtlige og fæle, men vennlige

haugbuer er sagt å ikke være fæle, og se ut staselige. Både aggressive og vennlige haugbuer skildres med ordet «stort».

Fiendtlige haugbuer framkaller redsel. Som vi så, er det tre typer av mentaliteter en kan ha i haugen.

Den første mentaliteten preger helter som er inn i haugen, men føler vanligvis ikke noen redsel. Det er en distinksjon fra alle andre skikkelser. Denne motstanden viser at han er modigere enn alle andre rundt ham. Helten er lenger ikke et vanlig menneske. Han har gått til haugen med ideen om å ta skatten, og han vil ikke forlate sin plan. Denne mentaliteten ser vi i *Grettes saga*, *Hords saga*, *Bårds saga*, *Hromund Gripssons saga*. Noen gang kan helten føle redsel for en stund, men han overkommer redselen veldig fort, som Rane i *Den Legendariske Saga om Olav den Hellige*. Ranes redsel går ut fra at mannen er redd at han ikke kan lykkes med å utfylle en har lovet til haugbuen. Skikkelse har ikke redd haugbuen direkte, men han er redd å mislykkes og han vil ikke bli en skuffelse for haugbuen og sin rike. Denne redsel opptrer i *Den Legendariske Saga om Olav Den Hellige*. Helter er ofte suksessrik innen haugen, for han har kunnskap om hvordan å drepe haugbuen, men også fordi han regner med regler som gjelder i den andre verden. Det å ikke føle redsel over haugbuer eller føle redsel etter en stund for han er redd å skuffe haugbuen som Rane peker på endimensjonale redsel. En er ikke redd over haugbuer selv. Mangelen på redsel er det endimensjonale innslaget som skaper tvil om historien egentlig skjedde eller ikke.

Den andre typen av redsel er redsel over overnaturlig haugbuen. Denne redsel preger majoriteten av episoder hvor haugbrytere selv eller en mann som er sammen med helten føler redsel når han møter med haugbuen. I *Grettes saga* blir Audun redd for haugbuen når han hører en bank, for han syns at dette er en hentydning til at Grette er død. I *Hords saga* møter vi den samme mentaliteten når Hords felle ønsker å forlate sin plan og gå vekk fra haugen. Det er også en gruppe haugbrytere i episoder i *Gesta Danorum III* og *Gesta Danorum V* som føler så sterk redsel at de ønsker å flykte fra haugen. De foretrekker sine liv fremfor verdisaker. Denne redselen er så sterk at de skifter sin mentalitet, og de vil forlate sin plan om å ta verdisaker fra haugen. Den andre typen av redsel er noe som gjør haugbuehistorier pålitelige, og fungerer som en distansemarkør. Det er redsel som preger todimensjonale episoder.

Noen haugbuer vil ha hevn, andre vil skade mennesker uten grunn, bare fordi de kan det. Noen haugbuer vil leve rolig i haugen sin. Noen vil få hjelp fra mennesker. Haugbuer er like ulike som mennesker. Det er ulike, men også like. De har ulike persontrekk og holdningen til mennesker. Siden noen haugbuer er vennlige eller passive, mens andre er aggressive. Likevel har de noe å si til mennesker eller de kjemper med karakter. De er hjelpere eller sterke fiender. I noen tilfelle vil haugbuen få hjelp fra mennesket.

Etter analysen kan det sies at det er noen trekk som karakteriserer møter med haugbuer. Disse trekkene betyr at en framstående helt i norrøne verk må regne med noen regler når han går til å møte haugbuen. Han måtte huske de ti rådene som er livsviktige å følge når en vil komme tilbake med livet fra et møte med en haugbue.

1. Først og fremst: ikke følg haugelden fordi du ikke vil befinne deg i en situasjon der du kan se den skremmende haugbuen. Haugeld dykker opp i *Grettes saga* der de fungerer som en tillokkelse til Grette, og han vil lete etter hvordan å stjele rikdommen fra haugen.
2. Vær forsiktig når du ser månen, brusende vannstrøm som strømmer mot deg, eller andre naturfenomener, som dukker opp uforventet om natta når du er i nærheten av noens haug eller på haugen. Naturfenomener er et merke på et overnaturlig vesens tilværelse.
3. Når du allerede er inn i haugen, hjelper det ikke å følge naturfenomener. Men husk at det er bedre å ikke ta noe, for du skal bryte normen og haugbuer setter ikke pris på stjeler som vi vet fra *Gravboerens tått*, der haugbuen kom til å true Torstein. Noen gang kan du lykkes i å ta noen ting, og haugbuen forholder seg til det ganske bra, som skildres *Landnåmabok* episode der tyven Skjeggje stjeler fra *Rolv Krakes haug*.
4. Ofte er haugbuen passiv til et visst tidspunkt. Men når du skal strekke hånden til hans sverd, må du være forberedt på at han springer opp og skal angripe deg. Så ikke berør haugbuens sverd. Enda bedre - ikke ta det som ikke er din. Alle har rett til å tilbringe sitt etterliv i haugen i ro. Du vil jo ikke at noen forstyrrer ditt etterliv og din ro i haugen.
5. Hils på haugbuen! De liker elementær høflighet. Det kan resulteres i at du forlater haugen med mange verdisaker.
6. Vær modig når du kjemper med en haugbue.

7. Men når en skadelig haugbue terroriserer deg, og han dreper dine dyr og familiemedlemmer, og forsøker å drepe deg, så er det bedre å finne et autoritativt menneske som har nok makt og kunnskap for at de kan begrave den skadelige haugbuen på nytt. Du kan også begrave haugbuen på nytt selv. Det hjelper å grave opp haugbuens bein, og gjenbegrave hans levninger. Det så vi i *Laxdæla saga* og *Øyrbyggja saga*.

8. Det hjelper at du bruker tidspunktet der haugbuer blir svakere pga. lyset eller andre overnaturlige vesener. Så kan du bruke dette øyeblikket for å halshogge haugbuer.

9. Haugbuer kan være veldig givende og hjelpsomme, men du må huske versene som de sier, som i *Torolv Jarlskalds saga*. De er storslagne vesener med makt og vilje som ikke må undervurderes.

10. Ha moral og prøv å bevise deg selv at du ikke trenger å bryte inn i haugen om natta. Når du ikke klarer å forlate din plan, men heller ikke klarer å åpne haugen, trenger du å forbedre ditt forhold med Odin eller kvinnelige elver som i *Ganger Rolv saga*.

Fortellinger trenger haugbuer, for haugbuens rolle er å være et vesentlig bindeledd som skal utvide handlingsmønster, og de bærer fortellinger videre. Uten haugbue er Torstein i *Torstein Oksefots tått* maktesløs og kan ikke hjelpe sin mor. Uten haugbue er han en svak hovedperson som ikke kunne tvinge sin far til å vedkjenne ham som sønn. Uten haugbue- skikkelse får Olav ikke sverdet i *Den Legendariske saga om Olav*.

I tillegg kan vi se at vi, lesere, trenger middelalderfortellinger om haugbuer, for de er morsomme, lærer oss noe for middelalderske mennesker og hvordan vi selv tenker. La haugbuer leve videre i sin haug, og lev selv.

Det kan gjøres enda grundigere forskning om typescener, for haugbuer episoder inneholder mye typescener, for eksempel det kunne også forskes typescener om haugbuerens utseende, det å åpne haugen takket være en magiske hjelper, forbannelser og koplinger mellom hedenske og kristne innslag. Det kunne også utforskes videre aspekter i kobling til distansemarkører, kunne framtidige forskninger handle om komparative tilnærming til alle overnaturlig vesener i norrøne litteraturverk, som konsentrerer seg til haugbuere, troller, guder, eldryttaren, dverger, draker, hekser og sammenlignes dem i aspekter som typescene forskning, men også i konteksten av

perseptuelle vilkår, psykofysiske vilkår, interaksjonen og avstand. Denne omfanget av materialets korpus blir veldig stort og kunne være passende mer for doktoravhandling enn for masteroppgave.

6. RESÜMEE

Tartu Ülikool

Humanitaarteaduste ja kunstide valdkond

Maailma keelte ja kultuuride kolledž

Skandinavistika osakond

Magistritöö: Kuidas tulla hauast eluga tagasi: Hauavaimude analüüs vanapõhja tekstides

Juhendaja: Prof. Daniel Sävborg

Tartu 2021

Antud magistritöö tugineb Albert Lordi, Lauri Honko, Max Lüthi ja Daniel Sävborgi terminoloogilistele pidepunktidele, et uurida suulisele traditsioonile omaseid tüüpstseene ja kahedimensionaalsust hauavaimude episoodides.

Vanapõhja kirjandus on rikas hauavaimudega kohtumiste poolest. Siiski mitte alati ei kohtuta sõbraliku hauavaimuga, vaid nii mõnigi kord seisab kangelasel vastas ohtlik hauaelanik, kel pole tahtmist lasta hauaröövli põgeneda. Milliste märkide järgi saab ennustada, et üleloomulik olend end ilmutab ja mis kavatsused tal on nii enda perekonnaliikmete kui ka islandi või norra talupoegadega, milliste korduvate mustrite ehk tüüpstseenidele on hauavaimudest kõnelevad lood üles ehitatud, seda selgitab antud uurimus. Lisaks vaadeldakse, kas ja kui suurel määral esineb hauavaimu lugudes distantse markerivaid elemente, milleks on hauatule esinemine, geograafiline kaugus, hirmu esinemine või hauavaimuga kohtuja perekonnaliikmete kahtlus, kas ikka tegemist oli tõesti sündinud looga. Kõik need tegurid iseloomustavad kahedimensioonilist maailmavaadet, mis tähendab, et hauavaimu ei nähta ainult fiktiivse olendina, vaid usutakse, et on võimalik, et karakter elas üle kohtumise teispoolsusolendiga.

Nii mõnigi kord on neis muistendi ja memoraadi joontega hauavaimudelugudes tegevuse toimumiskohaks Islandi või Norra pealike või rikaste talupoegade hauakambrid. Kuigi hauavaimu külastuskäik võib toimuda ka unes. Sel juhul toimub eriti tugev transgressioon inimeste maailma ja maagiliste olendite vahel.

Maagilise olendi ilmumise taga võib olla ka põhjus, et inimesed rikuvad mitmeid ühiskonnakorraldusi, milleks on hauda sisenemine eesmärgiga sealt varastada, unustatakse hauavaimu tervitada või keskaegne kangeline võib isegi uinuda, olles hauavaimuga samas ruumis. Sellise häbematuse peale reageeritakse tavaliselt jõuliselt, mistõttu paljud hauavaimu lood sisaldavad tüüpstseeni, milleks on hauavaimuga võitlus ja temalt pea maha raiumine. Hauavaimude episoodides esineb ka tüüpstseen, et hauavaim on sageli maetud istuvas positsioonis, mistõttu hauaröövel märkab teda istumas.

Siiski mitte alati ei ole inimene see, kes läheb hauavaimu juurde mõningatel juhtudel tuleb hauavaim inimese juurde. Tavaliselt vajab hauavaim sel juhu abi inimese käest nagu Asmund, kes kannatab teise hauavaimu küüsis või nagu Brynjolf, kes kannatab oma venna julmuse all. Sooviga inimeselt abi saada on hauavaim inimese vastu sõbralik, võib talle kingitusi teha. Kinkimise ja nõuandmise tüüpstseen esineb sageli vanapõhja kirjanduses, kui kohatakse hauavaimu. Hauavaimu kohatakse kui päike on loojunud ja öö kätte jõudnud. Selles hämaras ümbruses võib märgata kuud, müstilist hauatuld ja pimedas hauas hauaröövli järgi haaravat kätt.

7. Kilder

7.1. Norrøn litteratur:

Den legendariske Olavsaga. = Titlestad, T, (red.) 2002. Stavanger: Erling Skjalgssonsselskapet.

Edda-Kvede. = Mortensson- Egnund, (red.) 1974. Oslo: Det Norske Samlaget.

Egil den enhendtes og Ásmund beserkjabana saga. = Nilssen, K.; Olafsson, A. Norsesaga. 2017. (red). [Internett]. Tilgjengelig fra: <https://www.norsesaga.no/egils-saga.html>. (Hentet. 20.05.2021.)

Ganger-Rolfs saga. = Lassen, A. (red.) 2018. *Oldtidssagaerne*. Bind 6. Danmark: Gyldendal.

Grettes saga. = Jørgensen, J.G og Hagland, J.R (red.) 2014. *Samtlige sagaer og førtini tætter. Islendingesagaene*. Bind II. Reykjavik: Saga Forlag.

Íslendingadrápa etter Den Norsk- Islandske Skjaldedigtning. = Jónsson, F. (red.). 1912. Bind II. København: Nordisk Forlag.

Kristenretten i den ældre Gulatingslov: Tilgjengelig i Heimkringla: https://heimskringla.no/wiki/Kristenretten_i_Den_%C3%A6ldre_Gulatingslov (Hentet 8.08.2021)
https://heimskringla.no/wiki/Kristenretten_i_Den_%C3%A6ldre_Gulatingslov

Landnåmabok etter Hauksbók. = Hagland, R. J. (red.) 2002. Stavanger: Erling Skjalgssonsselskapet.

Njálssoga. = Jørgensen, J.G og Hagland, J.R (red.) 2014. *Samtlige sagaer og førtini tætter. Islendingesagaene*. Bind III. Reykjavik: Saga Forlag.

Saga af Viktor saga ok Blavus. A Fifteenth Century Icelandic Lygisaga= Chapell, A, H. (red.) 1972. Paris: Mouton & Co.

Sagaen om Half og hans kæmper. = Lassen, A. (red.) 2016. *Oldtissagaerne*. Bind 4. 26-56.

Sagaen om Hervør og Hejdrek. = Lassen, A. (red) 2016. *Oldtidssagaerne*. Bind 2. Danmark: Gyldendal.

Sagaen om Hord og Holmverjene. = Jørgensen, J.G og Hagland, J.R (red.) 2014. *Samtlige sagaer og førtini tættar*. *Islendingesagaene*. Bind II. Reykjavik: Saga Forlag.

Sagaen om laxdølene = Jørgensen, J.G og Hagland, J.R (red.) 2014. *Samtlige sagaer og førtini tættar*. *Islendingesagaene*. Bind IV. Reykjavik: Saga Forlag.

Saxo Grammaticus. Danmarks Krønike. III bok. = Oversatt av Horn, Fr, W. (1898.) Tilgjengelig fra: https://heimskringla.no/wiki/H%C3%B8d_og_Balder (Hentet: 31.10. 2020)

Saxo Grammaticus. Danmarks Krønike. V bok. = Oversatt av Horn, Fr, W. (1898.) Tilgjengelig fra https://heimskringla.no/wiki/Frode_III (Hentet: 31.04 2021)

Soga om Bård Snæfellsås. = Jørgensen, J.G og Hagland, J.R (red.) 2014. *Samtlige sagaer og førtini tættar*. *Islendingesagaene*. Bind II. Reykjavik: Saga Forlag.

Soga om Gull-Tore. = Jørgensen, J.G og Hagland, J.R (red.) 2014. *Samtlige sagaer og førtini tættar*. *Islendingesagaene*. Bind III. Reykjavik: Saga Forlag.

Soga om Torgils og Havlide. = Oversatt av Hagland, J, R. 1979. Oslo: Det Norske Samlaget.

Soga om røykdølane = Jørgensen, J.G og Hagland, J.R (red.) 2014. *Samtlige sagaer og førtini tættar. Islendingesagaene*. Bind IV Reykjavik: Saga Forlag.

Stjerne- Oddes drøm. = Jørgensen, J.G og Hagland, J.R (red.) 2014. *Samtlige sagaer og førtini tættar. Islendingesagaene*. Bind II. Reykjavik: Saga Forlag.

Soga om Torgils og Havlide. = Oversatt av Hagland, J, R. 1979. Oslo: Det Norske Samlaget.

The Book of the Settlement of Iceland: Ari Fróði. = Ellwood, T. (red.) 1898. Bækur.[Internett]. Tilgjengelig fra: https://baekur.is/bok/000233832/The_book_of_the_settlement_of?language=en (Hentet 12.05.2021).

Thorstein Bjærmagns tått. = Nilssen, K.T og Olafsson, A. (red). 2017. Norsesaga. [Internett]. Tilgjengelig fra: <https://www.norsesaga.no/thorstein-baeligjarmagns-ta778tt.html> (Hentet:17.05.2021)

Tåtten om Torstein Oksefot. = Jørgensen, J.G og Hagland, J.R (red.) 2014. *Samtlige sagaer og førtini tættar. Islendingesagaene*. Bind IV Reykjavik: Saga Forlag.

Tåtten om gravboeren. =Jørgensen, J.G og Hagland, J.R (red.) 2014. *Samtlige sagaer og førtini tættar. Islendingesagaene*. Bind II. Reykjavik: Saga Forlag.

Tåtten om Torleiv Jarlsskald. = Jørgensen, J.G og Hagland, J.R (red.) 2014. *Samtlige sagaer og førtini tættar. Islendingesagaene*. Bind I. Reykjavik: Saga Forlag.

Tåtten om Torstein Oksefot. = Jørgensen, J.G og Hagland, J.R (red.) 2014. *Samtlige sagaer og førtini tættar. Islendingesagaene*. Bind IV Reykjavik: Saga Forlag.

Ynglinga saga = Hødnebo, F. (red.) 2017. *Snorre Sturlasons kongesagaer. Stormutgaver*. Oslo: J.M.Stenersens Forlag A.S.

7.2. Bøker, artikler, andre skriftlige vitenskapelige verk i samlinger

Aursland, S. (1980) Innleiing. Snegle- Halle og andre småsoger. Oslo: Norrøne Bokverk.

Bampi, M. (2017) Genre i The Routledge Research Companion to the Medieval Icelandic Sagas. S. 4-14.

Baldic, C. (2001) Oxford Concise Dictionary of Oxford of Literary Terms. 2. utg. New York: Oxford University Press.s. 162.

Bellows, A, (1936) Helgakvitha Hundingsbana II, i *The Poetic Edda*. s.309- 322.

Brendalsmo, Røthe (1992) Haugbrott eller de levendes forhold til de døde.- en komparativ analyse. Meta 1-2 , S. 84-119

Chadwick, N. (1946) Norse Ghosts: A Study in the Draugr and the Haugbúi. Taylor & Francis, 50-65

Clare, J. (2013) Buried in The Open Fields. Early Modern Suicide and the Case of Ophelia. *Journal of Early Modern Studies*. Vol 2. s. 241-252.

Driscoll, M. (2005) Late Prose Fiction (lygisögur), i McTurk, R. (red.) *A Companion To Old Norse Icelandic Literature*. Blackwell Publishing. S. 197.

Éggertsdottir, M. (1993) Gull-Þóris saga, i Pulsiano, P., Wolf, K. (red.), *Medieval Scandinavia: An Encyclopedia*. Milton Park: Routledge. S 249

Egilsdóttir, A. (1993) Biskupa sögur, i Pulsiano, P., Wolf, K. (red.), *Medieval Scandinavia: An Encyclopedia*. Milton Park: Routledge. S 45-46

Ellis, H. (1943) The Road To The Hell: A Study Of The Conception of the Dead in Old Norse Literature. New York: Greenwood Press Publishers.

- Evans, D.A.H (1993) Viktors saga ok Blavus, i Pulsiano, P., Wolf, K. (red.), *Medieval Scandinavia: An Encyclopedia*. Milton Park: Routledge. S 701
- Faulkes, A. (1983) Introduction. The Saga of Hord and the Holm- Dwellers. Alan Boucher.
- Faulkes, A. (1993) Harðar saga, i Pulsiano, P., Wolf, K. (red.), *Medieval Scandinavia: An Encyclopedia*. Milton Park: R
- Fenger, O. (2002) Danernes bedrifter. Historieskrivning, i Olsen, O. (red.) *Gyldendal og Politikens Danmarkshistorie: Kirker rejses alle vegne*. Copenhagen: Copenhagen& Politikens Forlag A / S, s. 206, 208-210, 213, 215.
- Foley, J. (2012) Challenges in Comparative Oral Epic. *Oral Tradition*. 27/2. 381-418.
- Foley, J. (1988) *The Theory of Oral Composition: History and Methodology*. Indiana University Press. Bloomington & Indianapolis.
- Hagland, R. J. (2002) Landnámabok etter Hauksbók. Etterord, i Hagland, R. J. (red.) Stavanger: Erling Skjalgssonselskapet. S 23
- Hallberg, P. (1993) Sturlunga saga, i Pulsiano, P., Wolf, K. (red.), *Medieval Scandinavia: An Encyclopedia*. Milton Park: Routledge. S 616-618
- Hammond, W. G; Scull, G. (2005) *The Lord of The Rings: A Reader's Companion*. England: Harper Collins Publishers.
- Harris, J. (1993) Þorleifs þátrr járlsskálds, i Pulsiano, P., Wolf, K. (red.), *Medieval Scandinavia: An Encyclopedia*. Milton Park: Routledge. S 672
- Heinemann, F. (1974) Hrafnkels saga Freysgoða and type-scene analysis, *Scandinavian Studies*, 47, 102–19.
- Heinrichs, A. (1993a) Óláfs saga helga, i Pulsiano, P., Wolf, K. (red.), *Medieval Scandinavia: An Encyclopedia*. Milton Park: Routledge. S 447-448

Heinrichs, A. (1993b) Reykdæla saga (ok Víga Skútu), i Pulsiano, P., Wolf, K. (red.), *Medieval Scandinavia: An Encyclopedia*. Milton Park: Routledge. S 526-527

Holtmark, A. (1982) Kulturhistoriskt lexikon för nordisk medeltid. 2. utgave. S. 585

Honko, L. (1964) Memorates and the Study of Folk Beliefs. *Journal of the folklore Institute*, 1, s. 5-19.

Hreinsson, V. (2013) Introduction, i *Comic Sagas and Tales from Iceland*. i Kellog, R (red). Penguin Books. S.29-30

Hume, K. (1980) The Saga to Romance: The Use of Monsters in Old Norse Literature. *Studies in Philology*. Vol LXXVII. Nr 1. 1-25.

Hødnebo, F. (2017) Om Snorres kongesagaer, i *Snorre Sturlasons kongesagaer. «Stormutgaven, » Innledning*, i Hødnebo, F (red.) Norge: J.M. Stenersens Forlag A. S. 21

Jakobsson, Á. (2018) Horror in the Medieval North: The Troll. *The Palgrave Handbook to Horror Literature*. I Corstorphine, K; Kremmel, L. (red) K. Corstorphine, L. R. Kremmel (eds.), https://doi.org/10.1007/978-3-319-97406-4_3, s.33-46.

Jakobsson, Á. (1998) History of the Trolls? Bárðar saga as an historical narrative, *Saga-Book* 25, 53–71.

Jesch, J. (1993) Hrómundar saga Gripssonar, i Pulsiano, P., Wolf, K. (red.), *Medieval Scandinavia: An Encyclopedia*. Milton Park: Routledge. S 305

Jørgensen, J.G og Hagland, J.R (red.) 2014. Term i *Samtlige sagaer og førtini tættir. Islendingesagaene*. Bind V. Reykjavik: Saga Forlag. S. 388, 399.

Kalinke, M. E. (1993) Riddarasögur, i Pulsiano, P., Wolf, K. (red.), *Medieval Scandinavia: An Encyclopedia*. Milton Park: Routledge. S 528

Knirk, J. (1993) Konungasögur, i Pulsiano, P., Wolf, K. (red.), *Medieval Scandinavia: An Encyclopedia*. Milton Park: Routledge. S 362-366

Kristjánsson, J. (1975) Islendingadrápa and Oral Tradition, i Kristjánsson, J. (red). Gripla, 1, Reykjavik: Stofnum Árna Magnússonar. 76-92.

Kristjansdottir, B. S. (2008) Introduction. The Saga of the People of Laxardal and Bolli Bollason`s Tale. London: Penguin Classics.

Larrington, C. (2016) *Winter is Coming. The Medieval World of Game of Thrones*. London: Tauris & Co.

Lassen A. (2017) Oldtidssaga. Bind 7. S. 56.

Lindow, J. (1986). Þorsteins þátrr skelks and the verisimilitude of the supernatural, i red. Lindow, J, Lönnroth, L, Weber, G. (red) *Structure and Meaning in Old Norse Literature: New Approaches to Textual Analysis and Literary Criticism*. Odense: Odense University Press. S .264- 280.

Lindow, J. (1993) þátrr, i Pulsiano, P., Wolf, K. (red.), *Medieval Scandinavia: An Encyclopedia*. Milton Park: Routledge. S 661

Lindow. J. (2011) I Meeting the Other. The Cases of Draumr Þorsteins Síðu-Hallssonar and Kumlbúa þátrr, i *Myths, Legends and Heroes: Studies in Old Norse and Old English Literature in Honour of John McKinnell*, I Anlezark, D. (red) Toronto: University of Toronto Press. 77-90.

Lord, A. (1951) Composition by Theme in Homer and Southslavic Epos. I *Transactions of the American Philological Association*, 82. S. 71-80.

Lord, A. (2018) *The Singer of Tales*, i Elmer, D. (red.) 3.utg. Cambridge: Harvard University Press.

Lüthi, M. (1976) *Once Upon A Time. On the Nature of Fairy Tales*. Oversatt fra Es War Einmal av L. Chadeayne og P. Gottwald. 1. utg. Bloomington: Indiana University Press. Bloomington & Indianapolis. s. 138, 141.

Lüthi, M. (1986) One-Dimensionality, i Ben-Amos, D (red.) *The European Folktale: Form and Nature*. 2 utg. Bloomington: Indiana University Press. Bloomington & Indianapolis. 4-10.

McCreesh, B. (1993) Harðar saga, i Pulsiano, P., Wolf, K. (red.), *Medieval Scandinavia: An Encyclopedia*. Milton Park: Routledge. S 174

Motz, L. (1993) Svipdagsmál, i Pulsiano, P., Wolf, K. (red.), *Medieval Scandinavia: An Encyclopedia*. Milton Park: Routledge

Mundal, E. (2006) The Treatment of Supernatural and the Fantastic in Different Saga Genres. *The Fantastic in Old Norse-Icelandic Literature Sagas and the British Isles. The Thirteenth International Saga Conference*. Durham og York, 6.-12.08, 2006. Durham: Centre for Medieval and Renaissance Studies. 718-726.

Naumann, H.-P. (1993) Gongu-Hrólf's saga, i Pulsiano, P., Wolf, K. (red.), *Medieval Scandinavia: An Encyclopedia*. Milton Park: Routledge. S 255

O'Connor, R. (2006) Introduction. *Icelandic Histories and Romances*. Gloucestershire: The History Press.

Ólason, V. (1993a) Islendingasögur, i Pulsiano, P., Wolf, K. (red.), *Medieval Scandinavia: An Encyclopedia*. Milton Park: Routledge. S 333-335

Ólason, V. (1993b) Njáls saga, i Pulsiano, P., Wolf, K. (red.), *Medieval Scandinavia: An Encyclopedia*. Milton Park: Routledge. S 432-434

Pálsson, H., Edwards, P. (1972) Translator's Introduction. *The Book of Settlements. Landnámabók*. University of Manitoba Icelandic Studies. S. 3,8.

- Pálsson, H og Edwards, P. (1989). Introduction. *Eyrbyggja saga*. London:Penguin Classics.
- Power, R. (1993) Þorsteins þátrr bæjarmagns, i Pulsiano, P., Wolf, K. (red.), *Medieval Scandinavia: An Encyclopedia*. Milton Park: Routledge. S 675
- Pulsiano, P. (1993) Bárððar saga Snæfellsáss, i Pulsiano, P., Wolf, K. (red.), *Medieval Scandinavia: An Encyclopedia*. Milton Park: Routledge. S 35
- Rowe, E. (2004) Þorsteins þátrr uxafóts, and the Conversion þátrr. *Scandinavian Studies*. 46, 459–474.
- Sävborg, D. (2009a) Avstånd, gräns och förundran: Möten med de övernaturliga i islänningasagan, i Eggertsdóttir, M. Ólason, V. (red.) *Greppaminni: Rit til heiðurs Vésteini Ólasyni sjötugum*. Reykjavik: Hið Íslenska Bókmenntafélag. 232-349.
- Sävborg, D. (2009b) Haugbrot, Haugbúar and Sagas, i Sigmundsson, V., Holt, A., Sigurdsson, G, Ólafsson, G, Vésteinsson, O. (red.) Reykjavik og Reykholt: Viking Settlements and Viking Society.
- Sävborg, D. (2018) The Formula in Icelandic Saga Prose. *Saga-Book*. Vol XLII. London: The Viking Society for Northern Research. 51- 86.
- Tómasson, R. F. (1993) Laxdæla saga, i Pulsiano, P., Wolf, K. (red.), *Medieval Scandinavia: An Encyclopedia*. Milton Park: Routledge. S 387-388
- Tulinius, T.H. (2005) Sagas of Icelandic Prehistory. (Fornaldarsögur), i McTurk, R. (red.) *A Companion to Old Norse-Icelandic Literature and Culture*. Oxford: Blackwell Publishing. 447-461.
- Þorláksson, H. (1993) Sturlung age, i Pulsiano, P., Wolf, K. (red.), *Medieval Scandinavia: An Encyclopedia*. Milton Park: Routledge. S 615-616

Vidalín, A. (2012) *The Supernatural in Íslendingasögur: A Theoretical Approach to Definition and Analysis*. Reykjavík: Tower Press.

7.3. Internettkilder

Benediktsson, J. (1969) Forelesning av Jakob Benedictsson. Oversatt av Carsten Lingdrup Madsen. (2014) Tilgjengelig fra: https://heimskringla.no/wiki/Landn%C3%A1mab%C3%B3k_som_historisk_kilde (Hentet 10.9.2021)

Claesby, R Vigfússon, G. (1874) *An Icelandic English Dictionary*. Draug. Tilgjengelig fra http://lexicon.ff.cuni.cz/html/oi_cleasbyvigfusson/b0103.html. Hentet 12.05.2021.

Esborg, L. (2021) Eventyr, i *Store norske leksikon*. Tilgjengelig fra: <https://snl.no/eventyr> (Hentet: 12.07.2021)

Esborg, L. (2019) Sagn, i *Store norske leksikon*. Tilgjengelig fra: <https://snl.no/sagn>, (Hentet; 5.05.2021)

Haugbue. (2021) i *Det Norske Akademis Ordbok*. Tilgjengelig fra: <https://naob.no/ordbok/haugbue> (Hentet: 20.08.2021)

Jónsson, F. (1923) Skjalde, som har besunget tidligere levende fyrster og ældre bevigheder. Haukr Valdisarson, i *Den oldislandske og oldnordiske litteraturs historie*. 2.Bind. København: G.E.C. Gads Forlag. Tilgjengelig fra: https://heimskringla.no/wiki/FJ-Litteraturhist.Bd.2_-_Haukr_Vald%C3%Adsarson (Hentet: 5.01.2021)

Kvad. (2021) i *Det Norske Akademis Ordbok*. Tilgjengelig fra: <https://naob.no/ordbok/kvad>. (Hentet: 13.07.2021)

Love, J, S; Larsson, I; Djärv, U; Peer, C; Simensen, E. 2020. A Lexicon of Medieval Nordic Law.

i. A Lexicon of Medieval Nordic Law. Cambridge, UK: Open Book Publishers, 2020.
<https://doi.org/10.11647/OBP.0188>

Nettbibel. 2 Mosebok. (1930) Det Norske Bibelselskap. Tilgjengelig fra:
<https://no.bibelsite.com/nor/exodus/20.htm> (Hentet 21.03. 2021.)

Nordbø, B. (2019a) Den Eldre Edda, i *Store norske leksikon*. Tilgjengelig fra:
https://snl.no/Den_eldre_Edda (Hentet 14.03.2021)

Nordbø. B. (2019b) Sturlunga saga, i *Store norske leksikon*. Tilgjengelig fra:
https://snl.no/Sturlunga_saga. (Hentet fra: 06.08. 2021.)

Nordbø, B. (2020a) Kvad, i *Store norske leksikon*. Tilgjengelig fra: <https://snl.no/kvad>.
(Hentet: 15.04.2021.)

Nordbø, B. (2020b) Ynglinga saga, i *Store norske leksikon*. Tilgjengelig fra
https://snl.no/Ynglinga_saga (Hentet 20.08.2021)

Magerøy. H. (2019) Njåls saga, i *Store norske leksikon*. Tilgjengelig fra:
https://snl.no/Nj%C3%A5ls_saga. (Hentet: 20.08.2021.)

Skaldekvad. (2021) i *Det Norske Akademis Ordbok*. Tilgjengelig fra:
<https://naob.no/ordbok/skaldekvad>. (Hentet: 13.07.2021)

Sørensen, P. (2020) Sagalitteratur, i *Den Store Danske*. Tilgjengelig fra:
<https://denstoredanske.lex.dk/sagalitteratur> (Hentet: 30.07.2021).

Mina, Rika Tapper, kinnitan, et olen magistritöö kirjutanud iseseisvalt. Kõikidele kasutatud materjalidele, teiste autorite väidetele ja arvamustele on nõuetekohaselt viidatud.

Rika Tapper

21.08.2021

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Rika Tapper,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose

Hvordan å komme levende utfra haugen: En analyse av Haugbuer i norrøne litteratur,

mille juhendaja on Daniel Sävborg, PhD

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele

kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi

DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab

autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning

keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute

intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Rika Tapper

21.08.2021